

TERCÜME

HASAN - ALİ YÜCEL ve TERCÜME
Yücel'in tercüme ile ilgili yazıları

KSENEPHON Theramenes

HIND ATASÖZLERİNDEN SEÇMELER

Şiirler

Clément Marot - Pierre Corneille - Guillaume
Apollinaire - Jules Supervielle - Pierre Reverdy
Jacques Prévert - André Verdet

KAAP BİN ZÜHEYR Kaside-i Bürde

GOETHE Büyücü Çırağı

NIETSCHE Üç Şiir

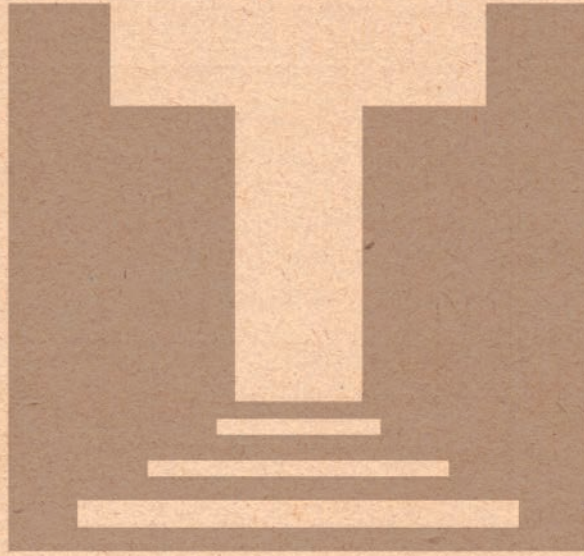
IVAN TURGENİYEV Bildiren (Hikâye)

PAUL ERNST Bilge

SOPHIE REINHEIMER Sonbahar Rüzgârı

TUSTAV
Prof. Melâhat Özgü: Dünya Edebiyatı - "Kapıların
Dışında" - M. Nuri Gencosman: Mevlâna Hakkında
Değerli Bir Kitap - Fuat Pekin: Tercüme Sanatı

TÜSTAV

Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu tarafından
üç ayda bir çıkarılır

Tercüme Bürosu adına idare eden:

Prof. Bedrettin TUNCEL

İdare yeri: Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu, Ankara

Dizildiği ve basıldığı yer: Millî Eğitim Basımevi, Ankara

Dergiye gönderilen yazılardan basılmayanlar geri verilmez.

Tercüme ve yazılar şu adrese gönderilmelidir:

TERCÜME dergisi, Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu
Posta Caddesi, ANKARA

TERCÜME

SAYI: 75 - 76

TEMMUZ - ARALIK 1961

CİLT: XV

HASAN - ÂLİ YÜCEL VE TERCÜME

I

Memleketimizde Tanzimat ile kendini iyice belli eden batıya yönelme hareketi içinde resmî teşebbüslerle yabancı dillerden yapılan tercümelerin tarihi incelenirse, Cumhuriyet devrinde, 1940 yılı başlarında Devlet eliyle düzenli, plânlı, çeşitli yönleriyle çok geniş bir işe girişildiği görülür. Bunun hazırlıkları da 1 - 5 Mayıs 1939 tarihleri arasında "Maarif Vekilligince" tertiplenen Birinci Türk Neşriyat Kongresi'nde başlamıştı. Hamle o Kongre'den, daha doğrusu, 1938 yılının 28 Aralık gününden beri "Maarif Vekili" olan şahsiyetin tercüme işini en önemli medeniyet ve kültür dâvası olarak ele almasından doğmuştu. Tercüme işi gerçek uyanışın temeli sayan o zamanın Maarif Vekili, bu anlayışla hizmette bulunduğu sekiz yıla yakın zaman içinde yabancı dil ve düşünüşle temasımızın tercüme yoluyla gerçekten altın çağını hazırlamıştı. Batıya yönelmelerimizin tarihinde, tercümeyle ilgili çalışmalar gerektiği gibi incelendiği zaman, o şahsiyetin, Hasan-Âli Yücel'in Devlet eliyle giriştiği, bütün memlekete mal ettiği, yeni kuşakların duygu ve düşüncesi üzerinde her bakımdan faydalı etkiler bırakan tercüme hareketlerine önyak oluşu, bu alanı başı buzukluktan kurtarmaya çalışması, yetkililerini bulup çalıştırması üzerinde elbette önemle durulacak ve hiçbir devirde bu ölçüde, böyle sağlam, böyle köklü bir anlayışla dâvanın ele alınmamış olduğu görülecek.

Yabancı dillerle, o dillerde yazılmış eserlerle temasımız geçen yüzyılda başlar, Tanzimat ile de sıklaşır. Gerçekleştirilmesi düşünülen sosyal ve politik kurumların fikir temellerinin sadece doğu uygarlığı çerçevesinde elde ettiğimiz tecrübelerle değil, batıda çeşitli alanlarda kuvvetli örnekleri görülen eserlerle, onları yaratan anlayışla da beslenmesi, zenginleştirilmesi gerektiği zamanlarda elbette ki batı dillerinden türlü alanlarda yapılacak tercümelerin önemi özellikle artar. 1839 dan başlayarak edebiyat, felsefe, müsbet ve tabii bilimler, güzel sanatlar alanlarında fransızcadan dilimize çevrilen eserlerin daha zi-

yade "pratik" denilebilecek ihtiyaçları karşılamak için yapıldığı, fikir, düşünce açısının öncelikle ele alınmadığı o yüzyılda dilimize çevrilmiş türlü eserlerin incelenmesinden kolaylıkla anlaşılır.

Çeşitli bilim dallarıyla, teknik konularla ilgili yabancı eserlerin, el kitaplarının sayısı oldukça kabarıktır. Buna karşılık, edebiyat ve sanat eserlerinin tercümeleri ilk zamanlarda pek azdır. Yeni orta ve yüksek öğretim kurumlarında okutulacak ders kitaplarının batıdaki örneklerine göre tercüme veya telif yoluyla sağlanması işi ilk sıcaklığını kaybettikten sonra, halk arasında geniş ilgi çekebilecek mâcera romanlarının, hikâyelerin, oyunların, çocukluk asıl yazarının adı bile anılmadan, gösterilmeden dilimize tümen tümen aktarıldığı, bu durumun Birinci Dünya Savaşına kadar başı boşluk içinde sürüp gittiğini biliyoruz. Bir bakıma, yazımızın başında sözünü ettiğimiz "Birinci Türk Neşriyat Kongresi"ne (1939) gelinceye kadar, durum aşağı yukarı eskisine benzer. Gerçi yaşayan yabancı dillerin bellibaşlılarını bilenlerimizin sayısı artmıştır, genel kültür seviyesi yükselmiştir, tercüme asıllarına uygunlukları bakımından daha itinalıdır, ama evrensel nitelik taşıyan doğu ve batı uygarlıklarının büyük eserlerinin çoğu dilimize kazandırılmamıştır.

1940 yılında Yücel'in hiç gevşemiyen çabalarıyla bu nitelikteki eserlerin en önemlilerinin kısa zamanda elde bulundurulmasını, hele yeni yetişen kuşaklara ulaştırılmasını sağlayan tedbirlerine, *Tercüme Bürosu*'nun kurulmasına gelinceye kadar, batı düşüncesinin dayandığı Yunan - Lâtin kaynaklarını dilimize çevirme yolunda üzerinde durulabilecek resmî veya özel teşebbüslere pek raslanmaz. Son yüzyıl içinde sağda solda, köşede bucakta klâsik dillerden tercümelelerin asıllarından değil, daha çok fransızca, ingilizce veya almanca tarafından yapıldığı, bunların da, çocukluk metnin tamamını değil, bazı parçalarını verdiği görülür. O kadar ki, son yıllara gelinceye kadar, orta ve yüksek öğretimde, üniversitede okutulan felsefe ve edebiyat derslerinde ele alınan yabancı sanat, fikir adamlarının biyografyaları yanında eserlerini metinlerinden okuyup tanımak, başka deyimle, masal ile gerçek arasındaki farkı göstermek mümkün olmamıştır. Eflâtun: "ünlü Yunan filozofudur. Şu yüzyılda, şurada yaşamıştır. Anasının adı, babasının adı... Şunu severdi, bunu sevmezdi. Hayat, dünya, insanlar, Devlet üzerine şunu söylemiştir, bunu söylemiştir..." Ama nasıl söylemiştir, hangi diyalogunda söylemiştir, o yok... Ortada metin olmayınca da, herhangi bir şahsiyeti, şahsiyetin insanlık üzerinde iz bırakan düşüncesini, dünya görüşünü açık ve seçik olarak anlamamız imkânları ortadan kalkar. Shakespeare üzerine yazılmış bir sürü eser mi okumalı, yoksa Shakespeare'in eserlerini mi? Lao-Tzu şöyle imiş, böyle imiş yerine onun özdeyişlerini okumak; Fârâbî, İbn Sinâ "eşsiz" düşünürlerdir gibi beylik, baştan savma, klişeleşmiş sözler yerine onların yazdıkları bellibaşlı eserleri asıllarından veya

tercümelerinden okuyarak düşüncelerini bütün gerçekliğiyle duymak, anlamak elbette ki en kestirme, en doğru yoldur. Eski bir alışkanlıkla bizde öteden beri büyük insanların eserleri üzerinde değil, hayatları üzerinde durulur. O kadar ki, öylesine ki, artık yazdıklarını okumaya sıra gelmez. Böylelikle gerçek fikir alış-verişi de kurulamaz.

II

Yabancı dillerden tercüme konusu üzerinde elbette ki bizde geçen yüzyılın ilk yarısında resmî makamlar eliyle durulmuştur. Ama o çalışmaların her bakımdan yetersizliği bu alanda yapılan, daha doğrusu yapılamayan işlerden açıkça anlaşılıyor. II. Mahmut devrinde açılan Tercüme Odası (1832) bu konuda Devlet'in ilk ve yerinde davranışını gösterir. Ahmet Vefik Paşa'nın büyük babası Yahya Efendinin, ondan sonra Mühevdishâne hocası İshak Efendinin idare ettiği bu Oda, daha ziyade yabancı dillerde bir çeşit okul sayılabilecek, ayrıca o dillerde resmî yazışmaları sağlayacak bir yerdir. Daha önce belirttiğimiz gibi, amaçları bazı ihtiyaçları karşılamaya yöneltilmiş: Tanzimat'tan sonra yabancı devletlerle siyasi ve iktisadî münasebetlerin artmasıyla yabancı dil bilen memurlara duyulan ihtiyaç. Yabancı dil sadece bir anlaşma aracı oluyor; kültür ve eğitime yönelen cephesi üzerinde özellikle durulmuyor. Batı ile haberleşmeyi, yazışmayı, temasları, yabancı elçilerle görüşmeyi, muhede metinlerini hazırlamayı sağlayacak bir mekanizma. II. Mahmut devrinde kurulacak askerî okul ve teşkilâtı için bu konularda yabancı memleketlerde mevcut mevzuâtın tercümesi. Patrikhane Rumlarının tekelinde bulunan bu işlerin, özellikle 1820 Yunan ayaklanmasından sonra, müslüman unsurlar tarafından görülmesini kolaylaştıracak bir tedbir. Başka bir deyimle: Bâb-ı Âli tercümanlığını azınlıkların elinden almak.

Bu Oda'nın yukarıda belirtilen konularda Devlete büyük faydaları dokunmuştur. Tanzimat devrinin birçok şahsiyetleri, bu arada Âli, Fuat, Saffet, Ethem Pertev, Sadullah Paşalar o çevrede yetişmiş olmasalar bile, genel kültürlerinin önemli bir parçasını oraya borçludurlar. Namık Kemal, Ziya Paşa bu Oda'da Fransızca öğrenenler arasındadır.

Abdülmecit devrinde Reşit Paşa'nın himmetiyle kurulan Encümen-i Dâniş (1850), özellikle tercüme işleriyle uğraşır bir kurul sayılamaz. Bununla beraber, onu Devlet eliyle açılan kültür kurumlarımızın en önemlilerinden biri olarak görebiliriz. Cevdet Paşa'nın hazırladığı "Lâyihâ" da telif ve tercüme yoluyla halkın genel eğitimine faydalı olabilecek eserler hazırlanması fikri başta gelir. Fransız Akademisinde olduğu gibi, kırk üyesi vardır. Başta Reşit

Paşa olmak üzere, memleketin o tarihteki aydınlarının bellibaşlıları üyeler arasında yer almışlardır. Reşit Paşa'nın sadareten ayrılmasıyla (1852) Encümen'in gördüğü ilgi gevşemeye başlar. Bu ömrü kısa "Akademi"nin tercüme alanında memleket ölçüsünde bir varlık gösterdiği elbette ki iddia edilemez; bununla beraber, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın (1) işaret ettiği gibi, "Encümeni Dâniş'in çok kısa devamında Cevdet Paşa Tarihi ile İbn-i Haldûn tercümesi ve Vefik Paşa'nın tarih üzerinde bir iki kitabından başka bir eser vermediği — fikir Cevdet Paşa'nındır — öteden beri söylenir ki yanlıştır. Kadrosunun faal kısmına bakılacak olursa, Encümen daha ziyade tercüme esasına üzerine kurulmuştu. Hakikatte de ilk yapılacak şey bu idi. İstanbul Üniversitesi kütüphanesine Yıldız'dan devredilmiş yazmalar içinde doğrudan doğruya Encümen âzası tarafından veya Encümen namına yapılmış bazı tercümelere tesadüf edildiği gibi, 1271 tarihlerine doğru basılmış olan bazı eserlerin de bu Encümen ile alâkası görülmektedir. Tarih, coğrafya, riyaziye, iktisat, tabiat ilimleri gibi muhtelif bilgi şubelerine ait olan bu eserlerin arasında yeni çağlar tarihine dair olanlar ön safta gelirler." (2).

Tercüme alanında Devlet eliyle alınmış tertiplerin gerçekte yarım kalmış, fakat amaç bakımından konumuzu en çok ilgilendireni *Tercüme Cemiyeti*'dir. Böyle bir Cemiyet'in düşünülmüş olması bile o devir için, o devrin eğitim ve kültür işleriyle uğraşanları için, çok değerli ve üzerinde önemle durulması gereken güzel bir teşebbüstür. Yazık ki, birkaç defa Maarif Nâzırlığında bulunan Münif Paşa'nın gençliğinde reisliğine, kuvvetli bir Fransızca öğrenimi görmüş Ethem Pertev Paşa'nın da "Musahhîh"liğine tâyin edildikleri bu önemli kuruluş, amaçlarını gerçekleştirmeden kaybolup gitmiştir.

(1) Batıya yönelme hareketlerimizin tarihinde tercümenin yerini inceliyenlerimiz arasında Ahmet Hamdi Tanpınar'ı özellikle anmak isteriz. Tanpınar, o kendine has inceliğiyle bu konuyu, eserinin sınırları içinde, gerektiği gibi işlemiştir. Bkz. Ahmet Hamdi Tanpınar: *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. Cilt I. Yeni baştan ele alınmış ve genişletilmiş, ilâveli ikinci baskı. İstanbul, İbrahim Horoz Basımevi, 1956. 8°, XLVIII - 614 s.

(İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 386.) İkinci Bölüm, V: Devlet tesisleri ve fikir hayatı, s. 112 - 120.

Bütünü ile biraz şematik kalmakla beraber, Mithat Cemal Kuntay'ın "Tercüme merhalesinde resmî ve hususî adımlar" adlı inceleme yazısı da (*Tercüme* dergisi, cilt 5, sayı 25, 19 Mayıs 1944, s. 53 - 60), bu konuda en doğru kaynak olarak gösterilebilir.

(2) Ahmet Hamdi Tanpınar: *Aynı eser*, s. 114.

(3) Bkz. Mahmut Cevat: *Maarif-i Umumiyye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilât ve İcrâatı*. Birinci cilt. İstanbul, Matbaai Âmire, 1338 (1922), s. 91.

1866 yılında kurulan Tercüme Cemiyeti hakkındaki resmî tebliğ okunursa (3), yabancı dillerde yazılmış her türlü bilim eserlerinin, fikir ve sanat bakımından değerleri olan kitapların, yeni dergilerin tercümesi, ayrıca, dilimize çevrilip de usulüne göre "Meclis-i Maarif"e gönderilen kitap ve risalelerin sahiplerine verilecek mükâfatları tesbit maksadıyla incelemek gibi ileri ve güzel düşüncelerle Maarif Nezâreti'ne bağlı olarak kurulan bu Cemiyet'in üye ve kâtiplerinin adları, hüviyetleri gözden geçirilirse, devrin iyi dil bilir, kültürlü, çeşitli mesleklere mensup insanların bir araya getirilmek istendiği anlaşılır. Bunlar arasında eski nâzırlar, sefirler, Mühendishane'de, Harbiye'de çalışan mütercimler, mühtediler, azınlıklardan önemli Devlet hizmetlerinde bulunmuş kimseler vardır.

II. Abdülhamid'in *Mütercimîn Cemiyeti* ve *Mabeyn Mütercimliği Dairesi*, Meşrutiyet'te kurulan *Telif ve Tercüme Heyeti*, Cumhuriyet devrinde, 1926 yılında, Maarif Vekâletinde çalışmaya başlayan ve Talim ve Terbiye Dairesi'nin ihdasiyle ortadan kalkan *Telif ve Tercüme Heyeti*, tercüme alanında iz bırakamıyan, sadece adı kalan "resmî" teşebbüsleri hatırlatırlar. Amaçları iyi belli olmıyan, memleket kültürünün ihtiyaçları bakımından yetersiz, tesirsiz kalan bu teşebbüslerin neden başarısızlığa uğradığını anlamak güç değildir. Başarısızlığın sebepleri şöyle özetlenebilir: Tercümenin en kuvvetli eğitim ve kültür aracı olarak kullanılmasıyla ilgili tertipler alınmamış, böyle bir anlayışı memlekete mal edecek ölçüde geniş ve plânlı çalışmalara girilmemiştir.

III

Tercümenin millî uyanışlardaki yerini iyi izlemiş olan Yücel, Birinci Türk Neşriyat Kongresi'nin şüphesiz en önemli konusunu bulmuştu: tercüme ile ilgili problemleri ele almak, incelemek.

Kongre'nin üzerinde durduğu on dört konu arasında (4) ikincisi şudur: "*Dilimize tercüme ettirilecek eserlerin, klâsikler dabil olarak, en lüzumlularının senelere ayrılmış bir plânda tesbit edilmesi ve bunların neşri için alâkadarlar arasında iş bölümü yapılması.*"

Birinci Türk Neşriyat Kongresi'nin 2 Mayıs 1939 Şalı günü öğleden evvel saat 10 da Ankara'da, İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde yapılan açılış toplantıları.

(4) *Birinci Türk Neşriyat Kongresi*. Raporlar, Teklifler, Müzakere zabıtları. Ankara, 1939. 8°, VII - 412 s. (Bkz. s. 3.)

tısında Maarif Vekili sıfatıyla konuşurken, tercümenin toplum içindeki önemine Yücel şöyle işaret etmişti:

"Garp kültür ve tefekkür camiasının seçkin bir uzvu olmak dileğinde ve azminde bulunan Cumhuriyetçi Türkiye, medenî dünyanın eski ve yeni fikir mahsullerini kendi diline çevirmek ve âlemin duyuş ve düşünüşü ile benliğini kuvvetlendirmek mecburiyetindedir. Bu mecburiyet, bizi geniş bir tercüme seferberliğine davet ediyor. Bunu nasıl yapacağız? Neleri tercüme etmeliyiz ve hangi sıra ile, nasıl bir yoldan bu işleri başarmalıyız? Bugün, iyi niyetlere rağmen, elde muayyen bir program bulunmayışı yüzünden bu yolda hebâ olan emeklere ve paralara acıyıyor muyuz?" (5).

Ankara Halkevi İdare Heyeti salonunda çalışmalarına başlayan yirmi yedi üyeli Tercüme Encümeni (6) raporu Kongre umumi heyetinde görüşülürken büyük ilgi görmüştü. Rapora ekli eserler listesi, Encümen çalışmalarının en önemli konusu olmuş, Yücel, işleri arasında, bu çalışmalara heyecanla katılmıştı. Kongrece kabul edilen eserler listesi sonradan Tercüme Bürosu'nun çalışma programının esasını teşkil etmiştir. Encümen raporuna gelince, 1940 yılında başlayan tercüme hareketine kaynak olduğu için, yazımıza olduğu gibi alıyoruz:

Memleketimizin ırşan bayatı için tercümenin bugün büyük bir ehemmiyeti olduğu herkesçe malumdur. Tercüme, hem memleketi medeniyet âleminin fikirlerini ve hassasiyetini getirmek, hem de dilimizi zenginleştirmek hususunda hizmet edecektir. Bunun için tercüme işinin bugünkü perişan halinde bırakılmayıp bir usûl ve nizam altına alınması muvafık olacaktır. Tercüme işlerinin usûl ve nizam altına alınması için Encümenimiz aşağıdaki tedbirleri tavsiyeye şayan görmüştür:

(5) Aynı eser, s. 12.

(6) Tercüme Encümeni şu üyelerden kurulmuştu: Etem Menemencioğlu (Reis), Mustafa Nihat Özön (Raportör), Abdülhâk Şinasi Hisar, Ali Kâmi Akyüz, Bedrettin Tuncel, Burhan Belge, Cemil Bilsel, Fazıl Ahmet Aykaç, Fikrât Âdil, Galip Bahattiyar Göker, Halil Nihat Boztepe, Halîf Fahri Ozansoy, İzzet Melih Devrim, Nasuhi Baydar, Nurettin Artam, Nurullah Ataç, Orhan Şaik Gökyay, Rıdvan Nâfiz Edgüer, Sabahattin Rahmi Eyuboğlu, Sabahattin Ali, Sabri Esat Siyavuşgil, Selâmi İzzet Sedes, Suut Kemal Yetkin, Şinasi Boran, Yusuf Şerif Kılıçer, Yaşar Nabi, Zühtü Uray.

I. Dilimize çevrilmesi lüzumlu görülen klâsik eserlerin listesi ilişik olarak sunulmuştur (7). Bu liste biçbir suretle tabdidî mahiyette değildir. İlmî eserler, manüeller esasen alâkalı yüksek mektepler ve makamlar tarafından peyderpey tercüme ettirilmekte bulunduğu için bunların listeye itbaline lüzum görülmemiştir. Listedeki eserlerin tercümesinde sürat ve ciddiyetin temini için bu işin Maarif Vekilligince derubde edilmesi temenni olunur.

Listedeki eserler arasında humanist kültüre taallûku olanlara bilbassa ehemmiyet verilmesi, umumiyetle eserlerin tam olarak ve mümkün oldukça aslından tercüme ettirilmesi tavsiye olunur.

II. Bu eserlerin dışında hususi müesseselerin tercüme neşriyatını dâba istifadeli kılmak ve bu yolda harcanan emekleri dâba müsmir bir hâle getirmek maksadıyla bu neşriyatın tanzim ve murakabesi için aşağıdaki hususların dikkate alınması lüzumuna kanaiz:

Hususi müesseseler tercüme neşriyatının keyfiyetini yükseltmek hususunda Maarif Vekilligi ile partinin yardım tahsisatı kuvvetli bir âmil olabilir. Bu yardımlardan istifade etmek isteyen tâbiler, neşrecekleri tercüme kitapların mahiyet ve keyfiyetine itinaya mecbur edilmelidirler. Bundan başka, tâbilerden, her sene neşrecekleri tercüme eserleri önceden bildirmeleri esası kabul edilmelidir. Bu suretle, bir eserin aynı zamanda birkaç kişi tarafından tercüme olunmasma ve böylece emek ve masrafların boşa gitmesine mâni olunabilir fikrindeyiz.

III. Gerek listedeki eserlerin tercüme sırası, mütercimlere tevzii, tercümelerin tetkiki ve tab'i işleriyle; gerek hususi müesseselerin tercüme neşriyatını tanzim ve murakabe vazifesiyle meşgul olmak üzere daimî bir Tercüme Bürosu ibdâsı bizce zarurî görülmüştür. Maarif Vekilligine merbut olacak bu Büro'nun idarî şekli ve çalışma tarzı tabii Vekillikçe tesbit edilecektir.

(7) Burada şu not vardır: "Manzum eserlerin tercümesi umumiyetle mümkün görülmediği cihetle, bu gibi eserlere listede pek az yer verilmiştir. (Tercüme listesi Kongre zabıtlarının sonundadır, s. 277 - 285.)"

IV. Bugün elde mevcut lûgatlerin ihtiyaca kâfi gelmediği âşikârdır. Bu da pek tabiidir; zira tercüme faaliyeti lûgatten sonra başlamaz; lûgat, tercüme faaliyetinden sonra dâba faydalı olur. Bundan dolayıdır ki, üçüncü maddede teşkilini temenni ettiğimiz Büro, bundan sonra vücuda getirilecek lûgatlerin malzemesini toplamakla da mükellef tutulabilir.

V. Bir tercüme mecmuası neşrinin de tercüme dâvasında zarurî olduğuna kaniiz. Bu mecmua, şu üç esaslı kısım ihtiva etmelidir:

1. Muhtelif metin tercümelere. Bunların bepsi değilse de, hiç olmazsa bir kısmı asıllarıyla beraber neşredilmelidir.

2. Tercüme usulleri hakkında makaleler, münakaşalar; gerek mecmuada, gerek hariçte neşredilmiş tercüme eserlerin tetkik ve tenkitleri; eserleri mecmuada tercüme edilen muharrirler hakkında etüdler.

3. Lûgat kısmı. (Mütercimlerin, ecnebi lisanların muhtelif kelime ve tâbirleri karşılıkları olarak teklif edecekleri kelime ve tâbirler).

Gerek Maarif Vekilliğince, gerek hususi tâbilerce tercümesine başlanmış veya başlanacağı haber verilmiş olan eserlerin listeleri de bu mecmuada neşredilmelidir.

VI. Çocuk edebiyatı ve halk için neşriyat mevzuları alâkâli encümenler tarafından tetkik edildiği cihetle, bu bahisler üzerinde durulmamıştır. Maamafih, çocuklar ve halk için tercüme ettirilecek eserlerin de, yukarıda bahsettiğimiz Büro'ca tetkike tâbi tutulması temenni olunur."

Özellikle belirtmek isteriz ki, Tercüme Encümeni raporunda tavsiye edilen hususlar, Yücel'in "takip" fikriyle gerçekleştirilmiş veya gerçekleştirilme yoluna girmiştir. İlk toplantısını Ankara'da 28 Şubat 1940 tarihinde yapan Tercüme Heyeti (8), onun başkanlığı altında, heyecan verici sözleriyle çalışmalarına başlamış, ilk iş olarak Neşriyat Kongresi Tercüme Encümeni rapo-

(8) Tercüme Heyeti'nin ilk toplantısında hazır bulunanlar: Halide Edip Adıvar, Saffet Pala, Dr. Adnan Adıvar, Bedri Tahir Şaman, Avni Başman, Nurettin Artam, Ragıp Hulûsi Erdem, Sabahattin Eyuboğlu, Nurullah Ataç, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal, Sabahattin Ali, Cemal Köprülü, Abdülkadir İnan, Kadri Yörükoğlu.

runu incelemiş, tavsiye edilen esaslara uymayı kararlaştırmıştı. O günden sonra Heyet, Dr. Adnan Adıvar'ın başkanlığında dört toplantı yapmış ve raporda teklif olunan "Daimî Büro"yu kurmuştu (9). Büro'nun hazırladığı (10) ve 19 Mayıs 1940 tarihini taşıyan *Tercüme* dergisinin ilk sayısının baş yazısında Yücel, tercüme dâvasını bir medeniyet dâvası olarak ele almıştı. O yazısını ve tercümeyle ilgili başka yazılarını bu sayımızda hâtırasını saygıyla anarken bir arada veriyoruz.

Milletlerarası Mütercimler Federasyonu'nun (FIT) birkaç yıl önce Almanya'da, Bad Godesberg'de toplanan Kongresinde memleketimizdeki tercüme çalışmaları anlatıldığı zaman, Federasyon Başkanının "Tercüme cenneti" diye vasıflandırdığı Türkiye'de böyle bir benzetmeye yol açan insanın kim olduğunu hepimiz biliyoruz ve onu, göçüp gittiği kıyılarda, bu alanda yaptıklarımızı seyrediyormuş gibi heyecanla anıyoruz...

Bedrettin TUNCEL

TÜSTAV

(9) Daimî Büro'ya seçilen üyeler: Nurullah Ataç (Reis), Saffet Pala (Umumi Kâtip), Sabahattin Eyuboğlu, Sabahattin Ali, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal, Nusret Hızır.

(10) Tercüme Bürosu'nun kurulmasıyla başlayan yeni tercüme hareketinin tarihini incelemek isteyenlere Prof. İrfan Şahinbaş'ın, Milletlerarası Mütercimler Federasyonu (FIT) tarafından yayımlanmakta olan *Babel* dergisinin 1959 yılı Mart sayısında çıkan "Translation from World Literature in Turkey. The Story of a successful experiment" adlı yazısını en doğru kaynak olarak salık veririz. (*Babel*, Babel - Verlag, Bonn), Vol. v, No. 1, Mars 1959, s. 10 - 14.

TERCÜME'NİN İLK SAYISINA ÖNSÖZ

Medeniyet bir bütündür. Şarkı, garbı, yeni veya eski dünyası şahsiyet farklarıyla bu bütünün birer tezahürü sayılabilir. Biz Türkler, tarihin türlü çağlarında ona yeni unsurlar katmış ve ondan, bizim için yeni olan unsurları hiç taassup göstermeden bol bol almışızdır. Sıklet merkezini Avrupa'da tutmakta olan medeniyet bütününe Tanzimat ve daha evvelki uyanma devresindenberi Türk Cemiyeti de teveccüh etmiş bulunuyor. Türk münevveri, pek az istisna ile başta Lâtin âleminin en kuvvetli mümessili Fransız sosyetesini olmak üzere, bilhassa Meşrutiyet'te Cermen âlemi ile de sıkı temasa başlıyarak, Avrupa cemiyetini kültür cephesinden tanımağa çalışmıştır.

Kültür tanışıklığının fikrî manzarası, her zaman ve her yerde, dil ve yazılı eser alışverişi ile olmuştur; bizde de aynı hal vaki oluyor. Tercüme; zihni, fikri ve medeni bir intibak olduğuna göre, gün günden daha mütakamil bir "ana diline nakil" hareketi bizde de tekevün etmiştir. Münevverlerimiz, kendi aralarında verimli bir birleşme yapamadıkları ve bu işlerde başka memleketlerde büyük müessiriyeti olan nâsirlerin bilgili önayak oluşlarına imkân bulunmadığı için tercüme dâvamız bir türlü rasyonel bir tertibin zincirini takip edemedi. Hususî teşebbüs ve teşekküllerle vücut bulması temenniye çok lâyık olan bu büyük kültür dâvasının Devlet eline intikali, bu sebeplerle bir zaruret olmuştur.

Maarif Vekilliği'nin tercüme işi ile ciddi surette meşgul oluşu, bu hareketin Devlet kadrosu dışında inkişafına bir başlangıç olmak içindir. Bir asırdır nice nice eserleri tercüme ve basma için emek verildiği halde, dünya şaheserlerinden başlıcalarının Millî Kütüphanemizde bulunmayışı, gelişigüzel çalışıldığı için en kuvvetli, fakat en acıklı bir delilidir.

Neşriyat Kongresini topladığımız zaman, diğer ana kültür meseleleri içerisinde, tercüme işini de bir programa bağlamak, başlıca düşüncelerimizdendi. Maarif Vekilliği, Kongrenin verdiği direktifler dahilinde, tercüme işinin organizasyonunu kurmağa muvaffak oldu; dâvamıza yardımını ve emeğini katan arkadaşlarına teşekkür etmeği borç biliriz.

Tercüme, bizim nazarımda, mekanik bir nakil hareketi değildir. Herhangi bir eser, ana dile geçirilmiş sayılabilmek için bu işi yapanın, müellifin zihniyetini benimsemesi, daha doğrusu müellifin mensup olduğu cemiyetin kültür ruhuna gerçekten nüfuz etmesi lâzımdır. Böyle olunca da o cemiyetten alacağı mefhumlarla kendi cemiyetinin fikir hazinesini zenginleştirmesi tabiidir. Bunun içindir ki ana dilimizin, bu inzibathî fikir çalışmaları ile, yepyeni tekâmül ikmânları kazanacağına inanmaktayız. Her anlayış bir yaratma olduğuna göre, iyi bir mütercim, büyük bir müellif kıymetindedir.

Muayyen kitapların tercümesi teşebbüsü yanında bizzat tercümenin ne olduğu ve nasıl olması lâzım geleceği hakkında bizden başka milletlerin bu hususta neler yaptıklarını da görüp göstererek tercüme işine bir istikamet ve hız vermeği ihmal etmedik. Tercüme mecmuasını bu maksatla Türk münevverine takdim ediyoruz ve kendilerini bu vasıfta sayanları bize yardıma davet ediyoruz.

Tercüme, sayı 1, 19 Mayıs 1940

Maarif Vekili
Hasan-Âli YÜCEL

T E R C Ü M E

İNÖNÜ devrinin en belli vasfı olduğu herkesçe görülen kültür kalkınması, verdiği eserlerin sağlık içinde yaşlanmasıyla tarihimize kök salmakta ve geleceğe taze dallarını uzatmaktadır. Türk cemiyetinin bünyesinde yer yer memnunlukla gördüğümüz uyanışlar, büyük Türk hümanizmasının yayımını ve verimini gün gün artırıyor. Dünyayı anlamakta, hayatı tanımakta ve kendimizi bulmakta bu ilerleyişin teşiri, zaman yürüdükçe daha kuvvetle belirecektir. **Tercüme** dergisinin üçüncü yaşına girmesini böyle anlıyorum.

Tabii ve basit bir olay gibi görünen şu devamın canlı delili olarak gözümün önünde duran şu iki büyük cilt, çok istiyorum ve çok umuyorum ki, torunlarımızın elinde, bizimle onlar arasına girecek yılların sayısı kadar üremiş olsun. **Tercüme** dergisinin sayfalarına gözlerinin nurunu bir siyah iz halinde aksettiren insanların emeği, çok istiyorum ve çok umuyorum ki, kendilerinden sonra gelecek kültür yolcularının dimağında ışık verici birer kudret kaynağı olsun. Bize mükâfat budur.

Tercüme dergisi Türk aydınlarının sevgisini ve ilgisini kazandı. Her yerden aranıyor. Fakat onun, söylemeliyim ki, en devamlı ve dikkatli okuyucusu Büyük Şefimizdir. Seyahatlerinin hepsinde, konuştuğu her mesleğin her derecedeki insanına dergimizi okuyup okumadıklarını soracak kadar bu Türk eserini gözde tutmaları, bizim için mükâfatlardan üstün, çalışma ve verimli olma kudretini artırıcı, değer biçilmez bir teşvik oluyor.

Türlü vesilelerle meydana koyduğum bir dileği bir kere de burada tekrar edeceğim: **Tercüme** dergisi Türk öğretmeni için bir ders kitabıdır. Yalnız dil ve edebiyat okutan arkadaşlarıma söylemiyorum; beşerin yarattığı büyük dimağların hayat ve kâinat görüşlerinden haberdar olmak, matematik, fizik, biyoloji öğretmenleri için de zaruridir. Geniş bir hümanizmacı kültüre bağlı olmanın ihtisasların, yetiştirilecek insanlar önünde mürebbiyi ne derin bir acze yuvarladığı artık görülmelidir. Bu etrafı terbiyeyi almamış olanların, hangi mesleğin neresinde bulunurlarsa bulunsunlar, dar kafalı ve şaşkınlı oldukları muhakkaktır.

Tercüme dergisi devam azminin yazılı bir belgesi oldu ve böyle olacaktır. Ona girecek imzaları, şimdiye kadar girmiş olanlar gibi bütün yüreğimle kutlarım. Okumak, yazmanın ilk şartıdır. İnsanlık, düşünmekle başlar ve düşündüğünü söyleyip yazarak devam eder.

Tercüme, cilt 3, sayı 13, 19 Mayıs 1942

Maarif Vekili

Hasan-Âli YÜCEL

KLASİKLERE BİRİNCİ ÖNSÖZ

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde hiç değilse devlet eli ile yüz ciltlik hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Millî Eğitim Bakanı
Hasan-Âli YÜCEL

TÜSTAV

KLASİKLERE İKİNCİ ÖNSÖZ

"Dünya Edebiyatından Tercüme" serisinin ilk 109 cildinde yer almış bulunan önsözümde, bu serinin ortaya konulmasında büyük hizmet ve emekleri geçen Türk aydınlarına şükran duygularımı söyledikten sonra onların himmetleriyle 5 yıl içinde hiç değilse Devlet eliyle yüz ciltlik bir tercüme kütüphanesine kavuşacağımızı kaydetmiştim. Cumhuriyetin on sekizinci yıl dönümünde bu seriden 13, on dokuzuncu yıl dönümünde 27 ve yirminci yıl dönümünde de 69 cilt eser yayınlamak suretiyle beş yılda tahakkuk ettirilmesi düşünülen ilk program, iki buçuk yılda 9 fazlasıyla 109 ciltlik bir kütüphanenin Türk okurlarına sunulmasını mümkün kıldı. Memleket yayın tarihinde gerçek bir hamle ve başarı diye niteliklendirilecek olan bu güzel neticeden dolayı, bu serinin ortaya konulmasında, tercüme yapanlardan formaları katlayan arkadaşlarıma kadar, himmetleri geçenlere tekrar teşekkürü kendime borç sayıyorum. Devletin bu alandaki teşebbüsünü, yaptıkları geniş tercüme basınıyla destekliyen hususi yayın kurumlarımızı takdirle ve sevinerek anarım. Cumhuriyetimizin bundan sonraki yıl dönümlerinin her birinde, "Dünya Edebiyatından Tercüme" serisinde yüzer cilt eser yayınlanarak memleket aydınlarına önümüzdeki beş yılda 500 kitabın Devlet eliyle armağan edilmesi, yayın programımızın yerine getirilmesi gereken amaçtır. Türk aydınlarının şunu bilmelerini candan isterim ki, bize, bu geniş programı gerçekleştirme direktif ve cesaretini veren tercüme serisinin baş okuyucusu Cumhurbaşkanımız İsmet İNÖNÜ olmuştur. Beş yıllık programdaki 500 kitabı dahi az gören Millî Şefimizin arzularını yerine getirmeyi bütün vazifeli arkadaşlarımla beraber millî bir ödev sayıyoruz.

2 Mart 1944
Millî Eğitim Bakanı
Hasan-Âli YÜCEL

YUNAN ÖZEL SAYISINA ÖNSÖZ

Daha önceki kıpırdayışları bırakırsak, ilk Garba dönüş hareketi, 1839 da Tanzimatla başlar. Tanzimat, içeriden dışarı bir yönde olmaktan ziyade, dışardan içeriye dir. Biribirini kovalıyan yenilmelerin varlığını tehlikeye düşürdüğü Osmanlı İmparatorluğunu yenenlerin vasıtalarına sahibolarak kurtarmak, Tanzimatçıların ilk, hattâ tek düşüncesidir. Garbı bir medeniyet bütünü olarak anlamamışlar; onun, uzun asırların emeği neticesi olduğunu kavramamışlardır. Dahası, girmek istedikleri bu yeni medeniyetin nereden geldiği ve nereye gittiği hakkında hiçbirinin — Politikacılar kadar fikir adamlarının da — aydın bir anlayışları yoktur. Bu sözlerim, bir itham değil, bir olayı açıklamadır. Yoksa bu eksiklikleriyle dahi Tanzimat adamları tarihimize girmeseydiler, bugün bizler, bu düşünce düzeyine bile erişmezdik.

İnsanlığın yaşama sistemi demek olan medeniyet, XIX. asırda Avrupa'da; XX. asırda daha Garba giderek Amerika'da durağını kurmuştur. XX. asrın ilk çeyreğinde Büyük İhtilâl ile Avrupa doğusunda yepyeni bir sosyal düzen kuran Sovyet Rusya; XIX. asır içinde bir atlama ile ışıklanan Japonya'nın saldırarak uyandırmış bulunduğu Çin; bağımsızlık için, mahdud da olsa, münevverlerinin savaşmakta bulunduğu Hint; sömürgecilikte tam faydalanılması için daha yavaş da olsa, Afrika; Birleşik Amerika'nın alta üste etkisiyle ilerliyen Cənup Amerikasını, ayrıca Kanada; türlü yayılma ve atlamalarla, millet olmaktan çıkan ayrılıklar her ne olursa olsun, medeniyetin bütün dünya küresini kaplıyacağını bize müjdelemektedirler. İşte bu küre çapındaki insan hayatının dayandığı prensiplerin, tek olması imkânsız kaynakları nerelerdedir? Zamanda ve mekânda, halde ve tarihte hangi coğrafya alanındadırlar, bunu iyi kavramak gerektir. Tanzimatçıların ve hattâ ondan sonra gelen birçok fikir adamlarımızın, Meşrutiyetin ünlü mütefekkir Ziya Gökalp da bu arada olmak üzere, ya anlamadıkları veya anlayıp devirlerinden çekinerek söyleyemedikleri şu gerçeği, Garp Medeniyeti dediğimiz bütünün ana kaynağını belirtmekte en kesin ve bu günün ileri insanlığı için müşterek bir inanış olarak ortaya koymalıyız:

İçinde bulunmaya mecbur olduğumuz medeniyet dünyasının kökü, eski Yunandadır.

Bu ilkenin duyuluşu demek olan Hümanizma iyi anlaşılmadıkça, bu gerçek, ya veya bu türlü taassupçu fikirlere sapılarak inkâr olunur, bir asırdır hasretle beklediğimiz düşünüş kalkınması olamaz veya uçak devrinde kağınınkine benzer bir ağırlıkla yürür. Milâttan beş asır önce doğan az adamlı ve az zamanlı Yunan medeniyeti bilinmiyerek bugünün ileri yaşayışını tümü ile kavramak, erişilmez bir imkân olur. İslâm medeniyetinin eski Yunandan faydalanmak suretiyle fikir cep-

hesini kurduğu muhakkaktır. Aristo'yu medreseden ayırdığınız an, İslâm felsefesi dediğimiz büyük fikir sıra dağları, yerle beraberleşir. Halbuki, İslâm medeniyetinin bütün kurucuları, bizden olanlar, Türkler de içinde olmak üzere, Yunan medeniyet eserinin ancak bir kısmını aldılar. Eflâtun-el-ılâhî, Aristatales, Călinus, Fisağoras isimleri, onlar için Fârabi, Zimahşeri kadar yakındır. Fakat Lykurgos, Solon, Homeros, Sophokles ve Praksiteles'i hemen hiç tanımadılar. İslâm medeniyetinin bugün bir mazi oluşu, en çok bu sebeptendir.

Eğer medeniyet unsuru olmaya engel bağlar Cumhuriyetle kırılmamış olsaydı, mütefekkirlerimiz, bu hakikatları açık görüp kesin söylemekte güçlüğü uğrayabilirdi. İstiklâl Mücadelesi kahramanlarının bize kazandırdığı bağımsızlık, onun için sade siyasi olmakla kalmamıştır. O insanlara ve başlarına minnetlerimiz, bizim kadar, bizden sonra gelecek nesiller için de, tam bilinçle sonsuz olmalıdır. Eski Yunan'ın sömürgeleri bilinen ve kendilerini onların torunları sayan insanlardan geriye aldığımız toprakların altında ve üstünde bizim olan eski Yunan eserlerini, bugünkü medeniyetimizin bütün dünyanın istifadesine açık malları belliyoruz. Garp biliminin ilk kurucusu sayılan Thales güzel Menderes'imizin ağzındaki eski Milet şehrendendir. Onun için, yeni hali kadar yirmi beş asır önceki durumu ile de bu yerleri ve bu yerlerin üstünde gelip geçmiş insanların eserlerini, her bakımdan benimsiyoruz ve kendi sorumluluğumuzda tutuyoruz. Ege Denizini aşarak Yunanlıların ihtirasla dövüşüp zaptetmek istedikleri zengin Troia şehri, aziz vatanımızın bugün bahtiyar bir parçasıdır. Onun için, eski Yunanlıları belki vatandaşımız değil, fakat topraktaşımız hissetmeliyiz.

Eski Yunanlıları, dilleri, yapıları, sosyal hayatları, insanlığa yadigâr kalmış bütün eserleriyle tanımakta, kendimizi duyup anlama bakımından da büyük bir zaruret olduğunu takdir ediyoruz. Hââlâ, artık konuşulmıyan ve bir zamanlar Hıristiyanlığın kötü gördüğü (Hümanizmacıların piri Erasmus, eski Yunanca'yı gizli ve korkarak öğrenmişti) bu dilden kelimeler, bugünün medeniyet eserlerine isim olmakta; en yeni yapılarda bile Yunan mimarlarının buluşları, iz bırakmakta; en yeni cemiyet ve devlet nizamlarının kadroları Yunan sitelerinin ve Yunan filozoflarının bize intikal eden safha ve sahifelerinde varlığını devam ettirmektedir. Onun için bu medeniyeti, bir babanın ölüşü gibi ölmüş, canlı bir mâna ile oğullar ve torunlarında devam etmiş görüyoruz.

İnkılâp Türkiyesi, bu görüşü ile bir taraftan Doğuya, öbür yandan Batıya yürüyen Garp medeniyetinin, Avrupa, Asya ve Afrika'yı birleştiren bir yerinde kuvvetli bir kavşak noktası olacaktır. Burada gelecek kipini kullanışım, ideale nispetlidir. Yoksa, bugün de o vazifeyi her bakımdan görüyor ve görebilir halde bulunuyoruz. Türk milleti, medeniyeti en doğru ve en hayır yapıcı mânasıyla anlıyan bir cemiyet olmak için çalışmaktadır. Kültürümüzün millî hüviyetiyle gelişmesi, hep bu düşüncelerle kabil oluyor.

Türk aydınına eski Yunanı, dilde ve fikirde tanıtmak için Tercüme dergimizin iki nüshasını özel olarak çıkartmayı düşündüm. Bu yolda çalışan arkadaşlarımı topladım. Onlara, düşüncelerimi söyledim. Aylardır çalıştılar ve bu güzel eseri meydana getirdiler. Ankara ve İstanbul Üniversiteleriyle teşkilâtımız içinden ve

dışından pek çok olgun ve genç imzalar bu anlayışlı emeğin şerefli ortaklarıdır. Altıncı cilde, eski Yunan medeniyeti hakkında fikir söylemiş büyük insanların Türkçeye çevrilmiş yazılarıyla gireceğiz. Beşinci cildi, Yunanlığın kendisiyle bitiriyoruz. Homeros, Hesiodos, Tyrtaios, Minnermos, Arkhilokhos, Theognis, Alkaios, Sappho, Anakreon, Alkman, Pindaros, Aiskhylos, Euripides, Aristophanes, Herodotos, Thukydides, Eflâtun, Ksenophon, Aristo, Lysias, Isokrates, Lykurgos'u Türkçede Türkleşmiş görmek, beni sevindirmektedir. Ricalarım emek ve eserleriyle cevap veren bütün kalem sahibi arkadaşlarımı bu bahtiyarlığa iştirak ettirmekte derin şükran ve minnetlerimi de ifade etmiş bulunuyorum.

Tercüme, sayı 24 - 30, 14 Mayıs 1945

Millî Eğitim Bakanı

Hasan-Âli YÜCEL

TÜSTAV

TERCÜME CENNETİ

"Acaba bu, neresi?" diyeceksiniz. Merakınızı konuşmayı biraz açıktan sonra gidermeme izin vermenizi dilerim. Basınımızda hiç sözü edilmiyen milletlerarası bir kongre oldu, bir ay kadar önce. Adını çoklarının (ben de onlardan biriyim) duymadığı bir kasabada. Buranın adı Bad Godesberg. İkinci Dünya Harbi içinde Almanya'nın yıkıma uğramamış, pek nâdir bahtiyar köşelerinden biri. Şimdi nüfusu 64.000 olmuş. Bonn dolaylarında. Rhin nehrinin duru maviliğiyle bu küçük ve eski kasabanın koyu yeşilliği burayı dünya cennetlerinden biri haline getirmiş. Milletlerarası Tercümciler Birliği (Fédération Internationale des Traducteurs) işte bu cennette toplandı. Temmuzun son haftasında başladı, Ağustosta bitti. Benim sözünü edeceğim cennet, bu da değil!..

İlk defa biz de bu milletlerarası teşekküle katılmış bulunuyoruz. Yazımın gelişi, benim orada olduğum hissini verebilir. Hayır, ben orada yoktum. Fakat medeniyetimiz dâvalarından biri olan bu önemli konuda gönlüm elbette orada bulunanlarla beraberdi. Her üçü dostum ve arkadaşım üç değerli Türk tercümcisi, Maarif Bakanlığı Tercüme Bürosunu temsil etmek üzere bu toplantıya katıldılar. Prof. Suud Kemal Yetkin, Prof. Bedri Tuncel, Prof. Suad Sinanoğlu. Osmanlı devrinde tercüme hareketlerinin en belirli köşeleri Murad II. nin saltanatı, Âli Paşanın vezareti, ve Meşrutiyette Maarif Nâzırı Şükrü Beyin nezâreti zamanlarına rastlar. Cumhuriyet devrinde kuvvetli tercüme hamlesi, 1939 Neşriyat Kongresiyle başlar. Neşriyat Kongresi, Türk kültür tarihinin sayılı gayret ve hele muvaffakiyet bablarından biridir.

Tercüme "milletlerarası" tâbirinin anlatmak istediği amacı, her şeyden önce ve her şeyden çok gerçekleştirmeye yarayan bir vasıtaadır. Bununla, birbirinin dilini bilmiyen insanlar, birbiriyle fikir anlaşmasına girerler. Bununla, her milletin büyükleri, duyup düşündüklerini diğer milletler halkına duyurabilirler. Bununla ruh ve fikir anlaşması, daha kolay ve daha emniyetli olarak sağlanır. Şüphesiz, tartışılmaya hâcet bırakmıyacak hakikatlerden biri de budur. Budur amma, çok kere lâfı söylenir; fakat kendisi kolay kolay yapılamaz. Nitekim uzun zamanlar yapılamamıştır.

1939 Neşriyat Kongresinde kararı alınıp hemen kurulan Tercüme Bürosu ve yayınlanmaya başlıyan **Tercüme** Dergisi, İkinci Dünya Harbinin bin türlü güçlüğüne rağmen memleketimizde kuvvetli bir tercüme hareketine önayak olmuştur.

Bugün Türkiye'de liyakatli bir "tercümciler grubu" vardır ve bir "tercüme kütüphanesi" vücuda gelmiştir. Gerek Devlet' eliyle, gerek Babıâlinin gayretli kitapçıları himmetiyle basılmış tercüme eserler, okuma yazma bilenlerimizi Şark ve

Garp ana kaynaklarının mühim bir kısmına kavuşturmuştur. Bu külliyyat, müstakil ve muhtar bir üniversitedir. Ciddî olarak kendini oraya kaydettirenler, İstanbul ve Ankara Edebiyat Fakültelerinin verdiğiinden daha az ve daha hafif bir irfan yüküyle mezun olmazlar. Dünya edebiyat ve fikir hayatının bu değerli örnekleri, mukayese yoluyla taklid eserlerin mahiyetini meydana koymuştur. Hele İslâm Ansiklopedisi, ebced okuyup Yâsin çeşnisi veren ulemâ taslaklarının ne olduklarını ortaya çıkarmıştır. Zaten onun için değil midir ki, bizim bu teşebbüsümüz sıralarında o cins ulemâ, itiraz feryadını basmışlardır. Fakat sonradan yüz geri dönüp o muhalled kaynağa imzalarıyla maddeler yazmışlardır. Her meselede böyle olmuyor mu? Hakikat, ergeç kendisini ister istemez kabul ettiriyor. Yeter ki, işin başında bulunalar, işe başlarken böyle tafralı yaygaralara aldırılmayacak kudrette ve iradede olsunlar!..

Evet, ne diyorduk? Bahşimiz tercümeydi. Kuvvetli ve kesafetli bir tercüme devresi geçirmeyen kültürel, rahmetsiz kalmış topraklar gibi kurumaya, verimsiz kalmaya mahkûmdurlar. Milletlerarası münasebetleri, diplomatların dışarı seferleriyle değil; fikir ve sanat mahsullerinin millî hudutlardan içeri girişiyle ve hattâ dışarı çıkışıyla ölçerler. Bir milletin medeniyet miyarı, ihracat ve ithalâtında bu türlü metân varlığıdır. İngiltere, dışarıya sattığı kitap ve dergilerle büyük bir döviz elde etmektedir. Diğer medeni memleketler yayımlarını en kolay bulacağınız yerlerden biri gene İngilteredir.

Kongre heyetimizin başkanı Prof. Yetkin bir tebliğ okumuş. Orada bu işe 1940 dan itibaren nasıl girişildiğini, tercüme edilecek eserlere ait programın ve kitap listelerinin nasıl tertiplendiğini, komisyonda hangi dilleri bilen uzmanların bulunduğunu ve nasıl çalışıldığını etraflı olarak kongreye anlatmış. Tanzimattan sonra tercüme yolunda yapılmış resmî ve özel teşebbüslere de işaret etmiş. Burada 19 yıldanberi Devlet eliyle tercüme edilmiş eserlerin yıl yıl baskı sayısını da vermektedir. Şöyle ki:

1940-10, 1941-13, 1942-28, 1943-71, 1944-103, 1945-129, 1946-165, 1947-58, 1948-52, 1949-73, 1950-41, 1951-27, 1952-28, 1953-21, 1954-29, 1955-38, 1956-20, 1957-15, 1958-34. Toplam: 965 olmak lazımdır.

Tarih sırasına bakılacak olursa 1947, ilk azalma yılı olarak görülüyor. Nedenise umumî seçim yıllarında ise nisbet, daha da düşük. Komisyon üyeleri politika ile uğraşmadıklarına göre Maarif başında bulunanların ihtimamı bu işe çok tesir ediyor demektir. Belki de o senelerde eser sayısı az, fakat kalite bakımından değerleri yüksektir. Sayın başkan, haklı olarak, kongrede bu noktalara temas etmemiştir. Fakat bana öyle geliyor ki, umumî surette tercüme hevessizliğinde başta gelen etken, bu emekli iş karşılığı verilen ücrettedir. Yirmi yıl önce 200 kelimelik bir sahife ödenen 250 kuruş yerine bugün en azından 25 lira verilmelidir. En azından diyorum, çünkü bugün bir ticaret mektubunu 50 lira mukabilinde türkçeye çeviriyorlar. Edebî metinlerin, hele şiirlerin tercümesi, daha da güç olsa gerektir. Devletçe verilen 6 lira son günlerde 12 liraya çıkarılmıştır. Bu paraya bile kimse oturup da zamanını sarf etmeye razı olmaz. Çünkü bir iki kilo barbunya fasulyesine Goethe'den bir sahife tercüme edilemez.

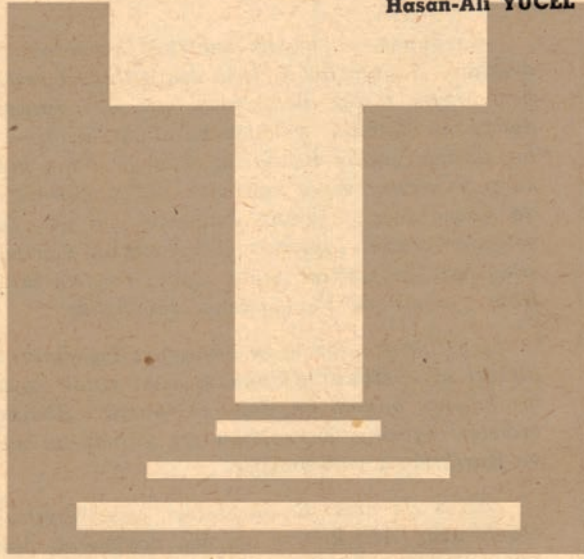
Dönelim kongreye, kongrenin en önemli konularından biri, yüksek vasıflı tercümelerin yapılmasını sağlama meselesi idi. Bu konuda konuşan ve bizdeki gayretleri etrafiyle anlatan üyemiz Prof. Bedri Tuncel'i dinledikten sonra söz alan ve Fransa'nın şöhretli tercümcülerinden olan Birlik Başkanı, Bay Pierre François Caillé, Türkiye'deki tercüme hareketini ve çalışmalarını zevkle, bu gayreti takdirle karşıladığını ifade ederek şu hükmünü açıklamaktan çekinmemiştir:

— Türkiye bir tercüme cennetidir.

Ucuzundan alınmıyacak bu kültür cennetini, bakımsız bırakıp kapatmıyalım.

Cumhuriyet, 10 Eylül 1959

Hasan-Âli YÜCEL

TÜSTAV

THERAMENES

KSENEPHON

Yunan Tarihi II 3, 11 - 56

Ksenophon'un hayatı hakkında kesin olarak bildiklerimiz çok değildir. Doğum tarihi İ. ö. 425 yıllarına raslar. Sokrates'in talebesi olmuş, tarihe merak sarmıştır. 404 yılından sonra, Atina'da demokrat idarenin yeniden kurulması üzerine, durumu güçleşmiş, bu sebeple 401'de Kyros'un, ağabeyi Pers kralı Artakserkses'e karşı yapacağı sefere katılmaya davet edilince, daveti kabul etmiş ve Anadolu'ya geçmiştir. Anabasis adlı eserinde hikâye ettiği bu seferden sonra, Ispartalı komutanların emrinde Anadolu'da girilen harekâta iştirak etmiş, dostu Isparta kralı Agesilaos'la birlikte 394 yılında Yunanistan'a dönmüştür.

Oğullarını Isparta'da okutmuş, Ispartalıların kendisine verdikleri bir çiftlikte, Skillus'ta, uzun yıllar yaşamış ve eserlerinin bir kısmını burada meydana getirmiştir. Elislilerin Skillus'u istilâ etmeleri üzerine, Ksenophon 371 yılında bu memleketi terk etmiş ve Korinthos'a yerleşmiştir.

Atina ile arasının düzelmesi, oğlu Gryllos'un Mantineia muharebesinde Atinalıların safında dövüşerek ölmesi, Ksenophon'un son yıllarında Atina'ya dönmüş olabileceğini düşündürmektedir.

Ksenophon Yunan Tarihi'ni üç safhada yazmış olsa gerek: I. ve II. kitapları henüz Atina'dan ayrılmadan yazmıştır. Thukydides'in 411 yılında kesilen Peloponnesos savaşı tarihini tamamlamak gayesi ile işe başlamış ve Thukydides tarzına sadık kalmıştır. Hattâ büyük tarihçinin topladığı vesikalardan ve aldığı notlardan istifade etmiş olması dahi mümkündür. Fakat Kyros'la İran'a yaptığı seferi kaleme almakla yazar şahsiyetini bulmuştur: Ksenophon yaradılış bakımından bari tarihçi değil, bir hâtıra yazarı, bir fiil adamıdır.

Bu sebeple, bir kısmına bizzat iştirak ettiği olayların sevkî ile, Tarihine devam ederek, gerek Skillus'ta kaleme almış olduğu III. ve VI. kitaplarla beşinci kitabın başlangıcında, gerek son yıllarında yazdığı V., VI., ve VII. kitaplarda yeni bir hüviyetle belirir.

Ksenophon bu kitaplarda Thukydides'in tesirinden ayrılmış olduğunu gösterir, kendi tarzında yazar. Vesikalardan ziyade, kendi gördüklerine ve sayısız dostlarının kendisine naklettikleri bilgilere dayanır. Olayların derin sebeplerine inememesine mukabil, anlatışı canlı çekicidir. Tarihçiliğin ne olduğunu bilir, fakat ona kendi eğilimlerini ve kendi ilgilerini feda etmez (kş. II 3, 36).

*

Tercümesini verdiğimiz kısım II. kitabın 3. bölümünden alınmıştır. Bilindiği gibi, Peloponnesos harbi 404 yılında Atina'nın teslim olması ile sona erince, Ispartalılar şehrin tahrip edilerek ahalisinin sürülmesine razı olmamışlar, fakat kendilerinden yana olacak bir aristokrat idarenin kurulmasını talep etmişlerdi. Otuz kişilik bir komite kurulmuş, bunlara yeni anayasayı hazırlama vazifesi verilmiştir. Aşağıdaki kısımda Theramenes'in komite arkadaşlarına karşı giriştiği mücadele anlatılmaktadır.

Theramenes'in şahsiyeti ve Atina'nın politika hayatında oynadığı rol çok münakaşa edilmiştir. Eskiler —bu arada Aristoteles— ona hayranlık duymuşlardır. Fakat Theramenes'in şahsiyeti hakkında kesin bir hüküm vermek kolay değildir. Ksenophon'un Tarihinde bile, Arginusai galiplerinin mahkemeye verilmesi meselesinde Theramenes'in hareket tarzı pek açık değildir.

*

Tercümede yunanca olarak bırakılmış isimler vardır: Metoikler, Atina'da yerleşen yabancılarıdır; hür olmakla beraber, siyasi haklara sahip değildirler. Sykophant "ihbarcı" demektir: Peloponnesos harbinin son yıllarında ihbarcılık çok rağbet görmüş, bazı ah-lâksızlar bunu bir meslek haline getirmişlerdi. Kothornos, tragedya oyunlarında aktörlerin daha boylu görünmek için giydikleri yüksek topuklu ayakkabıdır. Trier, üç sıra kürekli harp gemisine verilen addır. Isparta'da beş ephor vardır: bunlar kıralların hareketlerini dahi kontrol ederlerdi. Penestler Thessalia'da aşağı sınıftan halka verilen isimdir. Hestia Ocak tanrıçasıdır.

Tercümesi verilen kısımda yakın tarihten iki olay zikredilmektedir. 411 yılında, Sicilya felâketinden sonra, Atina'da bir rejim buhranı baş göstermiş, Isparta'ya yaranmak gayesi ile demokrat idareye son verilmişti. İdare kısa bir müddet için Dörtüzlere geçmişti.

"Lesbos yakınlarında cereyan eden deniz muharebesi" ile Arginusai deniz muharebesi kastedilmektedir. Midilli'nin karşısına düşen Arginusai adaları sularında 150 Atina gemisi ile 120 Isparta gemisi çarpışmıştır. Muharebe Atinalıların zaferi ile neticelenmiş, fakat komutanlar, muharebede denize dökülen tayfaları toplamamış olmakla suçlandırılarak, mahkemeye verilmişlerdir. Bu muharebeye Theramenes trierakh olarak iştirak etmiştir. Kazazedeleri toplamak emrini alan subaylardan biridir.

Theramemes'i tevkif eden Onbirler, klâsik devirde, suçluların tevkifi, muhafazası ve, gerekli hallerde, idamı ile vazifeli idiler. Bu işleri "hyperetai" ve "parastatai" denen yardımcıları vasıtası ile görürlerdi.

Otuzlar idaresi 11 Otuzlar Uzun Surların ve Pire'yi çevreliyen surların yıktırılmasından hemen sonra seçilmişlerdi: şehri hükümlerine göre idare edecekleri anayasayı hazırlamak vazifesi ile seçilmiş olmalarına rağmen, anayasayı hazırlamayı ve ilân etmeyi geciktirme yolunu tuttular; bu arada konseyi ve diğer idarî teşkilâtı keyiflerine göre tanzim etmekten de geri kalmadılar. 12 Sonra, ilk önce demokrat idare zamanında sykophantlıkla geçindikleri ve namuslu vatandaşların başına belâ kesildikleri herkesçe bilinen kimseleri yakalatıp idam ettirdiler; konsey de onların mahkûmiyet kararını seve seve verdi; sykophantlıkla alâkaları olmadığına vicdanen kaani olanlar bundan hiç ürkmediler.

Bir Isparta garnizonu 13 Fakat şehri istedikleri gibi *Atina'ya yerleşiyor* idare etmenin yollarını araştırmaya koyulunca, ilk çare olarak Aiskhines'le Aristoteles'i Isparta'ya gönderdiler: bu ikisi Atina'ya bir garnizon gönderilmesi hususunda Lysandros'un kendilerini desteklemesini temin ettiler: şehir kötü vatandaşlardan temizlenip düzenli bir idare kuruluncaya kadar garnizon Atina'da kalmalıydı. Garnizon askerlerinin masrafları Atinalılar tarafından ödenecekti. 14 Lysandros ikna oldu ve garnizon askerlerinin harmost Kallibios'la birlikte Atina'ya gönderilmesini sağlamak için ikisi ile işbirliği yaptı. Garnizonu elde edince, Otuzlar her çevirdikleri işte tasvibini almak için Kallibios'a olmadık dalkavukluğu ettiler; Kallibios'un emirlerine istedikleri kadar asker tahsis etmesi üzerine, kötü ve değersiz insanların tevkifinden vazgeçerek, bir kenara atılmıya asla tahammül edemeyeceklerine, muhalefete kalkıştırlarsa etraflarına pek çok sayıda taraftar toplayacak kudrette olduklarına kaani buldukları kimseleri tevkif ettirmeye başladılar.

Theramenes'le Kritias'ın 15 İlk zamanlarda Kritias'la .arası açılıyor Teramenes arasında fikir birliği ve dostluk mevcuttu: fakat sonradan Kritias pek çok insanı öldürtmeye taraftar görününce — demokratlar tarafından sürgüne gönderilmiş olduğunu bir türlü unutamıyordu — Theramenes bu temayüle karşı koydu: demokrat idare zamanında itibar görmüş olduğu halde, namuslu vatandaşlara bir fenalığı dokunmamış olan bir insanı öldürtmek asla caiz değildi: "nihayet sen de, ben de, diyordu, şehir halkının teveccühünü kazanmak için çok şey söyledik, çok şey yaptık"; 16 Kritias ta ona (henüz araları açılmamıştı) cevap olarak, karşılıklarına çıkacak en tehlikeli rakiplerden kurtulmak isteyenlere mani olunamayacağını söylüyordu: "ve şayet, diyordu, bir değil de otuz kişiyiz diye, bu idareyi bir tyranlık telâkki etmemizi ve o şekilde ondan istifade etmemizi doğru bulmuyorsan, gerçekten safsın". 17 Fakat haksız idamların sayısının artması karşısında, bir araya galip devlet idaresinin nereye varacağını endişe ile soranların gittikçe çoğaldığı görülünce, Theramenes tekrar itiraz etti, idareye yeter sayıda vatandaş iştirak ettirilmediği takdirde, oligark rejimin tutunmasına imkân olmayacağını söyledi.

Üçbinler 18 Bu durum karşısında Kritias'la diğer Otuzlar endişe duymaya başlıyarak ve bilhassa vatandaşların Theramenes'in etrafında toplanmasından çekinerek, devlet işlerine iştirak edeceklerin sayısını üç bin olarak tespit ettiler; 19 fakat Theramenes buna da itiraz etti: madem ki en dürüst vatandaşların devlet işlerine iştiraki isteniyordu, namuslu insanların sayısını üç bin olarak tespit etmek saçmaydı; böyle bir rakamın hikmeti neydi? O üç bin kişinin dışında hiç mi faziletli insan yoktu, o üç bin kişi içinde hiç mi kötüsü yoktu? "Hem sonra, dedi, görüyorum ki biz birbirine tamamen zıt iki işe girişmiş bulunuyoruz: bir taraftan zorlu bir idare kurmaya çalışıyoruz, öbür taraftan da bu idareyi idare edilenlerden daha zayıf bir duruma düşürüyoruz".

Atinalıların ellerindeki silâhlar toplattırılıyor 20 Onun söylediği buydu. Otuzlar üçbinleri agorada, bu listenin dışında kalanları ise muhtelif yerlerde toplıyarak geçit resmi yaptırdılar; sonra vatandaşlara <silâhlarını bırakıp çekilmelelerini> emrettiler ve orada olmayışlarından istifade ederek, garnizon askerlerinin ve hislerine en çok güvendikleri vatandaşların marifeti ile, üçbinlerinki hariç, bütün silâhları toplattılar; bunları Akropole taşıtarak tapınağa yığdırdılar. Bu icraattan sonra, artık her istediklerini yapacak duruma geldiklerine kaani olarak, birçok kimseleri düşmanlık yüzünden, birçoklarını da servetlerine el koymak için öldürttüler. Garnizon askerlerinin ücretlerini ödiyebilmek için de, içlerinden her birinin bir metoik yakalatmasına, metoikleri öldürtüp, mallarına el konulmasına karar verdiler; 22 Theramenes'ten de seçeceği bir metoiki tefkif ettirmesini istediler. Fakat o: "Vatandaşların en faziletlieleri olduklarını iddia eden insanların sykophantlardan daha kötü işler yapmalarını ben doğru bulmuyorum, dedi. Onlar hiç olmazsa mallarını aldıkları insanların yaşamasına müsaade ediyorlardı; biz, sırf mallarına el koymak için, hiçbir kötülük etmemiş olan insanları öldürtmiye kalkışıyoruz; bu nasıl olur? Böyle bir hareket onlarınkinden çok daha haksızca olmaz mı?" 23 Otuzlar, -istedikleri gibi hareket etmelerine engel olacağını düşünerek, Theramenes'in aleyhinde bir tertip hazırladılar, her biri bir konsey üyesi ile hususî olarak görüştü ve mevcut idareyi yıkmak istediğini söyleyerek Theramenes'e iftira ettiler. En cüretli bildikleri bir takım gençlere, koltukları altında bir hançerle hazır bulunmalarını tenbih ettikten sonra, konseyi topladılar. 24 Theramenes'in de gelmiş olduğunu görünce, Kritias ayağa kalkarak, şunları söyledi:

Kritias konseyin huzurunda Theramenes'i suçlandırıyor "Konsey üyeleri, içinizde idam edilenlerin sayısını, durumun mâzur gösteremeyeceği kadar kaba-rık bulan varsa, şunu düşünsün ki, rejim değişmesi olan yerler-

de böyle bir şey olağandır; üstelik burada oligark ihtilâli yapanlara düşman olanlar pek çoktur, çünkü evvelâ şehrimiz Yunanistan'ın en kalabalık şehridir, ayrıca halk pek uzun bir zamandan beri hürriyet içinde yaşamıya alışmıştır. 25 Ama biliyorduk ki bizim ve sizin gibi insanlar için demokrasi meşum bir rejimdir, gene biliyorduk ki kurtarıcımız Ispartalılar demokrasiden hiçbir zaman hoşlanmıyacak, yüksek aileler ise onların itimadına daima mazhar olacaktır; işte bu sebeplerle, Ispartalıların muvafakati ile bugünkü idare şeklini kurmaya teşebbüs ettik. 26 Bir kimsenin oligarklığa muhalefet ettiğinin farkına vardık mı, elimizden geldiği takdirde, onu ortadan kaldırıyoruz, fakat hele içimizden biri çıkar da kurulan rejime zarar vermiye kalkışırsa, onun ceza görmesi bizce bilhassa doğru olur. 27 İşte farkına vardık: şu gördüğünüz Theramenes yok mu? elindeki bütün imkânlarla bizim ve sizin mahvımıza çalışıyor. Bunun böyle olduğuna kanaat getirmek için, bir an düşünürseniz, göreceksiniz ki kimse bugünkü durumu Theramenes'in tenkit ettiği kadar tenkit etmemekte, kimse, demokrat önderlerden birini ortadan kaldırmak istediğimiz zaman, onun kadar engel olmamaktadır. Şüphesiz, bu tavır daha başlangıçta takınsaydı, biz onu düşman bilirdik, gene de kötü bir insan olduğuna hükmetmemiz doğru olmazdı.

28 Ne var ki, Ispartalılara karşı itimat ve dostluk politikasını başlatan, demokrat rejimin yıkılması için ön ayak olan, başlangıçta size teslim edilenlerin cezaya çarptırılması için bizi herkesten çok teşvik eden bu aynı adam şimdi, tam bizim ve sizin demokrasiye açıkça cephe aldığımız bir sırada, durumdan hoşnutsuzluk duyuyor; belli, gayesi kendisini emniyete almak, bizi ise olup bitenlerin mesuliyeti ile karşı karşıya bırakmaktır. 29 Bu sebeple, onu yalnız düşmanlığından dolayı değil, size ve bize ihanet ettiği için de cezaya çarptırmamız yerinde olacaktır. Gerçekten, görünmeyen bir tehlikenin önlenmesi, belli bir tehlikenin önlenmesinden ne kadar daha güçse, ihanet te düşmanlıktan o kadar tehlikelidir, ve daha menfurdur; nite -

kim insanlar düşmanları ile anlaşılır ve yeniden itimat bağları kurarlar, fakat suç üstü yakalanan bir hainle hiç kimse hiçbir zaman anlaşmak istemez ve ilerisi için ona itimat besliemez.

30 Bu damın bu şekildeki davranışı yeni bir şey değildir, o yaradılıştan haindir; bunu bilirsiniz diye size yaptıklarını hatırlatacağım. Bu adam vaktiyle, babası Hagnon sayesinde, demokrat partide itibar görürdü: öyle olduğu halde demokrat rejimi Dörtüyzler rejimine çevirmekte en büyük gayreti o göstermiştir, ve Dörtüyzler arasında sivrilmiştir. Fakat oligarklığa karşı bir muhalif kuvvetin teşekkül ettiğini anlar anlamaz, halkı Dörtüyzlerin üzerine sevk edenlerin başında geldi: işte onun için ona "kothornos" derler; 31 çünkü "kothornos" dediğin her iki ayağa uyar gibi gelir, ama her ikisinden de çıkar. Öyle ama, Theramenes, yaşamaya lâyık bir insan, yalnız arkadaşlarını karışık durumlara sevk etmekte, sonra da, ilk çıkan engel karşısında, yüz geri etmekte usta olmakla kalmamalı; bir gemide imiş gibi, müsait rüzgârı buluncıya kadar gayret göstermesini bilmelidir; böyle yapmaz, karşımıza çıkan ilk engel karşısında dümen kırarsak, hedefe nasıl vasıl oluruz? 32 Bir gerçektir ki her ihtilâl birçok vatandaşın kanına mal olur; ama sen, dönekliğin yüzünden, oligark parti içinde pek çok kişinin demokratlara demokrat parti içinde de pek çok kişinin oligarklara kurban gitmesine sebep oldun. Bu adamdır ki, stratejilerden, Lesbos yakınlarında cereyan eden deniz muharebesi esnasında denize dökülmüş, sonra da stratejileri suçlandırarak onların idamına sebep olmuş ve bu sayede kendi canını kurtarmıştır.

- 33 Pek iyi, daima yalnız kendi çıkarını düşündüğü, doğruluğu, dostluğu umursamadığı herkesçe malûm olan bir insanı esirgemek caiz midir? Kendimizi korumuyacak mıyız? Onun ne kadar dönek olduğunu biliyoruz, bize de aynı şeyi yapmasını önlemeliyiz. Biz onu size ihbar ediyoruz: bu adam bizim aleyhimizde çalışıyor, bize ve size ihanet ediyor. Hareketimizin

akıllıca olduğuna kanaat getirmek için şunu da düşünün: 34 Dünyanın en güzel anayasası olarak Ispartalılarınkı bilinir: şayet orada ephorlardan biri, ekseriyete uyacağı yerde, hükümeti kötülemye, icraatına engel almıya kalkıştırsa, bu adamın bizzat ephorlar ve tekmil vatandaş kitlesi tarafından en ağır bir cezaya çarptırılmamasına imkân var mı? Böyle bir şey düşünebilir misiniz? İşte siz de, akıllı iseniz, onun canını değil, kendi canınızı koruyunuz, çünkü onun kurtulması, şimdi size muhalefet edenlerin cüretini çok arttırabilir, ölmesi ise şehrin içinde ve dışında herkesin ümitlerini kıracaktır.”

Theramenes kendini müdafaa ediyor 35 Bu sözleri söyledikten sonra yerine oturdu. Theramenes kalktı: “Vatandaşlar, dedi, ilk olarak bu adamın benim aleyhimde söylediği son sözü ele alacağım. Suçlamalarımla strateglerin ölümüne benim sebep olduğumu iddia ediyor. Fakat şurası muhakkaktır ki aleyhte konuşmaya başlamış olan ben değilim: onlar iddia ettiler, kendilerinden emir aldığım halde Lesbos sularında cereyen eden muharebe esnasında denize dökülenleri toplamadığımı ileri sürdüler. Ben de kendimi müdafaa ettim, dedim ki fırtına yüzünden, değil adamlarımızı kurtarmak, denizde seyretmek bile mümkün değildi; vatandaşlar mâkul konuştuğuma hükmettiler; onlar ise kendi kendilerini suçlar duruma düştüler. Çünkü hem bu adamları kurtarmanın mümkün olduğunu ileri sürmüş, hem de o zavallıları kendi kaderlerine terk edip, oradan uzaklaştıklarını itiraf etmiş oluyorlardı.

36 Fakat ben Kritias'ın yanlış bilgiye sahip olmasına şaşmıyorum: çünkü bu hâdiseler zamanında, o burada değildi; Thessalia'da Prometheus'un yanında demokratları teşkilâtlandırmak ve Pemestleri efendilerine karşı silâhlendirmekle meşguldü: 37 temenni edelim ki, bu adamın orada yaptıklarından hiçbiri burada vukua gelmesin! Yalnız bir noktada onunla aynı fikirdeyim, o da şudur: sizi iktidardan düşürmeyi isteyen varsa, düşmanlarımızın kuvvetlenmesi için çalışıyorsa, bu adamın

cezaların en büyüğüne çarptırılması gerçekten yerinde olur: ancak bu şekilde hareket edenin kim olduğu hususunda zannedirim ki siz pekâlâ hüküm verecek durumdasınız, yeter ki geçen hâdiseleri ve halen her birimizin nasıl hareket ettiğini gözden geçiresiniz.

38 Vaziyet şudur: sizlerin konseye üye seçilmeniz, idarecilerin tâyin edilmesi ve herkesçe sykophant oldukları bilinen kimselerin mahkemeye verilmeleri bahis mevzuu olduğca, hepimiz aynı fikirde idik; fakat bu adamlar, namuslu ve dürüst vatandaşları tevkif ettirmeye başladıkları anda ben onlara karşı koymaya başladım. 39 Biliyordum ben: Salamisli Leon'un, gerçekten temiz olan ve öyle bilinen, kimseye bir fenalığı dokunmamış olan bu adamın ölümü elbette kendisi gibi temiz insanların arasında dehşet uyandıracaktı, korktukları için de bizim rejimimize düşman olacaklardı. Biliyordum: Nikias'ın oğlu Nikeratos'un bu zengin adamın, halkı tahrik edici her türlü hareketten — babası gibi — daima kaçınmış olan bu adamın tevkifi onun benzerlerini gayet tabiidir ki bize hasım kılacaktı. 40 Hele bir de Antiphon'u, harpte iki süratli trieri teçhiz etmiş olan bir adamı, idam ettirince, anladım ki vatanlarına candan bağlı olanların hepsi bize şüphe ile bakacaklardır. Her birimizin bir metoiki tevkif ettirmemiz gerekiyor dendiği zaman da itiraz ettim: bunlar ölürse, bütün metoiklerin rejime düşman olacakları meydanda idi. 41 Halkın elinden silâhları alındığı zaman da itiraz ettim: şehrin zayıf düşürülmesini doğru bulmuyordum; nitekim şunun farkına varmıştım ki Ispartalılar bile canımızı esirgerken, bizim mahdut sayıda kalarak onlara faydalı olamayacak duruma düşmemizi önlemek istemişlerdir; çünkü, isteselerdi, bizi aç bırakmışlardı, bu durumu biraz daha uzatırlar, hepimizin hakkından gelirlerdi. 42 Ben ücretli muhafızlar tutmak fikrini de hoş karşılamadım; çünkü bizzat vatandaşlarımızı hizmete alabilirdik, sayılarının da biz idarecilerin idare ettiklerimize kolayca hükmetmemize imkân verecek nispette olmasına dikkat edebilirdik. Dahası var:

baktım ki şehirde birçok insan kurduğumuz idareye düşman olmuş, birçok vatandaş sürgüne gönderilmiş: bu durumda ne Thrasybulos'un, ne Anytos'un ne de Alkibiades'in sürülmele-
rini doğru bulmadım, çünkü biliyordum: kalabalığın başına geçecek kabiliyetli önderlerin ortaya çıkmasına fırsat verirsek, idareye göz koyanlar taraftarlarının ne kadar çok olduğunu görürlerse, muhalefetin kuvvet kazangacağı muhakkaktır.

43 Pek iyi, bu yolda açık tavsiyelerde bulunan bir adam sizce nasıl bir adamdır? Partisine sadık bir adam mı yoksa hainin biri mi? Hayır, Kiritias, düşmanların çoğalmasına engel olanlar, kendi taraftarlarının sayısının nasıl artacağını öğretenler hiçbir zaman karşı tarafa kuvvet kazandırmazlar. Bilâkis, şu servetleri haksız yere iktisap edenler, hiçbir kötülük etmemiş insanları ölüme sevk edenler yok mu, işte onlar düşmanlarımızın sayısını kabartıyor ve o iğrenç aç gözlülükleri yüzünden yalnız dostlarına değil, bizzat kendilerine de ihanet ediyorlar. 44 Doğru söylediğimi başka yoldan ispat etmemin mümkün olmadığını farzetsek bile, şöyle düşünün: sizce, acaba Thrasybulos, Anytos ve öbür sürgünler burada benim dediklerimin mi olmasını, yoksa bu adamların yaptıklarının mı olmasını tercih ederler? kanaatimce, onlar, bu durumda, şehrin kendi taraftarları ile dolup taşıdığına hükmediyorlar: oysa, vatandaşların büyük çoğunluğu bizi tutsaydı, onların arazimizin herhangi bir noktasına ayak basmaları kolay olmazdı.

45 Benim durmadan fikir değiştirecek tiyette bir adam olduğum iddiasına gelince, bu hususta da şunu düşünün: evvelâ, idarenin Dörtüzlere devredilmesine halk bizzat oy vermiştir: halk, demokrasi olmasın da hangi idare olursa olsun, Ispartalıların ona daha çok güveneceklerini biliyordu. 46 Fakat Ispartalılar hiç te daha yumuşak davranmadılarsa, diğer taraftan strateglerimiz Aristoteles, Melanthios ve Aristarkhos'un rıhtım üzerinde kale inşa ettirmekteki maksatlarının li-
mana düşmanı sokmak ve bu sayede şehri kendi emirlerinde ve dostlarının emrinde tutmak olduğu meydana çıktıysa, ben de

bunun farkına varıp mani olduysam, buna dostlara ihanet etmek mi denir?

47 Bana "kothornos" diyor, iki tarafa da uymıya çalışıyorumşum da ondan;pek iyi, Tanrılar için, ya iki tarafın da hoşuna gitmiyene ne isim vermeli? Demokrat idare zamanında, sen halkın baş düşmanı bilinirdin; aristokrasi devrinde ise, soylu insanların baş düşmanı oluverdin.

48 Ben, Kritias, köleler ve, sefalet yüzünden, bir drakhmeye devleti satmıya hazır olanlar idareye iştirak emedikçe, doğru dürüst bir demokrasinin kurulamayacağını düşünenlerle daima mücadele etmişimdir; aynı şekilde, şehri küçük bir zümrinin müstebit idaresine terk etmedikçe, doğru dürüst bir oligarşinin kurulamayacağını düşünenlere de daima muarız olmuşumdur. Devleti atları veya kalkanları ile müdafaa etmiye muktedir olanlarla idare etmenin en doğru siyaset olduğuna ben eskiden beri inanırım, bugün de başka türlü düşünmüyorum. 49 Şimdi, Kritias, demokrasi devrinde veya tyranlık devrinde, benim şerefli ve namuslu insanları vatandaşlık hakkından mahrum etmiye kalkıştığım dair bir tek vaka biliyorsa, söyle: benim bugün böyle hareket ettiğim veya vaktiyle böyle hareket etmiş olduğum ispat edilirse, en feci işkencelere mâruz bırakıldıktan sonra ölmeyi hakkettiğimi ben de kabul edeceğim."

Kritias Theramenes'i yakalatıp idam ettiriyor

50 Theramenes susunca, yükselen seslerden konseyin hislerinin onun lehinde olduğu anlaşıldı. Kritias, konseye Theramenes hakkında oyunu kullanmasına müsaade ederse, Theramenes'in işin içinden sıyrılacağını, bunun ise hayatî bir mesele olduğunu kavramıştı: gidip bir aralık Otuzlarla görüştü, sonra çıkıp hançerli gençlere parmaklığın önünde konseyin gözüne iyice gözükecek şekilde durmalarını emretti. 51 Geri döndü ve: "Konsey üyeleri, dedi, bence önder gerçek bir önder ise, arkadaşlarının aldatıldığını gördüğü zaman, buna müsaade etmez.

Ben de öyle yapacağım. Esasen burada ayakta gördüğünüz şu adamlar, açıktan açığa oligark idareye zarar veren bu adama müsamaha emenize seyirci kalmk niyetinde değiller. Yeni kanunlarımıza göre, Üçbinlere dahil olanlardan hiçbiri sizin oyunuz olmadan idam ettirilemez, fakat listenin dışında kalanları öldürtmek Otuzların salâhiyeti içindedir. İşte ben de, dedi, şu Theramenes'i listeden çıkartıyorum, bunu hepimizin tasvibi ile yapıyorum. Bu adamı ölüme biz göndereceğiz", diye de ilâve etti.

52 Bu sözleri işitir işitmez, Theramenes bir sıçrayışta kendini Hestia'nın sunağına attı ve "Ben de, dedi, varıp meşruluğun ta kendisine yalvarıyorum: beni veya içinizden istediği birini listeden silmek hakkı Kritias'a verilmesin; bu adamların listede olanlar için çıkardıkları bir kanun var: sizin ve benim hakkımda bu kanun tatbik edilsin. 53 Tanrılar için, şunu da bilmiyor değilim ki bu sunak beni hiçbir suretle korumuyacak, fakat ben size bu adamların yalnız insanlara en büyük haksızlıkları etmekle kalmayıp, tanrılara da en büyük saygısızlığı yapmaktan çekinmeyeceklerini ispat etmek istiyorum. Yalnız, şerefli ve dürüst vatandaşlar, size de şaşıyorum: bakıyorum, siz kendinizi korumuyorsunuz; oysa pekâlâ biliyorsunuz ki benim ismimin silinmesi kolaysa, sizinkilerin silinmesi hiç te daha zor değil." 54 Bu sırada Otuzların sözcüsü Onbirlere Theramenes'i yakalamaları için emir verdi: Onbirler adamları ile birlikte içeriye daldılar: başlarında dünyanın en cüretli ve en yüzsüz adamı, Satyros vardı. Kritias onlara: "Theramenes'i size teslim ediyoruz, dedi, kanunî olarak hüküm giydi. Alın, gerekli olan yere götürün, icabına bakın. 55 O böyle der demez, Satyros Theramenes'i tutup sunaktan çekmiye başladı, adamları da yardım ettiler. Bekleneceği gibi, Theramenes tanrılar ve insanları orada olanlara şahit tutuyordu. Konseyde tek kıpırtı yoktu: herkesin gözü parmaklığın önünde duran Satyros kılıklı insanlarda ve salonun ön tarafını dolduran muhafızlar-

daydı: o adamların hançerleri ile geldiklerini bilmiyen yoktu. 56 Vazifeliler Theramenes'i alıp götürdüler: meydandan geçerken, Theramenes bağıra çağıra mâruz kaldığı muameleyi âleme ilân etti.

Onun bir sözü daha nakledilir. Satyros ona: "Suzmazsan, senin için fena olur" demiş, o da "Pek iyi, susarsam, sanki fena olmayacak mı?" diye mukabele etmiş. İnfaz zamanı gelip çattınca, baldıran otunu içerken de, son yudumu, zar oyununda olduğu gibi, fırlatıp dökerek: "Güzel Kritias'ın şerefine" demiş. Bilmiyor değilim: aslında bunlar nakledilmiye değmez bir takım güzel sözlerdir; ama şu da var ki, bence, bu adam hayran olunacak bir adamdır: ölümle yüz yüze geldiği zaman dahi ne sağduyusunu kaybetmiş, ne de nükte yapmaktan vazgeçmiştir.

Çeviren: Prof. Dr. Suat SİNANOĞLU

TÜSTAV

HİND ATASÖZLERİNDEN SEÇMELER

Atasözleri bir milletin geçmişte ve bugün düşündüklerini, inandıklarını ve tecrübe ile edindiklerini az kelime ile bir öğüt şeklinde anlatır. Hindular arasında eskiden beri söylenegelmiş olan atasözlerini bir araya toplıyanlar ve yazarlar olmuştur. Bizim bu çevirimizde alfabe dizinine göre sunduğumuz Hind Atasözleri, kısaltmalar ve bibliyografya kısmında verdiğimiz çeşitli klâsik eserlerden derlenmiştir. Bu eserlerin yazarlarına teşekkürü borç biliriz. Çeviride derlenmiş olan sözler, kendilerini binlerce yıl ruh ve bilgi yoluna adanmış bir büyük toplumun fikir verileridir.

1. Kötü işinden ötürü kuş avcısının ne yoldaşı, ne arkadaşı ne de akrabası vardır. İşinin çirkinliği yüzünden hepsi onu terketmişlerdir (P.).
2. Ağaç nasılsa meyvası da ona göredir (Ş.).
3. Ağızdan kaçırılmış ağır, düşüncesiz, lüzumsuz ve yersiz sözler söyliyeni küçük düşürür ve söyliyeni ağızda zehir etkisi yapar (P.).
4. Akıl nerede işe yaramaz? Azim ve irade hangi işte muvaffak olmaz? Övgünün açmıyacağı kapı, gülümsemenin başaramıyacağı şey var mıdır? (P.).
5. Akıllı, cesur, fedakâr kimse ile arkadaşlık et, bundan erdem kazanırsın, erdemli olana para kendiliğinden gelir, paranın ardından şöhret, onun ardından itibar ve onun ardından da asalet gelir (P.).
6. Akıllı kişiler düşman kuvvetsiz bile olsa onu küçümsemezler (Ş.).
7. Akıllarımız, taze otlara koşarken yoldaki çukurlara düşmek ihtimalini unutan geyikler gibi bencil arzular peşinde koşar (Y.).
8. Aklı başında insan kızını savaşıya vermez (Ş.).

9. Alçak gönüllü olmak bilginin süsüdür (Ş.).
10. Ancak kendini günahlardan temizlemiş, her türlü erdemi olan iyi huylu ve gerçeksever kişiler rahip elbisesi giymeğe lâyıktırlar (D.).
11. Anneye babaya saygı göstererek onların sevgisini kazanmalı, onları hiç öfkelenmemeli. (Ş.).
12. Aptal kendini tembelliğe kaptırır, bilgin kişi ise kudretini değerli bir servet gibi korur (D.).
13. Aptalın yaşlanması öküzün yaşlanmasına benzer; gittikçe şişmanlar fakat aklı artmaz (D.).
14. Aptallar bütün hayatları boyunca akıllı kişilerle gezseler bile gene de gerçekleri öğrenemezler, kaşık çorbanın lezzetini alır mı? (D.).
15. Aptalların en büyük düşmanları kendileridir, çünkü yaptıkları aptalca işlerin cezasını çekecek olan yine kendileridir (D.).
16. Arada anlaşma olsa bile, bir düşmana asla güvenmemeli. (P.).
17. Arkadaşlarını kaybetmektense hayatını kaybet, bir daha yaşarsın fakat kaybedilen dostluklar bir daha geri gelmez (P.).
18. İstenen bir şey uygun düşmiyen bir yolla elde edilmiş ise sonuç iyi değildir; zehirle karışmış ise, "âb-ı hayat" bile insanı öldürür (H.).
19. İsteklerimiz iki türdür: temiz istekler, temiz olmıyan istekler. Temiz olmıyan istekler insanın tekrar tekrar yaratılmasına sebep olur, temiz istekler ise yeniden yaratılmalara bir son verir (Y.).
20. İsteklerine kapılmıyan, duygularına yenilmıyen, çok yemiyen, dindar ve sebatkâr bir kimseyi şeytan dize getiremez, rüzgâr kayalık dağı yıkamaz (D.).
21. Asil kişilerin felâketleri öteden beri hep geçici olmuştur (Ş.).

22. Aslanın kiral olmak için tâyin edilmeğe, merasime ihtiyacı yoktur, kahramanca hareketleri onu bu mevkiye getirir, tabiat onu kiral ilân eder (P.).

23. Av ölü bir kertenkele ise korkak karga bile kahraman kesilir (J.).

24. Azimli, kuvvetli ve zeki olan haklı çıkar (H.).

25. Balık, balıkla geçinir (Ş.).

26. Baş edemeyeceğin kuvvetli bir düşmanı hayalinde bile incitme, bundan o ne bir şey kaybeder, ne de utanır, ama sen ateşe düşmüş bir güve gibi yanabilirsin (P.).

27. Başa bir felâket gelmesi mukadderse insanın dostu bile bunun sebebi olur; bir dana bağlanırken anasının bacağı direk olarak kullanılır (H.).

28. Başkalarına kutsal yazıları öğreten fakat kendisi onların hilâfına bir hayat süren kimse başkalarının ineklerini sayan çobana benzer, onun rahiplikte yeri yoktur (D.).

29. Başkasının karısına bir anne gözüyle, başkasının servetine bir yığın toprak gözüyle ve bütün yaratıklara kendi canını taşıyorlarmış gibi bakan kimse gerçekten akıllı bir kişidir (H.).

30. Bayağı bir kimse söyler, yapmaz; asil kişi yapar, söylemez (Ş.).

31. Bencil duygular ay tutulmasının ayı gölgelediği gibi, insanın aklının sükûnunu bozar, soğuk havanın nilüfer çiçeğini dondurduğu gibi erdemlerimizi yok eder, sonbaharın bulutları alıp götürdüğü gibi, huzurumuzu kaçıırır, bunun için bencil duygulardan uzak olmalıyız (Y.).

32. Bencillik bir hastalıktır, kazalar, huzursuzluklar, rahatsızlıklar, kötülükler hep bu hastalıktan gelir (Y.).

33. Bilgili insanların bulunmadığı yerde çok az akıllı kimseler

bile alkışlanır, ağaç bulunmayan yerde hintyağı bitkisi ağaç gibi du-
rur (H.).

34. Bilginler vaktini güzel şiir ve ilim ile, aptallar gevezelik ede-
rek, uyku uyuyarak, fesathık ederek geçirirler (P.).

35. Bilgisi, konuşması mükemmel, kuvveti yerinde bir insanın
hizmetkârı ol, fakat saçmalamağa başladığını görürsen hemen onu
terket (P.).

36. Bin tanesi bir araya gelse yine de kör kimseler bir evi koru-
yamazlar (J.).

37. "Benim efendim, iyi kalbli, merhametli olduktan sonra, fakir
de olsa ondan hoşnut olurum. Zenginliğiyle övünen, kurnaz bayağı in-
san ne kadar huyunu değiştirmek isterse yine kötüdür" (M.).

38. Bir ağacı oklar ve baltalar yaralasa bile ağaç eski haline dö-
nerek büyümesine devam edebilir fakat acı ve çirkin sözlerin sebep
olduğu dil yarası asla kapanmaz (P.).

39. Bir brahman (rahip) bilgisi yüksek ise, bir kshatriya (mu-
harip) kuvvet ve cesareti üstün ise, bir vaişya (tüccar veya ziraatçı)
serveti veya zahiresi çok ise, bir Şûdra (el işçisi) brahmanlara, kshat-
riya ve vaişyalara iyi hizmet ederse itibar görür (H.).

40. Bir çiçek yığımından çelenk meydana getiriliyormuş gibi ah-
lâk kaideleri de daha yüksek erdemler teşkil etmek üzere yan yana
örülmelidir (D.).

41. Bir eşya için devenin sırtında yer bulunmazsa onu devenin
boynuna bağlarlar (J.).

42. Bir ev yapmak için çok zayıfım fakat yapılmış bir evi kolayca
yıkabilirim (J.).

43. Bir fırtına etraftaki boynu bükük bodur ve yumuşak çim-
leri yerinden köklemez fakat yüksek ağaçlarla kıyasıya mücadele
eder; büyük kişiler de sadece büyüklerle uğraşmalı (H.).

44. Bir hastanın, uzun esaret hayatı yaşıyanın, başkasının ekmeğini yiyenin ve başkasının evinde yatıp kalkanın hayatı ölümden betterdir, böyleleri için ölüm bir kurtuluş, bir dinlenmedir (H.).

45. Bir geziden dönüşünde akrabaları, sevilen bir kimseyi nasıl karşılarsa, öbür dünyaya giden birini de yaptığı iyilikler öyle karşılar (D.).

46. "Bir insan, talihsizlik eseri, alınaya yazılan felâketlere düştü mü, dostları düşman kesilir, ve uzun zaman sevildiği halde birden sevilmez olur" (M.).

47. Bir işe ya hiç başlama, yahut başladığıysan bitir, akıllılığın ilk ve son delili budur (P.).

48. Bir kadına çocukken babası bakar, gençliğinde kocası ve ihtiyarlığında oğlu, kadın hiçbir zaman hâmisiz kalmamalıdır (H.).

49. Bir kapıdan çevrilen bir misafir ev sahibine günahlarını devretmiş ve onun sevaplarını devralmış olarak gider (H.).

50. Bir kaplan dersine iyice saklanmış, bakanları korkutan bir eşek anırınca öldürülür (P.).

51. Bir kız, kadınlık çağına erişmeden evlenmelidir, onu seven anne ve babanın kız sekiz yaşına bastıktan sonra beklemesi gerekmez (P.).

52. Bir ot minder, oturacak bir yer, su ve tatlı söz iyi insanların evine gelmiş olanlardan esirgemiyecekleri şeylerdir (H.).

53. Bir silâhı bir başka silâh susturur (J.).

54. Bir şeyin ölçüsünü bilmek için önce ölçü nedir bilmek lâzımdır (J.).

55. Bir şiir yazınca şair, bir kızı olunca baba endişe ile kendi kendine sorar: Acaba iyi ellere düşecek mi? Acaba beyenilecek mi? Tenkitciler ne diyecekler acaba? (P.).

56. Bir plân arzularla tahakkuk etmez, çalışarak tahakkuk eder, aslan uyuduğu müddetce bozağından geyik geçmez (P.).
57. Bir tek cesur savaşçı bir ordunun cesaretini yükseltebilir, bir tek korkak bir orduya talihsizlik getirebilir (P.).
58. Bir tohum minicik bir şeydir fakat ihmal edilmez de iyi bakılırsa bir zaman gelir meyva verir, iyi bir kıralın himayesi altında tuttuğu adamları da tohumlar gibidir (P.).
59. Bir veren bin alır (J.).
60. Birinin gördüğü şeyi bir başkası hatırlamaz (J.).
61. Boş arzular peşinde olanlar batılda gerçeği, gerçekte batılı görürler ve gerçeğe hiçbir zaman ulaşamazlar (D.).
62. Biz bir başka canlının etini yerken et yiyenle eti yenilenin arasındaki farka bakınız: birincisi geçici bir arzusunu yerine getiriyor, öbürü hayatını kaybediyor (H.).
63. Büyük adamlar okyanuslar gibi hem korkunç, hem faydalıdır (Ş.).
63. Büyük bir kaya kütleli nasıl rüzgârdan sarsılmazsa akıllı kişiler de başkaları tarafından tahkir edildikleri veya takdir edildikleri zaman hep aynı kahrlar (D.).
65. Bütün içilecek şeyler arasında en iyisi sudur (Ş.).
66. "Bu dünyada kanadı kopmuş kuş, kurumuş ağaç, suyu çekilmiş havuz, dişleri sökülmüş yılan ne ise, fakir insan da odur" (M.).
67. "Bu dünyada erkekler için aziz olan iki şey vardır: biri dost, biri zevce" (M.).
68. Bu dünyada iyi yaşamak isteyen bir kimse şu altı hataya düşmemelidir: uykuculuk, tembellik, pısrıklık, hiddet, aylâklık ve işini sonraya bırakmak (H.).

69. Bu dünyada hiç kimse konuşacak, beraber oturup kalkacak, sevinç ve kederlerini birlikte paylaşacak dostu olan biri kadar methe sayan değildir (H.).

70. Bu dünyayı bir su kabarcığı, bir serap gibi göreni ölüm tanrısı görmez (D.).

71. Çamurlu bir elbise nasıl insanın oturduğu yeri tamamen kirletirse insan erdemlerinden birini kaybederse öbürleri de onu takip eder (P.).

72. Çobanın değneğiyle inekleri alıp otağa götürdüğü gibi ihtiyarlık ve ölüm de insanın hayatını alıp götürür (D.).

73. Çocuk doğmadan adını koyma (J.).

74. Çok kimse ile tanışmak iyi bir usuldür (J.).

75. Can insanın kendi için ne kadar aziz ise başka yaratıklar için de öyledir, onun için iyi insanlar diğer canlıları da kendilerine kıyas ederek onlara merhamet ederler (H.).

76. Cehennemde bile olsa iyi kimselerle oturup kalkmalı, kötülerle sarayda bile oturmamalı (P.).

77. Dağların tepesinde nilüfer yetişmez, hayduttan iyilik gelmez, azizlerin kalbi değişmez; arpa ekince pirinç çıktığı görülmemiştir (P.).

78. Daima kavga çıkartan huysuz bir zevce, zevce değil, vakitsiz ölümdür (P.).

79. Dana binlerce inek içinde kendi anasını nasıl seçer bulursa insanın yaptığı iyilik ve kötülükler de eninde sonunda gelir insanı bulur (P.).

80. Demiri çürüten kendi pasıdır, insanı cehennemlik eden kendi günahları (D.).

81. Devamlı gayret başarı sağlar, aptallar "Kader, kader, her

şey kadere bağlı” diye bağırır dururlar. Kaderi bir yana at, erkek ol, gösterilen cesaret ve gayret boşa gitse bile insan ne kaybeder? (P.).

82. Dilenciler var diye insan yemek pişirmekten, kuşlar var diye tohum ekmekten geri kalmaz (J.).

83. Dilenmek, aç kalmaktan iyidir (J.).

84. Dört gerçek şudur: keder vardır, bunun sebebi vardır, keder giderilebilir, bunun yolu vardır (D.).

85. Doğruluğun olmadığı yerde adalet yoktur (Ş.).

86. Doğum ve ölüm olmasaydı, ihtiyarlık ve sevdiklerimizden ayrılmak korkusu bulunmasaydı, her şey bu kadar çabuk bir zamanda yok olup gitmeseydi o zaman kimin hayatı zevksiz olurdu? (P.).

87. Dostlarını incitme, düşmanlarına yumuşak davranma, dostun incinirse onu kaybedersin, halbuki düşman zaten kaybolmuştur (P.).

88. Dostlarının yerinde nasihatlarına kulak asmayanlar düşmanlarını memnun ederler (P.).

89. Dostun gerçeği felâket anında, askerinin cesuru savaşta, insanın namuslu borç yapınca, kadının sadık olanı koca fakir düşünce, akrabanın hayırlısı insan dara gelince belli olur (H.).

90. Dünyada kusursuz zengin, kendini övmiyen savaşçı, taraf tutmayan idareci zor bulunur (Y.).

91. Dünyada zevce ve çocuklar edinmek kolay fakat servet edinmek güçtür (Ş.).

92. Düşmana ait bile olsa meziyetler takdir edilmeli bir bilgine ait bile olsa hatalar cezalandırılmalıdır (Ş.).

93. Düşmanla yapılmış olan anlaşmaya güvenerek, veya ona karşı sevgi duyarak ona itimat eden kimse felâkete uğrayınca bir ağacın tepesinde uyurken yere düşen biri gibi uyanacaktır (H.).

94. Düşmanın kuvveti kendisinininkine denk olsa bile insan yine anlaşma yoluna gitmelidir, zaferi kimin kazanacağı belli olmaz (H.).

95. Düşüncesiz biri için bilgi, hislerine hâkim olmıyan biri için akıl, bir engeldir. Huzursuz olan için zekâ ve ruhunu tanımayan için beden ağır bir yük teşkil eder (Y.).

96. Eğer ağaçları kesenler, inekleri öldürenler savaşta ortalığı kana boyayanlar bu yaptıklarının karşılığı olarak cennete gideceklerse acaba cehenneme kimler gidecek? (P.).

97. Eğer arkadaşlara, sıkıntıda olanlara, hocalara ve kendimize sevgi göstermeden yaşıyorsak hayatın ne anlamı vardır? Bir karga da önüne konan yemi yiyerek yıllarca yaşar (P.).

98. "Ekin yiyen boğayla, başkasının karısını sevenle, kumara düşkün adamla, yaradılıştaki ahlâksız olanla başa çıkılmaz." (M.).

99. Eldeki güvercin duvardaki tavuktan iyidir (Ş.).

100. Elde yarası olmıyan kişi zehiri korkmadan avucuna alabilir; fenalık yapmamış olan bir kişi fenalık görmeyecektir (D.).

101. En büyük kazanç sıhhat, en büyük servet kanaatkârlık, en hayırlı akraba, emin bir dost ve en yüce saadet Nirvana (Kurtuluş) tur (D.).

102. Enerjinin sebebi mutlaka gençlik değildir (Ş.).

103. Erdem ve sabır duyularının baskısı altında tutulan akıl, rüzgârsız bir yerde yetişen bir bitki gibi, gelip geçici olaylar yüzünden asla sarsılmaz (Y.).

104. Evlenirken şu yedi şeyi gözönünde bulundurmalıdır: zenginlik, güzellik, iyi aile, gençlik, mevki ve itibar (P.).

105. "Fakir insanlar, suyu çekilmiş kuyulara, kurumuş ağaçlara ve boş evlere benzerler. Sevdiğine rastladığı için, sevinçten fakirliğini unutan insan, müjdeyi getirene mükâfat vermek ister, fakat veremez" (M.).

106. "Fakir olan utanır, utanan kuvvetten düşer, kuvvetten düşen takatini kaybeder, takati kalmayan bedbin olur, bedbin kederlenir, kederli insan şuuruzdur, şuuruz ise, mahvolmuş demektir" (M.).

107. "Fakirin akrabası sözünde durmaz, çok yakın dostları ondan yüz çevirir, felâketler birbirini takibeder, itibarı elden gider, ay gibi doğan fazileti, çiçekler gibi solar, başkalarının fenalığı bile ona yüklenir" (M.).

108. Felâket ve talih ekseriya insanların beklemedikleri bir zamanda başlarına gelir, bunlar kaderin eseri olmalı (H.).

109. "Felâketten sonra gelen saadet, zifiri karanlık gecelerdeki fener ışığı gibidir. Ama, saadetten felâkete düşmüş bir kimsenin, vücudu yaşasa bile ruhu ölmüş demektir" (M.).

110. Fena insanların topluluğunda içmek, kocadan ayrı kalmak, avare avere dolasmak, bir başkasının evinde yatıp kalkmak, bir kadını baştan çıkartır (H.).

111. Gerçeği konuş, hiddetlenme, muhtaç olana yardım et, bu üç erdem insanı en yüce amaca götürür (D.).

112. Geziye çıkarken kendine iyi bir arkadaş bulamadıysan yoluna yalnız gitmen daha iyidir (D.).

113. Güzel fakat tatbikatı imkânsız sözler, kokusuz güzel çiçeklere benzer (D.).

114. Güzel sözlerle birlikte verilen bir hediye, gösterişe kapılmamış bir bilgin, tahammül ile birlikte cesaret ve başkalarına yardım için kullanılan seryet, bunlar dünyada az bulunan şeylerdir (H.).

115. Haketmiyene verilen hediye, tembele edilen yardım, nanköre edilen en nazik teklif, kibar olmayana gösterilen nezaket, cesede sürülen koku, kuru toprağa dikilen nilüfer, ormanda ağlama, kireçli toprak üzerine yağın yağmur, sağırın kulağına bağırarak boşa gitmiş demektir (P.).

116. Hayaldeki bir saray insana ne gerçek bir sevinç, ne de gerçek bir keder verir, dünyayı iyi kavramamış olan birinin hali de böyledir (Y.).

117. Hayata kıyan, yalan söyleyen, hırsızlık eden, başkasının karısına göz diken ve kendini içkiye veren dünyada kendi kökünü kazıyor demektir (D.).

118. Hediyeler biter bitmez arkadaşlık sona erer (P.).

119. Her bir kısmı bir başka yaratığa fayda sağlayan ağaç şayanı takdir bir bitkidir; yeşil saçakları dizi dizi kuşları barındırır, ge-yik onun gölgesinde uyuklar, çiçeklerine arılar konar, oyuklarında böcekler beslenir, neş'eli maymunlar onun gövdesini kucaklar, böyle ol-mıyan ağaçlar nafile yer tutar (P.).

120. Herkesin evini koruduğu söylenir, ey kalbsiz sevgili! benim kalbim senin evindir/fakat sen onu durmadan yakıyorsun (P.).

121. Hiçbir kiral devletin kuvvetini bir tek adamın eline verme-meli, aksi halde bütün kuvveti eline alan adam önce şaşırır, sonra gu-rur duyar, arkasından halinden memnuniyetsizlik sonra ihtiras du-yar ve ihtirası yüzünden ülkeyi kendi eline geçirmek ister, bunun için de kirah öldürmek maksadiyle plân yapar (P.).

122. "İçimde fenalık olduğu için, bana doğru hızlı hızlı gelenden, yahut, benim gibi bir şaşkıni durup söyle bir süzenden, ben dururken veya yürürken yanıma yaklaşımdan, hasılı bütün insanlardan işkil-leniyorum. Çünkü insan, içinde kötülük bulundu mu işkilli olur" (M.).

123. İçinde zevce bulunmayan bir ev, en vahşi ormanlardan daha da fena bir yerdir (P.).

124. İdealine bağlılık, nefse hâkimiyet ve nefis kontrolü yoluyla akıllı kişiler kendilerine hiçbir tufanın su altında bırakmayacağı bir ada yaparlar (D.).

125. İhtiras ihtiyar bir oyuncu kadındır, dünya tiyatrosunda se-yircilerinin çeşitli arzularını yerine getirmek, onları memnun etmek için oynar (Y.).

126. İhtiras insanlarda ümitler yaratarak onları denizde girda-bın su yaratıklarını içine alıp döndürdüğü gibi döndürür durur (Y.).

127. İhtirasdan daha büyük günah, hediye-den daha büyük sevap yoktur (Ş.).

128. İnsan bazı şeyleri zevcesine, bazı şeyleri oğluna, bazılarını ise arkadaşına söylemeli, bunların hepsi itimada şayandır, fakat her şeyi herkese söylememeli (P.).

129. İsan bir topluluğun başına geçmemelidir; teşebbüs başarı ile biterse herkes faydalanır, fakat başarısızlık durumunda baştaki öldürülür (H.).

130. "İnsan fazilet uğruna hiçbir şeyden sakınmamalıdır. Fazilette elde edilmeyecek hiçbir şey yoktur" (M.).

131. İnsan güneşten arkasını dönerek, ateşten karnını ona yaklaştırarak, bir patronun maddî ve manevî olarak ve öbür dünyadan fenalık yapmamak suretiyle faydalanmalıdır (H.).

132. İnsan her gününü ahlâk kurallarına uygun olarak geçirmeli, demircinin körüğü de hava alır ve verir fakat canlı değildir (P.).

133. İnsan kendisine kredi açacak birinin, bir doktorun, kutsal yazıları iyi bilen bir rahibin ve içinde daima su akan bir nehrin bulunmadığı yerde yaşamamalı (H.).

134. İnsan kimseye hürmet edilmeyen, geçim yolu bulunamayan hısım ve akrabanın olmadığı ve bilgi edinme imkânı bulunmayan bir yerde daha fazla kalmamalı (H.).

135. İnsan nehirlere, eli silâhli kimselere, pençeli ve boynuzlu hayvanlara, kadınlara ve kiralara itimat etmemeli (H.).

136. İnsan ölünce her şeyini arkada bırakır, onunla giden tek şey işlediği sevaplardır (H.).

137. İnsan palâşa ağacını kesmek için baltayı khada ağacına vurmaz (J.).

138. İnsan servetle veya bilgisiyle değil, tavır hareketi ile asil olur (Ş.).

139. İnsanın aklı denizin dalgaları kadar oynak, su parçacıkları kadar hafiftir, hiçbir yerde karar kılmaz, boş bırakırsan kötülük düşünür (Y.).

140. İnsanın dünyada en büyük ödevi yaratıklara karşı merhametli olmak, insanın en büyük saadeti sıhhatli olmak, en büyük sıfatı iyi niyetli olmak, en yüksek bilgisi kararlı olmaktır (H.).

141. İnsanın fenaya kullandığı veya kontrolü altına alamadığı aklı ona düşmanından çok fenalık yapar (D.).

142. İnsanın kendisinden kuvvetli olanla çarpışmasını emreden hiçbir kural yoktur, bulut rüzgârın aksi istikametinde gidebilir mi? (H.).

143. İnsanlar bir su kovası gibidirler, ihtiras ipliğine bağlı olarak inip çıkarlar (Y.).

144. İnsanları, en fakir olanlarını bile, fenalık yapmaya sevkeden, onları doğru yoldan ayıran bencilliktir (Y.).

145. İşiteni huzura kavuşturacak bir tek söz bin boş lâftan iyidir (D.).

146. İşlere vakıf olmıyan birinin sözlerini dinlemek, hedefini da-ima şaşırın bir okcunun çalımı kadar beyhudedir (J.).

147. İşleri kötü giden yaptığı hataları bilmez de bundan kaderini suçlu ve sorumlu tutar (H.).

148. İster bir bilgin, ister bir aptal olsun, ister yakışıklı ister çirkin kendisine bir şeyler ikram ettiğimiz bir misafir insanı cennete götüren bir köprü gibidir (P.).

149. İstidatlı talebeyi buluncaya kadar bilgiyi saklamalı, gerekirse onunla ölmeli fakat kabaliyetsiz kimseye onu vermemeli (Ş.).

150. İyi insanlar karşıdan karlı dağların parladığı gibi parlarlar, kötüler karanlıkta atılmış bir ok gibi görünmeden geçerler (D.).

151. İyi insanlar lâyak olmıyanlara bile merhamet ederler, ay paryanın kulübesini de aydınlatır (H.).

152. İyi insanlara gösterilen nezaket, Himalâya üzerine düşen mehtabın artması gibi daha büyük bir nezaketle karşılaşır (P.).

153. İyi sindirilmiş yiyecek, akıllı (okumus) evlât, itaatkâr zevce, kendisine sakatle hizmet edilen bir kiral, iyi düşünüldükten sonra söylenmiş söz, etraflı muhakeme edildikten sonra yapılmış iş, aradan uzun zaman geçse bile kötü bir sonuç vermez (H.).

154. "İstirap yuvası, mağlûbiyetlerin sebebi; insana düşman kazandıran, onu dostlara hor gördüren, hısım akrabada sevgi bırakmayan; hâsılı bizi ormanların yalnızlığına çekilmeye mecbur kılan, karımızın sevgi bağlarını kıran fakirliktir.. Ah! O öyle bir ızdıraptır ki, kalbe giren ateşi yakar ama kül etmez" (M.).

155. Kadın erkeğin yarısıdır (onu tamamlar) (Ş.).

156. "Kadına saadete inanan erkekler, aptallardır. Çünkü saadet de, kadınlar da dişi yılan gibi eğri, büğrü, dolambaçlı yürürler" (M.).

157. Kadınların erkeklerden iki misli yemek yiyebildikleri, erkeklerin dört katı kabiliyetli oldukları, ihtiraslarının ise erkeklerinkinin sekiz katı olduğu söylenir (H.).

158. Kadını yedir, giydir, mücevherlerle ve başka güzel şeylerin hepsiyle süsle fakat sakın ona akıl danışma (P.).

159. Kahramanlık olmadan zafer kazanılmaz (Ş.).

160. Kalbimin birini sevgilim çaldı, biri sanki can veriyormuşum gibi içimi yakıyor, biri temiz duygularla atıyor, benim zaten kaç kalbim var? (P.).

161. Kanaatkârlık şüphesiz insanın en büyük hazinesidir (Ş.).

162. Karakteri, dürüstlüğü ve sosyal durumu hakkında iyice bilgi sahibi olmadıkça birine inanmayınız (P.).

163. Karaların, dağların, denizlerin sonu vardır fakat kıralın düşüncelerinin sonu yoktur (P.).

164. Karşı karşıya gelince seni öven fakat arkadan durmadan iftiralara fısıldayan biriyle arkadaşlık etme, o, üzerinde bir kat kaymak bulunan zehir küpüne benzer (P.).

165. Kaybedilen servet geri gelebilir fakat ben, en çok dostumu kaybetmekten korkarım (P.).

166. Kendi ihtiraslarına galebe çalabilmiş olanın zaferi bin savaşın her birinde bin düşmanı yenmiş olan birinin zaferinden üstündür (D.).

167. Kendi kuvvet, kabiliyet ve dirayeti hakkında doğru bir bilgiye sahip olanın başı belâya girmez (H.).

168. Kendi saadetleri için, kendileri gibi saadet peşinde olanları öldürenler, asla saadet bulamazlar (D.).

169. Kendilerini kocalarına hasretmiş kadınlara sahip olanlar dünyanın en büyük nimetine sahiptirler (P.).

17. Kendini ilme vermiş olanların serveti fakirliktir (Ş.).

171. Kendini sıkıntıya sokmıyana verilen yüz sağlık, aptala verilen yüz nasihat boşa gider (P.).

172. Kendisine sunulacak bir şey yoksa bile bir misafir hiç değilse nazikâne sözlerle karşılanmalıdır (H.).

173. Kilometrelerce uzaktaki avını gören kuş eceli gelince önündeki tuzağı göremez (H.).

174. Kişileri yüksek olmasa bile insanın kendi ailesinden bağlarını çözmesi iyi değildir, kabuğu soyulmuş pirinç ekilince yetişmez (H.).

175. Kıral baba gibi olmalıdır: ülkesinin kişilerini haydutlardan, kendi memurlarının fenalığından, düşmanlardan ve iltimashılardan ve kendi ihtiraslarından korumalıdır (H.).

176. Kıral dara gelince vezirlerinin hepsi bundan istifade ederler, onun için vezirler ekseriya kırahn sıkıntıda olmasını arzu ederler (P.).

177. Kırallar okyanuslara benzerler onlara yaklaşmak tehlikelidir (Ş.).

178. Kırallarla arkadaşlık olmaz çünkü yılan hiçbir zaman zehirsiz değildir (Ş.).

179. Kırmızı gözle kehribarın farkedilmediği bir pazarda mücevher satılmaz (P.).

180. Kıskaç, müstehzi, aç gözlü, sinirli, ve daima şüpheli olan kimselerin kısmeti sefalettir (H.).

181. Kıskanmıyan kadın yoktur (Ş.).
182. Kız evlât aile için en büyük felâkettir (Ş.).
183. Kök kesilince bütün ağaç kesilmiş demektir (Ş.).
184. Kör onu görmüyorsa kahabat direğin değildir (J.).
185. Kötülükten uzak dur, iyiliği sev, içini temizle, Budhaların öğrettikleri budur (D.).
186. Kocasını memnun edememiş hiçbir kadın zevce denmeğe layık değildir, bir kadından kocası memnun ise ondan tanrılar da memnundur (P.).
187. Kurunmıyan bir kırak hataları öldürür (Ş.).
188. Kurbağaların konuştuğu yerde en iyisi susmaktır (Ş.).
189. Kusurunu bilen aptal aptalların en akıllısıdır, fakat kendini akıllı sanan aptal gerçekten aptaldır (D.).
190. Mantığa uygun düşen sözler bir çocuğun ağzından çıkmış bile olsa kabul edilmeli, mantığa uymıyan sözler ise Brahma'nın ağzından çıkmış olsa bile saman çöpü imiş gibi fırlatıp atılmalı (Y.).
191. Merhametsizce söylenen sözler, merhametsizce cevapla karşılaşır (J.).
192. Merkep eğitilse bile şarkı söyleyemez (Ş.).
193. Misafirler senin kapından memnun edilmemiş olarak dönerler ve bir daha kapına uğramazlarsa ataların ve tanrıların senden yüz çevirirler (P.).
194. "Mukadderat kimini boşaltır, kimini doldurur; kimini yükseltir, kimini alçaltır. Zavallıları saadete erdirir. Hayat, yüksekli alçaklı gözleri, durmadan inip çıkan su dolapları gibidir. Kader daima bizimle oynar durur" (M.).
195. Nasihat cahilleri teskin edeceği yerde bilâkis onları hiddetlendirir (Ş.).

196. Nasıl rüzgâr hapsedilemez, gök yırtılmaz ve dalgalar bir çengele tutturulamazsa hayata da güvenilmez (Y.).

197. Nasıl sıhhatli bir insan kuvvetini toplamak için ilâç istemezse sıkıntıdan kurtulmuş olan kırallar da artık vezirlerini aramazlar (P.).

198. Nasıl yağmur çatısı iyi yapılmış bir evden içeriye sızamazsa ihtiras da iyi disiplin altına alınmış bir aklın içine giremez (D.).

199. Nefreti nefretle değil, sevgiyle yok edebiliriz (D.).

200. Nehir seviyesinden aşağıda kalan bir tarladan, fındırmeğe hazır zevceden, içinde yılanlar dolaşan bir evden kimse memnun olmaz (P.).

201. Nehirler tuzlu denizde, ailenin huzuru kadın itiraz etmeğe başlayınca, sırlar bir hainin eline geçince, aileler kötü bir oğlan doğunca sona erer (P.).

202. Ne kadar akıllı ve kuvvetli olursan ol lüzumsuz yere düşman edinme, şehirde bir doktor var diye insanın zehir yutması gerekmez (P.).

203. Öfkenin sebebi aşırı arzudur (Ş.).

204. Öldürülmek için yakalanmış olan biri sadece bir uzvunun kesilmesine dünden razıdır (J.).

205. Öleceğini anlıyan bir adamın duyduklarını bir başkasının tahminlerle tasvir etmesine imkân yoktur (H.).

206. Ölünceye kadar saadetin peşinden koşmalı onu erişilmez zannetmemeli (Ş.).

207. Önünde kutsal Ganj nehrinin suyu dururken ataları tarafından açılmıştır diye kuyu suyunu tercih edenler aptaldırlar (Y.).

208. "O düşkündür; diyerek kendimizi yüksek görmiyelim. Ölüm

karşısında fakir kimse yoktur. Hayattan ayrılan zengin de, fakirin akibetine uğrar" (M.).

209. On tane sıpası vardır ama eşek yine de kendi yükünü kendi taşır (J.).

210. "Onlar yalnız paraya ağlar, paraya gülerler. Erkeğin itimadını kazanır, ama kendileri itimat etmezler. Onun için, asil soydan gelen erkek, kadınlardan, mezarlıkta biten çiçekler gibi uzak durmalıdır" (M.).

211. Onun doğduğunda üzülsün, ona koca bulmak endişe ve üzüntü vesilesidir, evlenince acaba kocası iyi bir adam mı diye düşünür üzülsün, hâsılı kız babası olmak zor iştir (P.).

212. Ormanda kendi kendine ve daima yetişen bitkiler varken ve bunları yemek mümkünken bu kötü mide için kim büyük günah işler (öldürür)? (H.).

213. Papağanlar ve güzel öten kuşlar dilleri yüzünden kafese hapsedilirler, aptal balıkçıl istediği gibi doladır çünkü sükût en iyi politikadır (P.).

214. Rüşvet ve dalkavukluğun para etmediği yerde entrika iş görür (P.).

215. Ruhu memnun olan kişi her yerde memnundur (Ş.).

216. Şehvet gibi ateş, nefret gibi aldatıcı, aptallık gibi tuzak, ihtiras gibi seylâp yoktur (D.).

217. Şu beş şey insan ana rahminden çıkmadan tespit edilmiştir: yaşayacağı günlerin sayısı, kaderi, serveti, bilgisi ve mezarı (P.).

218. "Saadet hakikatle elde edilir. Hakikati söylemekten ziyan görmezsin. Hakikat, her ne kadar üç heceli bir kelimecikse de, ehemmiyeti büyüktür. Onu yalanla örtüp bastırma" (M.).

219. "Sabırlı kimselerin düşünceleri, sözleri, kurbanları, adakları, çileleri, tanrıları daima sevindirir" (M.).

220. Sabırlılık münzevinin süsüdür (Ş.).

221. Sadece çok konuştuğu için bir kimse bilgin sayılmaz, affetmesini bilen nefret ve korkudan uzak olan insanlar gerçek bilgin kişilerdir (D.).

222. Sahte dostluk pek çoktur, fakat gerçek dostluk yüce olduğu kadar da az bulunur (P.).

223. Sağlık gibi dost, hastalık gibi düşman, çocuk sevgisi gibi sevgi, açlık gibi acı yoktur (P.).

224. "Sapları pisliğe bulaşmış kabak, kurumuş sebze, yanık et, kış gecesinde soğuk yemek, borç ve düşmanlık... Bunlar fena kokmazlar mı?" (M.).

225. Savunulmayan bir kale, ricat esnasında kaledekiler için, bir tuzak gibidir, adamları kaçmağa hazırlanan bir kırılı yenilgiye uğratmak kolaydır (P.).

226. "Saz âşığın kalbine en âşına dosttur. Âşıkların buluşma anları onun sesiyle dolar. Âşıkların ayrılış kederini en iyi gideren odur. Âşkın ihtirasını büyüten bir sevinçtir o." (M.).

227. Sefih bir kimse güzelleri nasıl severse, mahvetmekten hoşlanan ve perişanlığın dostu olan ölüm de şehvet düşkününü sever (Y.).

228. Sende bir avuç varsa bile yarısını muhtaç olana ver, ruhu muhteris olanlar servetin tadını bilmezler (P.).

229. Servet ihtirası ve yaşamak arzusu insanın daima kuvvetle duyduğu isteklerdir, fakat bir ihtiyarın hayatından da çok aziz olan şey genç bir kadındır (H.).

230. Serveti olanın hem dostu, hem akrabası vardır, aynı zamanda insan ve bilgin kişi muamelesi görür (H.).

231. Servetleri ve şöhretleri eşit aileler arasında yapılan evlilik emindir, zengin aile ile fakir arasında evlilik emin değildir (P.).

232. "Sevgi ateşinin alevi haz, odunu gönül yakınlığıdır. Bu alevde, erkeklerin gençliği ve servetleri kül olup gider" (M.).

233. Sıcaklığını kaybetmiş olan küle insan nasıl korkusuzca ayak basarsa, kuvvetini kaybetmiş olan bir kırala da düşman kafa tutar (Ş.).

234. Sözlerini bir fayda temin edilecek yerde söyle, bir kumaş ne kadar beyazsa o kadar iyi boya tutar (P.).

235. Sülük sülûğe yapışmaz (Ş.).

236. Sütlü yemek, soğuk havada ateş, kıral tarafından itibar görmek, birbirini sevenlerin birleşmesi abı hayat kadar tatlı dört şeydir (P.).

237. "Talih dediğin şey, insanların hem felâket, hem de saadetlerinde onları denemek için geceli gündüzlü, başı boş, yularsız bir tay gibi koşar durur" (M.).

238. Tam iş yapması gerektiği zamanda para isteyen uşak, para vermesi gerektiği sırada iş yaptırmak isteyen patron makbul değildir (H.).

239. Tartışma bir yuvayı, iftira arkadaşlığı, fena kırallar kırallıkları, adilik efendiliği sona erdirir (P.).

240. Tatlı söz düşman üzerinde ilaç etkisi yapar (Ş.).

241. Tehlike gelinceye kadar ondan kaçınmalı, fakat tehlike gelip çattınca kahramanca hareket etmeli (H.).

242. Toz parlak kıymetli taşları nasıl parlamaz hale getirirse zenginlik de bilgini, savaşıyı, sadık ve halim selim kimseleri bozar (Y.).

243. Uşaklık yükselmek istenilen yerde boyun bükme, yaşanacak yerde ölmek, mes'ut olmak varken yoksun olmaktır, uşaklık gibi aptallık var mı? (H.).

244. Uygun düşen misafirperverlik insanın evine gelmiş olan düşmanına dahi gösterilmelidir, ağaç gölgesini baltacıdan esirgemez (H.).

245. Vahşi filler ehli filler sayesinde yakalanır, ticarete sermaye için durum aynıdır, ticaret işi sermayeleri "boş ümitler" olan dilenciler için değildir (P.).

246. Yabanın cennet ülkelerinde olsa bile insan kendi memleketinde kendi şehrinde ve kendi mütevazi evindeki saadeti bulamaz (P.).

247. Yanmakta olan bir yığın odunu dağıtıp atabilirsin fakat aşk ateşi ayrılıktan sonra bile kalplerde yanmağa devam eder (P.).

248. Yapılan bir kötülüğün cezası hemen kendini göstermez fakat içten içe yanan bir ateş gibi onu yakmış olan aptalı yakar durur (D.).

249. Yaşlılara daima hürmet ve nezaket gösteren kimselerin enerjisi güzelleşir, saadeti ve kudreti artar (D.).

250. Yargılaması doğru olan bir kimsenin ruhu okyanus kadar derin, dağ gibi sarsılmaz olur, onda daima mehtabı andıran bir iç serinliği vardır (Y.).

251. Yarım bilgi, para ile elde edilen cinsî tatmin ve ekmeği için başkalarının eline bakmak insanı daima küçük düşürür (H.).

252. Yeni bir uşağın işgüzarlığına, misafirlerin övmesine, bir kızın gözyaşlarına inanarak aldanmamış kimse var mıdır? (P.).

253. Yılan güzel sandal ağacının güzelliğini bozar, su zambağının açtığı göllerde timsahlar vardır, iftiracı erdemlinin değerini düşürür, zahmetsiz nimet yoktur (P.).

245. Yılan insanın başına çöreklenmişken bir başka memleketteki doktorun faydası nedir? (H.).

255. Yokluk içinde olan bir kimse utanç duyar, utancı onda moral bozukluğu yaratır, bu ise aşağılık duygusuna yol açar, bu duygu onu tedirgin eder, bu tedirginlik keder doğurur, kedere düşünce aklı

fikri bozulur ve böylece mahvolmak yoluna düşer, heyhat sefalet her türlü felâketin sebebidir (H.).

256. Yola fırlatılmış bir yığın çer çöp içinde bulunan zambak onların arasında nasıl güzel kokusu ve manzarası bozulmadan durursa bilgin kişiler de toplumun cahilleri içinde öyle dururlar (D.).

257. Zafer nefret doğurur, çünkü yenilen kederlidir (D.).

258. Zayıf olsa bile bir at şüphesiz bir şişman merkepten daha iyidir (Ş.).

259. “Zenginlik kumarda yok olur, kadın ve dost kumarda kaybolur. Alınan sadaka yemeklere varıncaya kadar, her şey kumarda kaybolur” (M.).

260. “İneklerin sütü bol olsun! Toprağın ekinleri bereketli olsun! Yağmurlar vaktinde yağsın! İnsanlara fayda ve neşe veren rüzgârlar essin! Bütün canlılara sevinçli günler nasip olsun! İyi Brehmenler her yerde rağbet görsünler! Bütün düşmanlara boyun eğdiren âdil ve hâkim kırallar bu arzı korusunlar” (M.).

Sanskrit aslından çeviren:

Doçent Dr. Kemal ÇAĞDAŞ

KISALTMALAR VE BİBLİYOGRAFYA

D.....*Dhammapada*.

Vaidya, P. L. *Dhammapada*, Poona, 1934.

H.....*Hitopadeşa*.

Kale, M. R. *The Hitopadeşa of Narayana*, Bombay, 1924.

J.....Jacob. G. *Laukikanyâyâncalîk*, Bombay, 1909, 1911, 1925. 3 cilt.

M.....*Mriççhakatika*.

Ruben, Walter. *Toprak arabacık*, M. E. B. İstanbul, 1946.

P.....*Pançatantra.*

Ryder, A. W. The Panchatantra, Bombay, Calcutta, Jaico Publishing House, 1949.

Ş.....*Stenzler.*

Stenzler, A. F. Elementarbuch der Sanskritsprache, Berlin, 1952.

Y.....*Yogavasishtha.*

Mitra, V. Yogavasishtha Maharamayana of Valmiki, Voll - IV. Calcutta 1891.

TÜSTAV

PLUS NE SUIS CE QUE J'AI ETE

Plus ne suis ce que j'ai été
Et plus ne saurais jamais l'être.
Mon beau printemps et mon été
Ont fait le saut par la fenêtre.

Amour, tu as été mon maître,
Je t'ai servi sur tous les Dieux.
Ah si je pouvais deux fois naître,
Comme je te servirais mieux.

CLÉMENT MAROT

TÜSTAV

ESKİSİ GİBİ DEĞİLİM ARTIK BEN

*Eskisi gibi değilim artık ben
Artık olamam hiçbir zaman da.
Yazım, o güzelim baharım da
Uçup gitti işte pencereden.*

*Aşk, yalnız sendin sultanım benim,
Tanrılar içinde senin kölendim.
Dünyaya gelebilseydim bir daha
Daha bir dört dönerdim etrafında!*

CLÉMENT MAROT
Çeviren: İlhan BERK

TÜSTAV

STANCES

Marquise, si mon visage
A quelques traits un peu vieux
Souvenez - vous qu'à mon âge
Vous ne vaudrez guère mieux.

Le temps aux plus belles choses
Se plaît à faire un affront,
Et saura faner vos roses
Comme il a ridé mon front.

Le même cours des planètes
Règle nos jours et nos nuits:
On m'a vu ce que vous êtes;
Vous serez ce que je suis.

Cependant j'ai quelques charmes
Qui sont assez éclatants
Pour n'avoir pas trop d'alarmes
De ces ravages du temps.

Vous en avez qu'on adore,
Mais ceux que vous méprisez
Pourraient bien durer encore
Quand ceux - là seront usés;

Ils pourront sauver la gloire
Des yeux qui me semblent doux,
Et dans mille ans faire croire
Ce qu'il me plaira de vous.

DÖRTLÜKLER

Marquise, eğer benim bu yüzümden
Birkaç derin kırışık varsa da,
Düşünüünüz ki benim yaşımda
Başka olmayacaksınız siz de.

Zaman en güzel şeylere asıl
Yapar bütün o yapacağımı,
Solduracak sizi de nasıl
Buruşturduysa benim alnımı.

Aynı seyridir gezegenlerin
düzenliyen günlerimizi bizim:
Bir zaman ben de sizin gibiydim
Benim gibi olacaksınız siz de.

Bir büyüüm var benim ama bakın
Göz kamaştırıcıdır oldukça da
Pek ürkmemek için sırasında
O nice bozgunundan zamanın.

Tapınılır güzelliktesiniz;
O küçük gördükleriniz ama
Bir uzun sürecektir daha da
Geçip gidince o gençliğiniz.

Onlar ününü kurtarabilir
Güzelim gözlerinizin bence,
Daha bir bin yıl inandırabilir
Sizde hoşuma giden şeylere.

Chez cette race nouvelle
Où j'aurai quelque crédit,
Vous ne passerez pour belle
Qu'autant que je l'aurai dit.

Pensez - y, belle Marquise:
Quiqu'un grison fasse effroi,
Il vaut bien qu'on le courtise,
Quand il est fait comme moi.

PIERRE CORNEILLE

TÜSTAV

*Bu gelecek yeni kuşaklarda
Benim azbuçuk yerim olacak,
Güzel denecek size sanımcı
Ben bunu söyledikçe ancak.*

*Şunu iyi bilin, güzel Marquise:
Bir ibtiyar sizi ürkütse de,
Ona yine yüz vermelisiniz,
Bu eğer benim gibi biriye.*

PIERRE CORNEILLE
Çeviren: İlhan BERK

TÜSTAV

LA LORELEY

A Bacharach il y avait une sorcière blonde
Qui laissait mourir d'amour tous les hommes à la ronde

Devant son tribunal l'évêque la fit citer
D'avance il l'absolvit à cause de sa beauté

O belle Loreley aux yeux pleins de pierreries
De quel magicien tiens-tu ta sorcellerie

Je suis lasse de vivre et mes yeux sont maudits
Ceux qui m'ont regardé évêque en ont péri

Mes yeux ce sont des flammes et non des pierreries
Jetez jetez aux flammes cette sorcellerie

Je flambe dans ces flammes ô belle Loreley
Qu'un autre te condamne tu m'a ensorcelé

Evêque vous riez Priez plutôt pour moi la Vierge
Faites-moi donc mourir et que Dieu vous protège

Mon amant est parti pour un pays lointain
Faites-moi donc mourir puisque je n'aime rien

Mon cœur me fait si mal il faut bien que je meure
Si je me regardais il faudrait que j'en meure

Mon cœur me fait si mal depuis qu'il n'est plus là
Mon cœur me fit si mal du jour où il s'en alla

LORELEY

*Bacharach'da sarışın bir büyücü kadın vardı
Sevdadan kırar geçirirdi sıradan adamları*

*Karşısına çağırdı da Piskopos canım Loreley'i
Güzelliği önünde suçunu bağışlayıverdi*

*Oy güzel Loreley silme mücevher o gözlerin
Kimden bu büyüü hangi sibirbazdan öğrendin*

*Gözlerin kargılandı bu yaşamak tak etti
Söyle bir bakanlar bana kül olup gitti*

*Alevden benim gözlerim mücevherden değil
Yakın ateşe atın bu büyüü başka değil*

*Ey canım Loreley bu ateşlerde yanıyorum ben
Başkası versin cezamı beni büyüledin sen*

*Piskopos gülecene benim için dua et Meryem'e
Tanrı yardımcın olsun koyver beni ölüme*

*Uzaklarda bir başka ülkede şimdi sevdiğim
Madem hiçbir şeyde gözüm yok ko öleyim*

*Öyle bitkinim ki beni bir ölüm paklar ancak
Anladım ne yapsam boşuna iflâh olmam artık*

*Hep kan ağlıyor yüreğim o gitti gideliberi
Hiç sormayın içim o gün nasıl burkuluverdi*

L'évêque fit venir trois chevaliers avec leurs lances
Menez jesqu'au couvent cette femme en démence

Va - t'en Lore en folie va Lore aux yeux tremblants
Tu seras une nonne vêtue de noir et blanc

Puis ils s'en allèrent sur la route tous les quatre
La Loreley les implorait et ses yeux brillaient comme des astres

Chevaliers laissez - moi monter sur ce rocher si haut
Pour voir une fois encore mon beau château

Pour me mirer une fois encore dans le fleuve
Puis j'irai au couvent des vierges et des veuves

GUILLAUME APOLLINAIRE

TÜSTAV

Üç atlı getirtti Piskopos üç mızraklı atlı
Manastıra götürün manastıra bu çılgın kadını

Haydi çılgın Loreley yürü bakalım şimdi
Rahibe placaksın aklar karalar giyeceksin artık

Dördü birden yola düzüldüler dördü de sonra
Nasıl yanıyordu gözleri yalvarıyordu nasıl da

Bırakın beni şövalyeler çıkayım şu dik kayaya
Oradan güzelim şatoma bakayım son bir defa

Kendimi şöyle son bir kez görmek için suda
Çeker giderim sonra o kızlar dullar manastırına

Dağınk saçlarını yukarılarda uçuruyordu rüzgâr
Loreley Loreley diye bağıcıyordu boyuna atlılar

Bir tekne göründü uzakta Rbin üstünde geliyor
İçinde belâlım bir tanem beni gördü çağırıyor

Nedir bu içimdeki sevinç belli o geliyor işte
Şöyle eğileyim derken yuvarlanıverdi nehire

Göreyim derken suda o canım güzelim Loreley'i
Güneşler rengi saçlarını Rbin rengi gözlerini

GUILLAUME APOLLINAIRE

Çeviren: İlhan BERK

FAMILLE DE CE MONDE

Et des milliers de bourgeons viennent voir ce qui se passe au monde
Car la curiosité de la Terre est infinie.
Et l'enfant naît et sa petite tête mal formée encore
Se met à penser dans le plus grand secret parmi les grandes personnes tout occupées de lui.
Et il est tout nu sous la pression exigeante de la lumière du jour
Tournant de côté et d'autre ses yeux presque aveugles au sortir de la nuit maternelle,
Emplissant la chambre, comme il peut, de ce vagissement venu d'un autre monde.
Et, bien que parachevé, il s'ouvre encore à la fragilité dans ses délicates fontanelles
Tout en fermant très fort ses petis poings comme un homme barbu qui a maintenant une voix,
Comme un pêcher qui entendrait crier sa pêche,
Ou l'olivier, son olive.
Mais dans l'ombre un sein qui blanchit dessine son cercle auroral
Et des lèvres toutes neuves, à peine finies, et qui ont grande hâte de servir
Tâtonne à sa rencontre
Jusqu'à ce qu'on entende un petit bruit de la gorge comprehensive
Quand le lait se met à passer de la mère à l'enfant.
Et la vie va son chemin qu'elle sait ininterrompu
Sous le tic-tac de la pendule
Car le Temps imbibe jour et nuit de son humidité invisible tout ce que nous faisons sur terre.

DÜNYA AİLESİ

Ve binlerce tomurcuk dünyada olup bitenleri görmeğe geliyor
Biter tükenir gibi değil yeryüzü merakı çünkü.

Ve işte bir çocuk doğuyor, başı tam biçimini bulmamış daba
O bepsi kendisiyle ilgili kimselerin arasında büyük bir gizli-
likle düşünmeğe koyuluyor.

Gün ışığının o titiz baskısı altında çırılçıplak işte
Ana karanlıktan çıkmış, yarıyarıya kör gözleriyle bakıp du-
ruyor.

Bir başka dünyadan gelmiş bir viyaklamayla dolduruyor odayı
Daba yeni tamamlanmışken o nazik bingüldağında ince ince
gelişiyor hâlâ

Öfkeli, sakallı bir adam gibi sımsıkı sıkıyor o minnacık yum-
ruklarını.

Ve bir dev gibi annesi karanlıktan doğrularak kollarına alıyor
onu

Bu et parçasından bir ses duyunca şaşırıp kalmış bakıyor
Şeftalisinin bağırmağa başlamasını duyması gibi şeftali
ağacının

Ya da zeytin tanesinin bağırmağa başlamasını duyması gibi
zeytin ağacının.

Ve karanlıkta yusuvarlak bir memedir beliriyor.

O daba yeni tamamlanmış taptaze dudaklar bir iş görmek için
korkunç acele ediyor

Süt anneden çocuğa geçerken o anlayışlı boğazdan bir ses du-
yuluncaya kadar

Kımıldayıp duruyorlar boyuna.

Ve yaşamak durup dinlenmek bilmiyen yaşamak

Saatin tik - takları arasında sürüp gidiyor

Zaman çünkü bizim bütün yeryüzünde yaptıklarımızı gece
gündüz durmadan

Görünmez nemliliğiyle emip duruyor.

Mais il ne faudrait pas oublier que le père est dans la pièce
 Et sentant à l'instant même sa parfaite inutilité
 Il trouve que c'est le moment de regarder par la fenêtre
 Cependant que la grandeur du monde poursuit sa route béante
 dans une profonde anesthésie,
 Et la terre tourne sans effort comme en pensant à autre chose,
 Et la Grande Ourse et Bételgeuse
 Montrent leur face inhumaine à la portière du train terrestre
 Qui n'a pas l'air de bouger bien qu'il avance toujours,
 Et l'univers bien huilé fait moins de bruit
 Que les peids nus de l'enfant qui frottent l'un contre l'autre,
 Car l'enfant est encore là, collé au globe maternel.

JULES SUPERVIELLE

TÜSTAV

Ama babanın odada olduğunu unutmamak gerek
 Gereksizliğini eni konu anlayıp
 Bu koca dünyanın o büyük yoluna devam ettiği şu sırada
 En iyisi şimdi pencereden dışarıya bakmaktır diyor.
 Ve dünya başka bir şey düşünüyormuş gibi hiçbir gayret sar-
 fetmeden dönüyor
 Ve Büyük Ayı burcu ve Belgeuse,
 O boyuna gittiği balde yerinde duruyormuş gibi görünen
 Bu yeryüzü treninin kapıcısına, o insana hiç yakışmayan yüzle-
 lerini gösterip duruyorlar.
 Ve Evren iyi yağlanmış olduğundan çıplak ayaklarını birbiri-
 ne sürten bir çocuğun çıkardığı sestten daha biraz ses çıkar-
 rıyor
 Çünkü çocuk ana yeryuvarlağına yapışmış duruyor hâlâ.

JULES SUPERVIELLE
 Çeviren: İlhan BERK

TÜSTAV

SECRET

La cloche vide
Les oiseaux morts
Dans la maison où tout s'endort
Neuf heures

La terre se tient immobile
On dirait que quelqu'un soupire
Les arbres ont l'air de sourire
L'eau tremble au bout de chaque feuille
Un nuage traverse la nuit

Devant la porte un homme chante
La fenêtre s'ouvre sans bruit.

PIERRE REVERDY

TÜSTAV

GİZ

*Çan bomboş
Dil yok kuşlarda
Her şeyin uyuduğu yuvada
Saat dokuz*

*Kıpırtı yok toprakta
Göğüs geçiriyor sanki biri
Gülümsüyor dersiniz ağaçlar
Damlalar tiril tiril dal uçlarında
Bir bulut delip geçiyor geceyi*

*Adam türkü söylüyor kapı önünde
Sessizce aralanıyor pencere*

*PIERRE REVERDY
Çeviren: Tahsin SARAC*

TÜSTAV

COEUR A COEUR

Enfin me voilà debout
Je suis passé par là
Quelqu'un passe aussi par là maintenant
Comme moi
Sans savoir où il va

Je tremblais
Au fond de la chambre le mur était noir
Et il tremblait aussi
Comment avais-je pu franchir le seuil de cette porte
On pourrait crier .
 Personne n'entend
On pourrait pleurer
 Personne ne comprend

J'ai trouvé ton ombre dans l'obscurité
Elle était plus douce que toi-même
Autrefois
Elle était triste dans un coin
La mort t'a apporté cette tranquillité
Mais tu parles tu parles encore
Je voudrais te laisser

S'il venait seulement un peu d'air
Si le dehors nous permettait encore d'y voir clair
On étouffe
Le plafond pèse sur ma tête et me repousse
Où vais-je me mettre où partir
Je n'ai pas assez de place pour mourir
Où vont les pas qui s'éloignent de moi que j'entends
Là - bas très loin
Nous sommes seuls mon ombre et moi
La nuit descend.

PIERRE REVERDY

YÜREK YÜREĞE

Sonunda ayaktayım işte
Şuradan geçmişim ben
Şimdi de bir başkası geçiyor o yerden
Tıpkı benim gibi
Nereye gittiğini bilmeden

Titremiştim
Odanın bir ucunda kapkaraydı duvar
O da titremişti
Nasıl aşmışım bu kapının eşiğini
Bağır bağırabildiğince
Duyan yok
Ağla ağlayabildiğince
Anlıyan yok

Karanlıkta gölgeni buldum
Daha bir tatlıydı senden
Boynu bükük bir köşede dururdu
Eskiden
Sana bu erinci ölüm getirdi
Ama konuşuyorsun yine de baksana
Bırakıp gidesim geliyor seni

Birazcık birazcık hava gelse
Birazcık ışık sızsa dışardan
Boğulacak nerdeyse kişi burda
Tüm ağırlığıyla çöküp kafama itip duruyor tavan
Nerde durayım peki nereye gideyim
Ölmesine öleceğim ama ölecek yer yok
Nereye gidiyor dersiniz şu benden uzaklaşan
Şu tâ uzaklarda duyduğum adımlar
Gölgem ve ben yalnızız ikimiz de
İniyor sessizce gece.

PIERRE REVERDY
Çeviren: Tahsin SARAC

LE TEMPS PERDU

Devant la porte de l'usine
le travailleur soudain s'arrête
Le beau temps l'a tiré par la veste
et comme il se retourne
et regarde le soleil
tout rouge tout rond
souriant dans son ciel de plomb
il cligne de l'oeil
familièrement
Dis donc camarade soleil
tu ne trouves pas
que c'est plutôt con
de donner une journée pareille
à un patron?

JACQUES PRÉVERT

TÜSTAV

BOŞA GİDEN ZAMAN

Fabrikanın kapısında
işçi zıncı diye durdu
Güzel hava ceketinden tutup çekti onu
arkasına dönüp bakınca
güneşi gördü
pırıl pırıl yusuvarlak
kurşun gibi gökyüzünde gülümsüyordu
bizimki pek içli dışlı
ona şöyle bir göz kırptı
De hele güneş kardeş
aptallık değil mi pek
kalkıp böyle bir günü
patrona vermek.

JACQUES PRÉVERT
Çeviren: Tahsin SARAÇ.

TÜSTAV

PREMIER JOUR

Des draps blancs dans une armoire
Des draps rouges dans un lit
Un enfant dans sa mère
Sa mère dans les douleurs
Le père dans le couloir
Le couloir dans la maison
La maison dans la ville
La ville dans la nuit
La mort dans un cri
Et l'enfant dans la vie.

JACQUES PRÉVERT

TÜSTAV

ILK GÜN

*Apak çarşaf lar dolapta
Yatakta çarşaf lar kan içinde
Bir çocuk anasının karnında
Anası sancılar içinde
Baba aralıkta
Aralık ev içinde
Ev kentte
Kent karanlıklar içinde
Ölüm bir çığlıkta
Ve çocuk dünyada.*

JACQUES PRÉVERT

Çeviren: Tahsin SARAC

TÜSTAV

PLACE DU CARROUSEL

Place du Carrousel
vers la fin d'un beau jour d'été
le sang d'un cheval
accidenté et dételé
ruisselait
sur le pavé
Et le cheval était là
debout
immobile
sur trois pieds
Et l'autre pied blessé
blessé et arraché
pendait
Tout à côté
debout
immobile
il y avait aussi le cocher
et puis la voiture elle aussi immobile
inutile comme une horloge cassée
Et le cheval se taisait
le cheval ne se plaignait pas
le cheval ne hennissait pas
il était là
il attendait
et il était si beau si triste si simple
et si raisonnable
qu'il n'était pas possible de retenir ses larmes.

CARROUSEL ALANI

Güzel bir yaz günü akşama doğru
Carrousel alanında
kaza geçirmiş koşumdan çıkarılmış
bir atın kanı
sel gibi akıyordu
kaldırım taşlarında
Oradaydı atcağız da
üç ayak üstünde
kılmıdamadan duruyordu
ayakta
Ve öbür yaralanmış
yaralanıp kopmuş ayak
öylece sarkıyordu
Ve hemen yambaşında
dimdik
kıpırdamadan
duruyordu arabacı
o orda öyle kalmış
o bozuk bir saat gibi işe yaramaz arabayla
Ama susuyordu at
yakınmıyordu
kişnemiyordu
orada öyle
bekleyip duruyordu
hem öylesine güzel öylesine üzüntülü öylesine gösterişsiz
ve öylesine ağırbaşlı
ki ağlamamak elden gelmiyordu

Oh
jardins perdus
fontaines oubliées
prairies ensoleillées
oh douleurs
splendeur et mystère de l'adversité
sons et lueurs
beauté frappée
Fraternité.

JACQUES PRÉVERT

TÜSTAV

Ab

*yitip giden bahçeler
unutulan pınarlar
güneşli çimenler*

Ab acı

*düşküdeki giz görkem
kan ve ışıltılar
yaralı güzellik
Kardeşlik.*

JACQUES PRÉVERT

Çeviren: Tahsin SARAC

TÜSTAV

LE FUSILLE

Les fleurs les jardins les jets d'eau les sourires
Et la douceur de vivre
Un homme est là par terre et baigne dans son sang
Les souvenirs les fleurs les jets d'eau les jardins
Les rêves enfantins
Un homme est là par terre comme un paquet sanglant
Les fleurs les jets d'eau les jardins les souvenirs
Et la douceur de vivre
Un homme est là par terre comme un enfant dormant.

JACQUES PRÉVERT

TÜSTAV

KURŞUNA DİZİLMİŞ

*Çiçekler bahçeler fıskiyeler gülümsemeler
Ve tatlılığı yaşamının
Biri serilmiş yerlere kan içinde yüzer sanki
Anılar çiçekler fıskiyeler bahçeler
Ve o çocuksu düşler
Biri serilmiş yerlere kan sızan bir torba sanki
Çiçekler fıskiyeler anılar bahçeler
Ve tatlılığı yaşamının
Biri serilmiş yerlere uyuyan bir yavru sanki.*

JACQUES PRÉVERT
Çeviren: Taksim SARAÇ

TÜSTAV

L'ECLIPSE

Louis XIV qu'on appelait aussi le Roi soleil
était souvent assis sur une chaise percée
vers la fin de son règne
une nuit où il faisait très sombre
Le Roi Soleil se leva de son lit
alla s'asseoir sur sa chaise
et disparut.

JACQUES PRÉVERT

TÜSTAV

GÜN TUTULMASI

*Güneş Kral da denen Ondördüncü Louis
çokluk delik bir iskemleye otururdu
krallığının son günlerine doğru
karanlık kapkaranlık bir gece
Güneş Kral yatağından doğruldu
gitti delik iskemlesine oturdu
Gidiş o gidiş.*

JACQUES PRÉVERT

Çeviren: Tahsin SARAÇ

TÜSTAV

COMPOSITION FRANÇAISE

Tout jeune Napoléon était très maigre
et officier d'artillerie
Plus tard il devint empereur
alors il prit du ventre et beaucoup de pays
et le jour où il mourut il avait encore
du ventre
mais il était devenu plus petit

JACQUES PRÉVERT

TÜSTAV

FRANSIZCA KOMPOZISYON

*Napolyon gencecikken pek sıskaydı
ve topçu subayıydı
sonra sonra imparator oldu
göbek bağıladı kilo aldı ülkeler aldı
gün gelip göçtüğünde
göbeği yine vardı
ama kendisi daha bir küçülmüştü.*

JACQUES PRÉVERT

Çeviren: Tahsin SARAC

TÜSTAV

SUICIDE

Elle et lui se sont connus
Elle et lui se sont aimés
Elle et lui se sont adorés
Elle et lui se sont tués
Un jour du mois de mai
Un jour où la vallée de Chevreuse
Était plus belle que leur amour

ANDRÉ VERDET

TÜSTAV

İNTİHAR

*Birbirleriyle tanıştılar
Birbirlerini sevdiler
Birbirlerine ayılıp bayıldılar
Ve birbirlerini öldürdüler derken
Bir mayıs günü
Chevreuse vadisi
Sevilerinden de güzelken.*

ANDRÉ VERDET

Çeviren: Tahsin SARAÇ

TÜSTAV

Kaside-i Bürde

KÂAP BİN ZÜHEYR

Kaside-i Bürde yahut başka bir deyimle *Kaside-i bânet Süadu* Arap edebiyatının altıncı yüzyıla ait anıtlarından ve Cahiliyet, yani İslâm öncesi, çağını islâmî devreye bağlayan ilk yılların örneklerindendir. Kaside, önce Peygamberi yeren, şiirler yazması yüzünden giyapta ölüm cezasına çarptırılması kararlaştırılan Kâab bin Züheyr tarafından Hazreti Peygamberin kutlu meclisinde irtical yoluyla inşad olunmuştur.

Yüce Peygamberin çok hoşuna giden bu kasideye caize olarak şairin hem suçu bağışlanmış, hem de Peygamberin sırtından çıkarıldığı abasını giyinmek şerefine ermıştır. Bu sebeple bu nefis şiir, Kaside-i Bürde yani caizesi bürde = âbâ olan kaside diye şöhret almıştır. İslâmî Arap pedebiyatının şaheserlerinden sayılan bu kasidenin öz dilimize çevirdiğimiz bir örneğini sunarken uzak çağların ötesinden kutlu bir armağan getirebilmenin tanrısal sevincini duyduk.

1

Suat⁽¹⁾ uzaklara gitti. Kalbim, şimdi çok üzgün, âzat kabul etmeyen bir köle gibi Onun izinde.

2

Suat, artık yok, ayrılık sabahı inliyen bir ceylân gibi sürmeli gözlerinin mağrur ve müstağni bakışlarıyla yâd illere göçtü.

3

Önden bakılınca ince belli, arkadan görünüşü tombul kalçalı idi. Boyu ne uzun ne de kısaydı.

4

Gülümsediği zaman parlayan kar gibi beyaz dişleri, sanki her an şarapla ıslanır.

5

Ağızdaki ıslaklık, çakıllı geniş vâdiden sızan pınarların

(1) Suat, şairin sevgilisidir.

kuşluk vaktinde esen Şimal rüzgârlarıyla serinleşmiş suları gibi saâf ve berraktı.

6

(O lâtif ve berrak suyu bulandıırabilecek her şeyi), rüzgârlar süpürüp atar; etrafındaki bembeyaz tepeleri, gece bulutlarından süzülen bol yağmurlar tertemiz yıkardı.

7

Suat, ne temiz soylu, ne cömert huylu bir sevgilidir amma sözünde dursa, vâdini yerine getirse, hele Öğüt dinleseydi, daba çok güzel olurdu.

8

Fakat O öyle bir sevgilidir ki, işi gücü âşıkını üzmemek, yalancılık, vefasızlık ve döneçliktir. Onun mayası böyle yuğrulmuş.

9

Suat, hiçbir zaman bir hal üzre kalmaz. Gul yabanî gibi renkten rengi, şekilden şekle girer.

10

Onun verdiği sözde duracağını sanmak, suyun kalburda kalacağına inanmak gibi olur.

11

Onun vâitlerinden sakın umuda kapılıp da mağrur olma; çünkü umutlar, rüy'alar aldatıcıdır.

12

Suat'ın vuslat için verdiği sözler, Urkup() adındaki yalancının atlatmalarına benzer. Onun vâitleri ancak asılsız şeylerdir.*

13

Umarım ve dilerim ki sevgisi benden uzaklaşmasın. Amma senin vuslatına erebileceğimi hiç de zannetmiyorum.

(*) Çok yalancı bir adam olarak Araplar arasında meşhurdur.

14

Suat, şimdi öyle bir yerde akşamladı ki, oraya ancak en asil ve yürük dişi develerle varılabilir.

15

Evet, şimdi Onun bulunduğu yere varabilmek için pek iri cüsseli, ilgar yürüyüslü yorulmak bilmeyen develer gerektir.

16

Öyle develer ister ki, terlediği vakit kulaklarının arkasından pınarlar boşansın, izleri belirsiz, ıssız çöl yollarını seve seve aşabilsin.

17

Koşarken bakışları görünmez ufukları delsin. Eşinden ayrılmış vahşi bir ak sığın gibi keskin gözleriyle çölün kızgın sert yollarını, kum tepelerini geride bıraksın.

18

Suad'a yetişecek devenin gerdan ve ayaklarının kuvvetiyle cüssesinin tenasübü en soylu mayalık develerden bile üstün olmalıdır.

19

Kalın ve uzun boynu, iri çebresi, geniş böğrü ile yapısı erkek deveyi andırmalıdır.

20

Onun deniz kaplumbağasından daha parlak olan derisini güneşte kalmış azgın geneler bile örseliyerek zayıf düşüremeli.

21

Dağ gibi heybetli, anası, babası temiz soydan, amcası, babaası aynı tohumdan, uzun boylu, çevik yürüyüslü olmalı.

22

Hattâ öyle semiz ve tombul olmalı ki, parlak derisi, göğsüne ve uyluklarına tırmanmak isteyen genelerin ayaklarını kaydırmalı.

23

Yürürken baldırlarından etler fırlamalı, ön bacakları tombul, göğsünden iki yana fırlamış semiz bir yaban merkebi gibi atılışı serbest olmalı.

24

Gözleriyle gerdanı arası, başının yular takılacak yeri ile çenesi katılıkta bileği taşıyı andırmalıdır.

25

Hurma dalı gibi uzun tüylü kuyruğu memesinin üstünden sarkmalı, meme uçlarını incitmemelidir.

26

Öyle çevik ve hafif bir tempoda yürümeli ki, kara mızrakları andıran sert ve ince bacaklarıyla ayaklarını yere basıp kaldırması bir olmalı.

27

Deve halinden anlayan bilirkişiler böylesini yumru burnuyla kulaklarından tanırlar; asaletini uzunca yuvarlak çehresinden anlarlar.

28

Böyle bir deve demirden ayaklarıyla çakılları yerinden fırlatır, sert taşlık tepeleri ayağına deri mahfaza takmadan rüzgâr gibi geçer;

29

Yolda coşup terlediği vakit, çölün kızgın serapları altında örtülü kalan ufak derelerle tepecikleri ön ayaklarının çevik hareketleriyle yorulmadan aşar;

30

*Kertenkelenin o parlak güneş altında yanan sırtı küldü
pişmiş ekmeğe döndüğü günlerde dahi o yılmadan koşar.*

31

*Öyle bir günde kervancı yolculara dinlenmelerini tavsiye
ettiği ve siyah çekirgeler bile taşlar altında gizlendiği vakitler-
de dahi yorulmak bilmez.*

32

*Günün sıcaklığı artınca yürüyüşü de başkalaşır. Ön ayak-
larını süratle değiştirerek çırpınması, tıpkı çocuğunu kaybet-
miş uzun boylu, orta yaşlı bir annenin kollarını çırparak dö-
ğünmesine ve onu gören diğer çocuksuz kalmış kadınların da
aynı tebasürle o anneyi taklit etmesine benzer.*

33

*Evet yürürken o çırpınmalar, ilk yavrusunun kara haberini
alınca aklını kaçıran yaşlı bir annenin elleriyle göğsünü yırt-
ması gibidir.*

34

*O, iki eliyle çarpa çarpa göğsünü yaralarken, üstünü başını da
parçalar.*

35

*Şimdi Suad'ın hicramı yetişmiyormuş gibi iki tarafa söz
götürüp getiren rakipler bana diyorlar ki, Ebi Sülmânın oğlu
sen artık kendini ölmüş say;*

36

*Güvendiğim dostlardan her kime başvurduğumsa, biz senin-
le uğraşamayız başının çaresine bak dediler.*

37

Ben de onlara dedim ki, o halde beni serbest bırakın Tanrı neyi takdir etmiş ise o olur.

38

İnsanoğlu kaç yıl yaşarsa yaşasın günün birinde sırtı kanbur tabtaya binecek değil midir?

39

Bana haber gönderdiler, Tanrı Peygamberi sana ağır ceza verecek diye ısmarladılar. Ben de onun kapısına bağışlanacağıma umarak geldim.

40

Allah Resuluna özür dileyerek geldim. Çünkü Tanrı Resulu yanında mâzeretler kabul olunur.

41

İlâbi hidayeti ile içi öğütler ve en yüce hakikatlerle dolu kuramı sana bir bağış olarak veren Allah için bana müblet ver.

42

Beni rakiplerimin dedikodusu ile hırpalama; hakkımda pek çok söylentiler olmuşsa da, o derece suçlu değilim.

43 - 44

Şimdi öyle bir makamda bulunuyorum ki, burada gördüğüm ve işittiğim şeyleri bir fil görüp işitseydi muhakkak titrerdi. Burada beni ancak Allahın izniyle Peygamberin affına nail olmaktan başka bir şey kurtaramaz.

45

Ben de yüce Peygambere karşı hiçbir itirazda bulunmadan sağ elimi onun intikam ve adaleti eline uzatıyorum şimdi söz onun sözüdür.

46

Amma kendisiyle konuştuğum zaman bana sen suçlusun sen osrumlusun diyecek olursa nazarımda en heybetli manzara bu olacaktır.

47

Çünkü bu yüce arslan Asser mevkiinde yer yer sıralanan arslan yataklarının iç kısmındaki muhteşem yurdunda hüküm sürmektedir.

48

Bu öyle bir arslandır ki, erkenden ava çıkar, çifte yavrusunu parça parça yerlere serilmiş insan etleriyle besler.

49

Kendi emsaliyle cenkleştiği vakitta hasmını yerlere sermedikçe meydanı terk etmeyi nefesine haram sayar.

50

Onun heybetinden çölün yurtıcı arslarının sesi kısılır. Onun dolaştığı yerlerde insanlar dolaşamaz.

51

Onun yaşadığı vadide gücüne, kuvvetine güvenen nice babayığitlerin silâh ve elbiseleri paralanmış, kendileri kurda kuşa yem olmuştur.

52

Şüphesiz ki, Peygamber, Allahın insanları nura ve hidayete sevkeden en keskin kılıçlarından bir kılıçtır.

53

Kureyşden ileri gelenler arasında cömert ve fedakâr bir zümre Mekke vadisinde islâmı kabul ettikleri vakit sözcüleri onlara buradan göçün dediler.

54

Onlar göçtüler, ancak çarpışma sırasında zayıf, silâbsız ve müdafaasız olanlar yerlerinde kaldılar.

55

Evet onlar (Din gayretiyle) burunları havada gezen koç-yiğitlerdir. Zırhları Davud'un harpte işleyip giydiği demir gömlektir.

56

Uzun ve parlak zırhlarının sağlam ve metin bükümleri ay-rık otlarının balkaları gibi birbirine geçmiştir.

57

Mızrakları düşmana saplanırken asla şırmamazlar. Bir yenilgiye uğradıkları zaman da üzüntü duymazlar.

58

Yürüyüşleri asil ak develer gibi pervasızdır. Bu kabra-manlar ancak yiğitce saldırılarıyla ile kara yüzlü düşmana yüz geri ettirmeleri sayesinde kendilerini korurlar, yaralandıkları vakit ancak göğüslerinden vurulurlar. Onların, ölüm denizle-rinin dalgalarından korkuları yoktur.

Çeviren: M. Nuri GNECOSMAN

TÜSTAV

DER ZAUBERLEHRLING

JOHANN WOLFGANG GOETHE

Hat der alte Hexenmeister
sich doch einmal wegbegeben!
Und nun sollen seine Geister
auch nach meinem Willen leben,
Seine Wort' und Werke
merkt' ich und den Brauch,
und mit Geistesstärke
tu' ich Wunder auch.

Walle! walle
manche Strecke,
daß, zum Zwecke,
Wasser fließe
und mit reichem, vollem Schwalle
zu dem Bade sich ergieße.

Und nun komm, du alter Besen,
nimm die schlechten Lumpenhüllen!
Bist schon lange Knecht gewesen;
nun erfülle meinen Willen!
Auf zwei Beinen stehe,
Oben sei ein Kopf,
eile nun und gehe
mit dem Wassertopf!

Walle! walle
manche Strecke,
daß, zum Zwecke,
Wasser fließe
und mit reichem, vollem Schwalle
zu dem Bade sich ergieße.

BÜYÜCÜ ÇIRAGI

Oh, nihayet o ibtiyar sibirbaz,
Dışarı çıktı biraz!
Şimdi onun cinleri de bir kere,
Oynasınlar benim keyfime göre!
Söylediği sözler, yaptığı işler,
Aklımda birer birer;
Rub gücü bende de var,
Ben de elbet yaparım mucizeler!

Haydi kalk,
Koş, dolan uzun uzun!
İstediğimiz olsun!
Bize bol bol su taşı!
Gürül gürül akarak,
Kap kacak, tekne dolsun!

Eski püskü süpürge, önce söyle beri gel,
Al şu paçavraları çabuk sırtına geçir!
Uzun zaman uşaklık ettin sen güzel güzel,
Şimdi de ben ne dersem onu yerine getir!
Gel, karşıma dikil, dur!
Üst yanın başın olsun!
Şimdi de git su doldur!
Kova yoldaşın olsun!

Haydi kalk,
Koş, dolan uzun uzun!
İstediğimiz olsun!
Bize bol bol su taşı!
Gürül gürül akarak,
Kap kacak, tekne dolsun!

Seht, er läuf zum Ufer nieder,
wahrlich! ist schon an dem Flusse,
und mit Blitzesschnelle wieder
ist er hier mit raschem Gusse.
Schon zum zweiten Male!
Wie das Becken schwillt!
Wie sich jede Schale
voll mit Wasser füllt!

Stehe! stehe!
Denn wir haben
deiner Gaben
vollgemessen!—
Ach, ich merk' es! Wehe! wehe!
Hab' ich doch das Wort vergessen!

Ach das Wort, worauf am Ende
er das wird, was er gewesen.
Ach, er läuft und bringt behende!
Wärst du doch der alte Besen!
Immer neue Güsse
bringt er schnell herein,
ach! und hundert Flüsse
stürzen auf mich ein.

Nein, nicht länger
kann ich's lassen;
will ihn fassen.
Das ist Tücke!
Ach! nun wird mir immer bänger!
Welche Miene! welche Blicke!

Oh, du Ausgeburt der Hölle!
Soll das ganze Haus ersaufen?
Seh'e ich über jede Schwelle

Dere tepe aşarak,
 Irmağa vardı bile!
 Şimşek gibi koşarak,
 Dönüp geldi su ile!—
 Gene geldi çabucak!
 Tekne suyla taşıyor!
 Doldu bütün kap kakak!
 O boyuna su taşıyor!

Dur! Yeter!
 Koşma o kadar hızla!
 Bu kadarı da fazla!
 Dur! Sana dur diyorum!—
 Vah başıma gelenler!
 Büyücünün sözlerini hatırlayamıyorum!

Ah onu gene eski kılığma sokacak
 Sözleri bir kerecik hatırlıyabilsem ben!
 Ah boyuna koşuyor, su taşıyor çabucak!
 Keşke deminki gibi süpürge oluversen!
 Boyuna getiriyor!
 Durmak ne bilmiyor ki!
 Evi su götürüyor!
 Boğulacağım sanki!

Hayır, hayır, dur biraz!
 Bu kadarı da olmaz!
 Bir yakalarsam seni!
 Rezil, hilebaz, yüzsüz!
 Korkutuyorsun beni!
 Bu ne bakış! Bu ne yüz!

İstediğin bu muydu? şeytan dölü, canavar!
 Görmüyor musun işte, bütün ev suyla doldu!
 Eşiklerin üstünden aşarak taşan sular,

doch schon Wasserströme laufen.
 Ein verruchter Basen,
 der nicht hören will!
 Stock, der du gewesen,
 steh doch wieder still!

Willst's am Ende
 gar nicht lassen?
 Will dich fassen,
 will dich halten
 und das alte Holz behende
 mit dem scharfen Beile spalten.

Seht, da kommt er schleppend wieder!
 Wie ich mich nur auf dich werfe
 gleich, o Kobold, liegest du nieder.
 Krachend trifft die glatte Schärfe.
 Wahrlich! brav getroffen!
 Seht, er ist entzwei!
 Und nun kann ich hoffen,
 und ich atme frei!

Wehe! wehe!
 Beide Teile
 stehen in Eile
 schon als Knechte
 völlig fertig in die Höhe!
 Helft mir, ach! ihr hohen Mächte!

Und sie laufen! Naß und nässer
 wird's im Saal und auf den Stufen:
 welch entsetzliches Gewässer!
 Herr und Meister! hör mich rufen!—
 Ach, da kommt der Meister!
 Herr, die Not ist groß!

Dere gibi akıyor, her yer sırsıklam oldu!
 Ne mel'ûn süpürgeymiş!
 Söz dinletemiyorum!
 Sersem değnek, bu ne iş?
 Yetişir! Dur diyorum!

Yoksa böyle bütün gün
 Durmıyacak mısın sen?
 Yakalarsam seni ben,
 Baltayla bir vururum,
 İkiye bölünürsün,
 Kendim de kurtulurum!

Bak,koşup geldi gene!
 Bir atlarsam üstüne!
 Gık demeden serilirsin yerlere!
 Şu baltayı indirirsem bir kere!—
 Doğrusu güzel vurdum!
 İki parça oldu, bak!
 Oh, çok şükür kurtuldum!
 Gelmez artık çabucak!

Ab, aman!
 İki parça da birden,
 Şimdi karşımda yerden,
 Şıp şak doğrulup kalkan
 İki uşak oldular,
 Tanrım, sen beni kurtar!

Amma da koşuyorlar!
 Suyu boğuldu oda!
 Tanrım, ne korkunç sular!
 Usta, yetiş imdada!—
 Oh, ustacık göründü!
 Efendim, durum kötü!

Die ich rief, die Geister,
werd' ich nun nicht los!

"In die Ecke,
Besen, Besen!
Seid's gewesen.
Denn als Geister
ruft euch nur, zu seinem Zwecke,
erst hervor der alte Meister."

TÜSTAV

*Etrafıma topladığım cinlerden
Kurtulamıyorum ben!*

*“Süpürge! Süpürge kalk!
Başımı köşeye sok!
Senin burda işin yok!
Sizin gibi cinleri,
Bir amaç için ancak,
Çağırır benim gibi ihtiyar, usta biri!”*

Çeviren: Prof. Burhanettin BATIMAN

TÜSTAV

DIE SONNE SINKT

FRIEDRICH NIETZSCHE

1

Tag meines Lebens!
Die Sonne sinkt.
Schon steht die glatte Flut vergüldet.
Warm atmet der Fels: schlief wohl zu Mittag
Das Glück auf ihm seinen Mittagsschlaf?
In grünen Lichtern
Spielt Glück noch der braune Abgrund herauf.

Tag meines Lebens!
Gen Abend gehts!
Schon glüht dein Auge halbgebrochen,
Schon quillt deines Taues Tränengeträufel,
Schon läuft still über weiße Meere
Deiner Liebe Purpur,
Deine letzte zögernde Seligkeit...

2

Heiterkeit, güldene, komm!
du des Todes
heimlichster, süßester Vorgenuß!
—Lief ich zu rasch meines Wegs?
Jetzt erst, wo der Fuß müde ward,
holt dein Blick mich noch ein,
holt dein Glück mich noch ein.

GÜN BATIYOR

1

Ömrüm günü!
Gün batıyor.
Durgun sular şimdi altın renginde.
Sıcak soluyor kaya: acaba üzerinde
saadet mi öğle uykusu yaptı?
Yemyeşil ışıklarda
doru uçurum boyunca hâlâ sadet vuruyor.

Ömrüm günü!
Akşam oluyor artık!
Bakışın şimdiden ölgün yanıyor,
eriyorsun coşuyor gözyaşının damlaları,
beyaz denizler üstüne koşuyor sessiz sessiz
senin sevginin parlak, al rengi,
senin son ve çekingen saadetin...

2

Gel, altundan neşe, gel!
Sen ki ölüm zevkinin
en gizli, en tatlı müjdecisisin!
—Ben yolumu çok mu hızlı yürüdüm?
Dizlerimin kesildiği şu anda,
bakışların yetişebildi bana,
saadetin yetişti bana ancak.

Rings nur Welle und Spiel.
Was je schwer war,
sank in blaue Vergessenheit,—
müßig steht nun mein Kahn.
Strum und Fahrt - wie verlernt er das!
Wunsch und Hoffen ertrank,
glatt liegt Seele und Meer.

Siebente Einsamkeit!
Nie empfand ich
näher mir süße Sicherheit,
wärmer der Sonne Blick.
—Glüht nicht das Eis meiner Gipfel noch?
Silbern, leicht, ein Fisch,
schwimmt nun mein Nachen hinaus...

TÜSTAV

Çepeçevre yalnız dalga ve oyun.

*Güç olan bütün şeyler,
gömüldü mavi unutkanlığa,—
duruyor kayığım artık aylak.*

*Fırtınayı, yolculuğu— nasıl unutuverir!
Ümit, istek boğuldu,
ruh da, deniz de dümdüz.*

*Tam yedinci yalnızlık!
Asla hissetmemiştim
tatlı güvenliği bu kadar yakın,
güneşin bakışını bundan sıcak.
—Parlamıyor mu buzlu zirvem artık?
Gümüştten, hafif, bir balık,
yüzüyor enginlere şimdi teknem...*

Çeviren: Prof. Burhanettin BATIMAN

TÜSTAV

DER HERBST

FRIEDRICH NIETZSCHE

Dies ist der Herbst: der — bricht dir noch das Herz!
Fliege fort! fliege fort!—
Die Sonne schleicht zum Berg
und steigt und steigt
und ruht bei jedem Schritt.

Was ward die Welt so welk!
Auf müd gespannten Fäden spielt
der Wind sein Lied.
Die Hoffnung floh—
er klagt ihr nach.

Dies ist der Herbst: der — bricht dir noch das Herz!
Fliege fort! fliege fort!
O Frucht des Baums,
du zitterst, fällst?
Welch ein Geheimnis lehrte dich die Nacht,
daß eisiger Schauer deine Wange,
die Purpurwange deckt?—

Du schweigst, antwortest nicht?
Wer redet noch?—
Dies ist der Herbst: der — bricht dir noch das Herz!
Fliege fort! fliege fort!
"Ich bin nicht schön"
— so spricht der Sternenblume —
"doch Menschen lieb lich

SONBAHAR

*Bu sonbahar: senin de elbet bir gün kalbini kırar!
Kaç! Uzak uzak kaç!
Güneş dağa sürünüyor,
yükseliyor, yükseliyor,
dinleniyor her adımda.*

*Dünya ne kadar soldu sarardı!
Yorgun gerilmiş tellerde çalıyor
rüzgâr kendi şarkısını.
Ümit kaçtı, kayboldu —
ağlıyor arkasından.*

*Bu sonbahar: senin de elbet bir gün kalbini kırar!
Kaç! Uzak uzak kaç!
Ah ağacın meyvesi,
titriyor, düşüyor musun?
Nasıl bir sır öğretti sana gece,
yanağımı, gül rengi yanağımı,
buzdan bir ürperme örtmüş? —*

Susuyorsun, cevap vermiyor musun?

Artık kim konuşacak? —

Bu sonbahar: senin de elbet bir gün kalbini kırar!

Kaç! Uzak uzak kaç!

"Hiç güzel değilim ben"

— diyor yıldız çiçeği —

"ama insanları sever

ve teselli ederim —

und Menschen tröst ich —
sie sollen jetzt noch Blumen sehn,
nach mir sich bücken,
ach! und mich brechen —
in ihrem Auge glänzet dann
Erinnerung auf,
Erinnerung an schöneres als ich:—
ich shs, ich sehs — und sterbe so!" —

Dies ist der Herbst: der — bricht dir noch das Herz!
Fliege fort!fliege fort!

TÜSTAV

onlar şimdi de çiçekler görsün,
 bana doğru eğilsinler,
 ah, ve beni koparsınlar —
 gözlerinde o zaman
 bir hâtıra parlıyacak,
 benden daha güzelin hâtırası:—
 ben bunu görüyorum, ben bunu görüyorum — ve böyle
 ölüyorum!"

*Bu sonbahar: senin de elbet bir gün kalbini kırar!
 Kaç! Uzak uzak kaç!*

Çeviren: Prof. Burhanettin BATIMAN

TÜSTAV

UNTER FEINDEN

FRIEDRICH NIETZSCHE

Dort der Galgen, hier die Stricke
und des Henkers roter Bart,
Volk herum und giftige Blicke —
Nichts ist neu dran meiner Art!
Kenne dies aus hundert Gängen,
schreis euch lachend ins Gesicht:
"Unnütz, unnütz, mich zu hängen!
Sterben? Sterben kann ich nicht!"

Bettler ihr! Denn euch zum Neide
ward mir, was ihr — nie erwerbt:
zwar ich leide, zwar ich leide —
aber ihr — ihr sterbt, ihr sterbt!
Auch nach hundert Todesgängen
bin ich Atem, Dunst und Licht —
"Unnütz, unnütz, mich zu hängen!
Sterben? Sterben kann ich nicht!"

TUSTAV

DÜŞMANLAR ARASINDA

Şurada dar ağacı, şurada da ipler var,
kızıl sakallı cellât sokulmuş yanlarına,
halk toplanmış, zehir gibi bakışlar —
yeni değil bunların biri bana!

Ben bu yoldan geçtim binlerce kere,
gülerek yüzünüze haykırıyorum şu an:
“Uğraşmayın, uğraşmayın boş yere!
Ölmek mi? Ben ölemem, vazgeçiniz asmaktan!”

Dilenciler! Sizlerin elinize geçmeyen
şey bende var, hasseten çatlayınız diye siz:
gerçi ıstırap çeksem, ıstırap çeksem de ben,
sizler öleceksiniz! Sizler öleceksiniz!

Geçmiş olsam da bu yoldan bin kere
gene de nefes, ışık ve dumannı her zaman —
“Uğraşmayın, uğraşmayın boş yere!
Ölmek mi? Ben ölemem, vazgeçiniz asmaktan!”

Çeviren: Prof. Burhanettin **BATIMAN**

Hikâye:

BILDİRCİN

İVAN TURGENİYEV

Şimdi size anlatacağım olay başımdan geçtiği zaman on yaşında kadar vardım.

Olay yazın geçmişti. O zaman Rusya'nın güneyinde bir çiftlikte oturuyordum. Çiftliğin çevresinde birkaç fersah ötelere kadar bozkırlar uzayıp gidiyordu. Yakınlarda ne bir orman, ne de bir dere yoktu; pek derin olmıyan fundalıklarla kaplı sel yatakları, dümdüz stepi, yeşil yılanlar gibi kesiyordu. Bu sel yataklarının dibinde küçük derecikler sızıyordu: ötede beride en sarp tepelerde gözyaşı kadar berrak sularıyla kaynaklar görünüyordu; çiğnenmiş keçiyolları oraya dıgiyordu; suyun önündeki cıvık çamurda kuşlarla öteki küçük hayvancıkların ayak izleri birbirini kesiyordu. İyi su, insanlar kadar onlara da lâzımdır.

Babam ava düşkün bir avcı idi; çiftlik işleriyle uğraşmadığı, hava da güzel olduğu zaman tüfeğini alır, aç çantasını boynuna asar, ihtiyar köpeği Trezor'u çağırır, keklik ve bildircin vurmaya giderdi. Tavşanları avdan saymazdı, onları zağar avcılarına bırakırdı, bu avcılara da taziçiler derdi. Bizim taraflarda bunlardan başka av hayvanı bulunmazdı, ama meselâ güzün çullukların da geldiği olurdu. Ama keklik ve bildircin, hele keklik çoktu. Sel yataklarının kenarlarında ikide bir onların eşinerek çizdiği tozdan yuvarlaklara rastlanıyordu. İhtiyar Trezor hemen ferma yapar, bu sırada kuyruğu titremeye, alınının derisi kırışmaya başlardı; babamın yüzü sararıyordu, bu sırada usulcacık tüfeğin horozunu kaldırıyordu. Beni sık sık yanına alırdı... Bu benim için büyük bir zevkti! Pantonumun paçalarını çizmelerimin koncuna sokar, matarayı boynuma takar, kendimin de bir avcı olduğumu sanardım! Vücudum ter içinde kalır, ufak taşlar çizmelerimin içine girerdi; ama yorgunluk nedir bilmezdim, babamdan da bir adım geri kalmazdım. Tüfek patlayıp kuş yere düşünce, her zaman yerimde sıçrar, hattâ bağırdım, öyle neşeleniyordum ki! Yaralı kuş, otlar arasında yahut Trezoz'un dişleri arasında kanlar içinde çırpınırken ben yine de neşelenir, hiç acıma duymazdım. Kendim tüfikle ateş edebilmek, keklik yahut bildircin vurmak için neler vermezdim! Ama babam oniki yaşına basmadan önce tüfeğim olmıyacağını, o zaman bile tek namlulu tüfek vereceğini ve yalnız toygarları vurabileceğimi söylemişti. Bizim oralarda toygar kuşu pek çoktu; iyi, güneşli günlerde sürü halinde parlak gökyüzünde uçurken hep yukarı ve yukarı yükseldikçe, sanki çingirak çalarlardı. Onlara gelecekteki avım olarak bakar, omuzumda tüfek yerine taşıdığım sopa ile onlara nişan alırdım. Yerden birkaç arşın yüksekte havada durup ttriyerek süzülüp birdenbire otların arasına dalmadan onları vurmak pek kolaydır. Bazen kırdı uzakta, ekilmiş

yerde yahut otlar arasında toy kuşları dururdu; işte insan böyle kocaman bir av vurursa ndan sonra ölse de gam yemez! Onları babama gösterdim; ama o, toy kuşunun her zaman pek dikkatli olduğunu ve insanı yakınına sokmadığını söyledi. Ama bir defa yaralı olduğu için sürüden ayrıлып tek başına durduğunu sandığı bir toy kuşuna gizlice yaklaşmayı denedi. Trezor'a peşinden gelmesini, bana da hiç yerimden kıvıldamamamı emretti; tüfeğini saçma ile doldurdu, tekrar Trezor'a döndü, hattâ ona gözdağı verir gibi, fısıltı ile seslendi: "Arrier! Arrier!" Kendisi iki büklüm oldu, sonra toy kuşunun bulunduğu tarafa doğruyan doğruya değil de kenar kenar ilerlemeye başladı. Trezor, gerçi iki büklüm olmadı, ama o da pek tuhaf yürüyordu; topallıyormuş gibiydi, kuyruğunu arka ayakları arasına kıstırılmış, dudağını ısırırmıştı: Dayanamadım, hemen hemen sürünerek babamın ve Trezor'u npeşisıra gittim. Ama, toykuşu bizi üçyüz adım bile yaklaştırmadı; önce koştu, sonra kanatlarını çırparak uçtu gitti. Babam ateş etti, ama sadece peşinden bakakaldı... Trezor da ileri atılıp havaya baktı. Ben de baktım... Hem öyle gücüme gitti ki! Kuş biraz bekleyeydi ne olurdu sanki! Saçmalar mutlaka onu bulurdu!

İşte bir gün, tam Petrov günü arefesinde babamla ava gitmiştik. O zaman genç keklıklar henüz küçük olduğu için babam onları vurmak istemiyordu, küçük meşe kümelerine doğru yürüdü, çavdar tarlasının yanında daima bildircinler bulunurdu. Orasını biçmek zor olduğu için otlar uzun zaman el değmeden dururdu. Orada çiçek te çoktu: turna burçağı, yonca, çingirak çiçekleri, mine-ler, kır karanfilleri. Oraya kızkardeşimle yahut hizmetçi kadınla gittiğim zaman kucak dolusu çiçek toplardım; ama babamla gittiğim zaman çiçek kapormazdım: böyle bir uğraşmayı bir avcıya yakıştıramazdım.

Trezor birdenbire ferma yaptı; babam: "Pil!" diye bağırdı, Trezor'un tam burnunun dibinden bir bildircin fırladı ve uçtu. Ama, pek tuhaf uçuyordu: havada yuvarlanıyor, ters dönüyor, yere düşecekmiş gibi yapıyordu. Trezor var kuvvetiyle onun arkasından... oysa kuş intizamla uçtuğu zaman böyle yapmazdı. Babam, saçmaların sadece köpeğine isabet etmesinden korkarak ateş etmekten bile çekiniyordu. Baktım, Trezor birdenbire havaya zıpladı ve hap! Bildircini yakaladı, getirip babama verdi. Babam kuşu aldı, karıncığı yukarı gelmek üzere avucuna koydu. Yaklaştım: "Ne o, dedim, yaralı mıydı?" Babam: "Hayır, diye cevap verdi. Yaralı değildi; ama, herhalde burada, yakın bir yerde yuvası var, o da, köpeğin kendisini kolayca yakalayabileceğini sanması için mahsus böyle yaptı." "Peki, ama niçin böyle yapıyor?" diye sordum. "Köpeği yavrularının yanından uzaklaştırmak için. Ondan sonra güzel, güzel uçacaktı. Ama bu defa evdeki pazar çarşısı uymadı; pek fazla yapmacık yaptı, Trezor da onu yakaladı." Ben yine: "Demek ki yaralı değildi?" diye sordum. "Hayır... ama yaşamaz... Herhalde Trezor onu dişleriyle sıkmıştır." Bildircine iyice yaklaştım. Babamın avucunda başı sarkık yatıyor, elâ göziyle yan taraftan bana bakıyordu. Birdenbire ona öyle acıdım ki! Sanki bana bakıyor ve düşünüyordu: "Niçin ölüme mahkûmum? Niçin? Ben sadece vazifemi yaptım; küçük yavrularımı kurtarmaya, köpeği uzaklaştırmaya çalıştım, — ve işte yakalandım! Bir zavallıyım ben! Bir zavallı! Haksızlık bu! Haksızlık!"

"Babacığım, dedim. Belki de ölmez", sonra bildircinin kafacığını okşamak istedim. Ama babam: "Hayır! İşte bak: şimdi onun ayacıkları gerilecek, bütün vücudu titriyecek, gözleri kapanacaktır." Tıpkı öyle oldu. Kuşçağızın gözleri

kapanır kapanmaz ağlamaya başladım. Babam: "Niye ağlıyorsun?" diye sordu ve güldü. "Ona acıyorum, dedim. O, vazifesini yapıyordu, oysa onu öldürdü! Bu haksızlık!" Babam: "Kurnazlık etmeye kalkıştı, diye cevap verdi. Ama, Trezor ondan kurnaz çıktı." "Zalim Trezor!" diye düşündüm... hem bu defa babam da bana iyi kalbli bir insan gibi görünmedi. Burada kurnazlığın yeri var mı? Burada kurnazlık değil, yavrularına karşı sevgi! Yavrularını kurtarmak için yapmacık yapması emredilmişse, Trezor da onu yakalamamalıydı! Babam bıldırcını çantasına sokacak oldu; ama, ben onu babamdan istedim, itina ile iki avucuma koydum, gözlerini açmaz mı diye üstüne hohladım. Ama kuşçuk kırmılamadı. Babam: "Boş, azizim, dedi: — onu diriltemezsin. Bak, başcağızı nasıl sallanıyor. Usulca gagasından tutup hafifçe kaldırdım; ama ben elimi çeker çekmez başcağızı yine düştü. Babam: "Ona hâlâ acıyor musun?" diye sordu. Ben de ona: "Ya küçüklere kim besliyecek?" diye sordum. Babam dikkatle yüzüme baktı: "Üzülme, dedi, erkek bıldırcın, babaları onları besler. Dur, bakayım, diye ilâve etti, galiba Trezor yine ferma yapıyor... burada yuva olmasın? Evet, işte yuva."

Gerçekten de... otların arasında, Trezor'un burnundan iki adım ötede birbirine sıkı sıkıya sokulmuş dört yavru yatıyordu, birbirlerine sokulmuş, boyunlarını uzatmış, öyle çabuk çabuk, tıpkı titrer gibi, hep beraber nefes alıp veriyorlardı! Artık tüylenmeye başlamışlardı; ama vücutlarında tüy yoktu, yalnız incecik kuyrucukları vardı. Avazım çıktığı kadar: "Baba! Baba! diye bağırdım. Trezor'u geri çağır! Yoksa o, bunları da öldürür!"

Babam, Trezor'u çağırdı ve biraz yana çekilerek, bir çalının altına oturup kahvaltı etmeye koyuldu. Bense yuvanın yanında kaldım, kahvaltı etmek istemiyordum. Temiz mendilimi çıkararak bıldırcını onun üstüne yatırdım. "Bakın, demek istiyordum, yetim yavrucuklar, işte anneniz! Sizin uğruna kendini feda etti!" Yavrular eskisi gibi, çabuk çabuk bütün vücutlarıyla nefes alıyorlardı. Babama yaklaştım: "Bu bıldırcını bana hediye edebilir misin?" diye sordum. "Buyur. Ama onu ne yapmak istiyorsun?" "Gömmek istiyorum!" "Gömmek mi?!" "Evet, yuvasının yanına gömmek istiyorum. Çakını bana ver; ona bir mezar kazacağım." Babam şaşı: "Çocukları mezarını ziyaret etsinler diye mi?" "Hayır, dedim, öyle.. istiyorum. Burada yuvasının yanında yatmak hoşuna gider!" Babam bir şey söylemeden çakısını çıkarıp bana verdi. Hemen bir çukurcuk kazdım; bıldırcını göğsünden öptüm, çukura koydum ve üzerini toprakla örttüm. Sonra aynı çakı ile iki dal kestim, kabuklarını soydum, bir sazla çaprazlama bağladım, mezara diktim. Biraz sonra babamla oradan uzaklaştık; ama giderken hep dönüp dönüp arkama bakıyordum... İstavroz bembeyazdı — ve tâ uzaktan görünüyordu.

Gece ise bir rüya gördüm: sanki gökyüzünde idim; hem ne dersiniz? Benim bıldırcıncık, küçük bir bulutun üzerine konmuş, ama kendisi de tıpkı o istavroz gibi bembeyaz! Başında ise altından küçük bir çelenk var; sanki bu ona çocukları uğruna fedakârlıkta bulunduğu için bir mükâfat olarak verilmiş!

Beş gün kadar sonra babamla yine aynı yere geldik. Sararmakla beraber, hâlâ yıkılmıyan istavroz da, mezarlığı da buldum. Ama, yuvacık boştu, yavrular sırı kadem basmıştı. Babam, ihtiyarın, yani babalarının onları başka bir yere götürdüğünü söyledi; oradan birkaç adım öteden, çalılığın arasından büyük bir bıldırcın havalanınca babam ona ateş etmedi. Ben de: "Hayır! Babam iyi kalbli" diye düşündüm.

Ama, şaşılacak şey: o günden sonra avcılığa karşı duyduğum ihtiras kayboldu, artık babamın bana tüfek hediye edeceği günü düşünmüyordum! Ama, büyüyünce ben de atış yapmaya başladım; ama, hiçbir zaman iyi bir avcı olmadım. Beni avcılıktan uzaklaştıran bir şey daha oldu.

Bir gün arkadaşımla ikimiz keklik avına çıkmıştık. Yuvaları bulduk. Ana keklik fırladı, ateş ettik ve isabet ettirdik, ama yere düşmedi, yavrularıyla beraber ileri doğru uçtu. Peşlerinden gidecek oldum, ama arkadaşım: "Burada oturup onları aldatarak çağırmak daha iyi olur... şimdi hepsi buraya gelir" dedi. Arkadaşım yavru keklikler gibi ötmesini pek iyi beceriyordu. Oturduk, arkadaşım ötmeye başladı. Gerçekten de: önce bir genç keklik cevap verdi, sonra başkası, baktık sonra ana keklik ötmeye başladı, hem öyle şefkatle ve yakın bir yerde ötüyordu ki! Başımı kaldırdım, baktım: birbirine karışmış otların arasından hızlı hızlı bize doğru geliyor, oysa bütün göğsü kan içinde! Demek, ana kalbi dayanamamış! Orada kendi kendime öyle bir zalim gibi göründüm ki!... Ayağa kalktım, ellerimi çırpıtım. Keklik hemen uçtu, yavruların da sesleri kesildi. Arkadaşım bana deli, dedi... "Bütün avı berbadettin! dedi."

Ama, o günden sonra öldürmek, kan dökmek bana gittikçe daha ağır gelmeye başladı.

Çeviren: Servet LÜNEL

TÜSTAV

BİLGE

PAUL ERNST

Yeni klâsik akımın önderlerinden olup, kişiliğini yazı alanında göstermiş olan Paul Ernst, 1866 yılında, Harz dağlarında, Elbirgenrode'de doğmuştur; bir madencinin oğludur. Göttingen, Tübingen ve Berlin Üniversitelerinde, önce ilâhiyat, sonra da tarih, edebiyat, politik ilimler ve halk ekonomisi okumuş, Bern'de doktorasını yapmıştır. Çağının boşluğunu erkenden duymuş, bilinçsiz davranışlara karşı koymuş, hep gerçek için savaşmıştır. Gerçek için savaşmayı da gerçeğe ulaşmaktan daha önemli tutmuştur. Yanılmaktan hiç korkmamış; çünkü amacın değil, ancak yolun yanlış olabileceğine inanmıştır. Tolstoi'un etkisi altında, önce sosyal demokrat olarak "insanlığı yükseltmeğe" çalışmış, bu yolda gazetelere yazılar yazmıştır. Ama bunda yanıldığını anlayınca, yolunu çevirmiş, millî sorunlarla uğraşmış, Alman tarihinin parlak çağlarına işaret etmiş ve milletine gelecek günler için olan ödevlerini bildirmiştir. Ama bu yolun da kendi yolu olmadığını anlıyarak siyaseti bırakmış ve asıl ödevinin, kültür işlerinde olduğunu anlamış, Schiller gibi, kültüre sanatla varılacağına inanmıştı. Bunun için de işte yeni temeller aramış, yeni biçimler bulmağa çalışmış ve görüşlerini "*Der Weg zur Form = Biçime götüren Yol*" adında biraraya toplamıştır (1906). Burada o, hayatta ve sanattaki *Relativismus = göreciliğe* karşı koymuştur. Schiller için olduğu gibi, onun için de, hayatta ve sanatta görecilik birdir: *Ethik = törenin*, *Aesthetik = güzelliğin kökleri* zorunluktur. Dram ruhu, işte bu iki zorunluğun karşılaşmasından doğar; karşılaştıkları yerde de, trajediyi yaratan kişi durur. Bu kişi, var olan düğümleri çözmeğe çalışır; bu sırada da kendi içindeki güçler çözülür. Hem öylesine ki, o, "bir zorunluluğu izlemelerken, öteki zorunlu onu yıkar". Bu, açıkça, salt zorunluk isteyen Sophokles'in dramında vardır. Ama Euripides, bir davranışın insanlara ve durumlara göre değişip, iyi veya kötü olabileceğini ileri sürünce, bu istek artık tutunamaz olmuştur. Bunun için de yazara yalnız gereç seçmek kalmıştır. Seçtiği gereçin bünyesinden gelen o sarsılmaz yasalara da boyun eğmesi gerekmektedir. Dram böylece, gene töre alanının yargılarına sahne olunca, sahneye çıkacak kişinin de bu çeşit yargılar vermeğe yetkili olması gerekir. Yetki, yükseklikle ölçülür. Kişi çok yüksek olacak ki, düşüüü o ölçüde güçlü olsun. Bununla da Marxizmin yalnız düşünüşleri: İnsanların eşit olduğu, kökünden çürütülmüştür. İnsanlar, birbirinin aynı değillerdir. Yüksek ve

alçak insanlar vardır. Dağları deviren büyük ve çevrenin yarattığı küçük insanlar vardır. Büyükler, insana heyecan verirler. Küçüklerle karşı ise ancak, hırpalanan bir hayvana karşı duyulan acıma duyulur. Bu düşünceler, Paul Ernst'in "Ein Credo = Bir Düşünüş" adı altında topladığı yazılarında da vardır. Paul Ernst, böylece, estetik sorulardan hep insanlığın genel sorunlarına kaymış, dünya görüşünü o, insancıl olmıyan nesnelciliği reddetmekte bulmuştur. İnsanlığın temsilcisi olarak da, hiçbir çağda değişmez olanı gösterebilmek için büyük adamları konuşturmuştur. Onun "Erdachte Gespraech = Düşünölmüş Konuşmalar"ı, bu türölü konuşmalardır. Burada yalnız Sokratesin Alcibiades'le, Luther'in Melancthon'la Schiller'in de Dostojewski'le olduğu gibi, büyük filozoflar, din adamları, ozanlar veya Sophokles'in eserindeki Oidipus ile Kleist'in dramındaki Panthesilea gibi eserlerin büyük kahramanları biribirleriyle değil, Büyük Friedrich gibi büyük bir subay da, küçük bir erle konuşur. Bu konuşmalardan bir tanesini çevirmeğe çalıştığımız parçadan da anlaşılacağı gibi, konuşmaların hepsi, sağlam bir temel üzerine kurulmuştur, sonra da düşündürücüdür. Ün, din, töre, ödev, mutluluk, ölmezlik, şiir ve resim gibi hep soyut konular üzerine konuşulur. Hiç birinde, özdek (madde) veya rasgele olan üzerinde bir söz geçmez. Hepsinde, bugünün de bilgeliği vardır. Okuyucu, bu konuşanların çağında neyin önemli olduğunu, o çağda önemi olanın bugün de değişmemiş bulunduğunu derhal anlar.

Kişiler: SOKRATES, ALCIBIADES.

Yer: Atina'da, Sokrates'in evinin önünde bir sokak. Sonra da bir pazar yeri. — Her ikisi, evden çıkıp uzaklaşırlar. Xantip, arkalarından küfürleri basar. — Pazar yerinde de bir Köylü Kadına raslarlar.

ALCIBIADES: — Sokrates, sana hep sormak isterim: Evlendiđin kadın nasıl bir kadındır? Sen geniş görüşlü, bilge bir adamsın; gençliğinde, bir başkasını değil de, bu kadını seçmende her halde bir bilgelik olacak.

SOKRATES: — Alcibiades, hakkın var; bir bilgelik olacak her halde benim onu seçmemde. Tanrılar, içime özel bir şey koymuşlardı. Bunu da ben biliyordum. İçime koydukları bu özel şeyi, arıca, incitmeden gene dışarı verebilmem için, hayatımı da buna uygun bir biçimde düzenlemem gerekiyordu. Biz erkekler, bir kez kadınsız olamıyoruz. Bunun için de karımı seçerken, güzelliğine ve gençliğine bakmadım; yalnız sessiz, kanık olsun ve sevinmesini bilsin dedim; çünkü erkek, ancak böyle bir kadının yanında düşünceleriyle başbaşa kalabilir sanmıştım.

ALCIBIADES: — Xantip'in huyu, sessiz, kanık mıdır? Sevmesini bilir mi o?

SOKRATES: — Sen de, yalnız Sokrates mi Xantip'i aldı sanıyorsun? Xantip de Sokrates'i almadı mı?

ALCIBIADES: — Orası öyle elbet. Xantip de Sokrates'i aldı.

SOKRATES: Ya Xantip benimle evlenirken, o, ne düşündü dersin?

ALCIBIADES (*gülerek*): — Kendisine uygun, kendisini ve çocuklarını yaşatmak için iyi çalışan, para kazanan bir adamla evleneceğini düşünmüştür her halde.

SOKRATES: — Bunu çok doğru söyledin. Alcibiades, ya bugün, onun benim hakkımda ne düşündüğünü sanırsın?

ALCIBIADES: — Bunu o, demincek, bütün sokak boyunca açığa vurdu: hiç bir işe yaramadığını, atelyede çalışacak yerde gençlerle gezip dolaştığını, gevezelik ettiğini söyledi.

SOKRATES: — Onu sen, bu düşüncelerinde haklı mı görüyorsun.

ALCIBIADES: — Yok, haksız şüphesiz. O, aksini söyleyecekti: Felsefe yapacak biriyle değil, çocuklarına ve bana bakacak, para kazanacak biriyle evlenecektim, diyecekti.

SOKRATES: — Belki de bir fırıncıyla, ya da bir kasapla evlenecekti.

ALCIBIADES: — Çok doğru; böyle bir adamla evlenecekti. Böyle birisi için de iyi bir kadın olurdu; çünkü arı, çalışkan, tutumlu bir ev kadınıdır. Uşaklar, hizmetçiler de ondan korkarlar.

SOKRATES: — Ben onun için, sinirli, bencil, taşkın, kendini beğenmiş, aptal, kötü, budala desem haksızlık mı ederim dersin?

ALCIBIADES: — Evet, haksızlık edersin. Sence, ben, düşünen bir adamım; sessiz, kanık, sevinmesini bilen bir kadınla evlenmeliydim; ancak böyle bir kadının yanında bir erkek, düşünceleriyle başbaşa kalabilirdi, demelisin.

SOKRATES: İşte pazar yerine geldik. Bizim Köylü Kadın burada. Biz ona, tavuklarını anlatırken, yumurtalarını satmak için övüşüne ne de çok gülmüştük, hatırlıyor musun? "Yirmi tavuğum ve bir horozum var" diye hikâyesine başlamıştı: "Her gün yirmi yumurta alır ve bunları Atina'ya götürür pazarda satırım. Bütün Attika'da hiçbir Köylü Kadının bu çeşit tavukları yoktur. Yumurtaların çoğu da çifttir. Benden bir alan, belki içinde bir tanesinin de sarısı çifttir diyerek, hep bana gelirler. Komşuların gözleri hep bendedir. İyi tavukları olanın, elbetteki iyi müşterileri olur. Gerçekten de müşterilerim, seçkindir. Bunlardan daha iyi tavuk buluna-

maz. Kötü tavukları tutmam ben hiç. Annemden, babamdan, ninelerimden, dedelerimden hep böyle görmüşümdür". Hatırlıyor musun Aristophanes, nasıl da kaşlarını çatmıştı ve parmağını burnunun üstüne koyarak "Haydi, şimdi de kadının çiftliğine gidelim, bir de tavuklarının söylediklerini dinleyelim, demişti. Ben kesin olark derim ki:" İyi bir kadınıımız var. Sabahları, öğleleri, akşamları, bizlere arpamızı vaktinde verir. İyi arpadır onun verdiği. Tanelerinin çoğu kırıktır, aralarında da türlü türlü, ama lezzetli ot tohumları vardır. Yem zamanlarında da bizleri, hep sevimli sesiyle çağırır. Her gün de çiftliğe, bize gübre yapması için at getirir. İçmek için de hep taze su bulundurur. Kümesimiz, her yıl badana olur. Kısacası, biz kadınıımızdan memnunuz. Tenbel, pasaklı bir kadın, işimize yaramazdı, o zamanlar böyle söylemişti. Siz de hepiniz, tavukların ruhunu böylesine iyi anlamış olmasına gülmüştünüz. Ama ne görüyoruz? Bugün, kadının sepetinde yumurta yok: bugün de o kesilmiş tavuk satıyor!

KÖYLÜ KADIN: — Çorbalık güzel tavuklarım var, almak ister misiniz? Yani kesilmiştir hepsi. Bakın, ne semiz; hele şu yanlardaki yağlı butlarına bakın. Karınları da peltek peltek. Tavuk, tam üç okka.

SOKRATES (Kadın'a): — Tavukçuluk üzerine ne zaman bilgi edinsem, hep sevinirim. Biliyorum ki sen, iyi bir tavukçusun. Bana söyler misin: Tavuklara her gün yem vererek yumurtalarını mı, yoksa pişirip yemek için keserek kendilerini mi satmak daha kazançlıdır.

KÖYLÜ KADIN (ağlıyarak): — Ah bu utanmaz tavuklar! Acıdan, üzüntüden nerede ise ölecek oldum. İçlerinden biri bir gün, kabuksuz yumurtlamaz mı! Ötekiler de bunu görüp, hep birden bu yumurtayı yemezler mi! Ağızlarının tadına varınca da, yumurtalarını boyuna gagalamaya başlarlar. Bundan böyle ben artık bir yumurta bile alamaz oldum. Ben de hepsini kestim. Elleyin, bakın şu yağına; ne de semizler. Hep taze yumurtalarla besli. Yumurtaların böyle kıt olduğu bir zamanda.. utanmaz hayvanlar!

SOKRATES: — Sağ ol, kadınıım, istemem artık.

KÖYLÜ KADIN: — Her biri iki obol. (1) Soyulmuş, hazırlanmış hepsi. Bakın, ciğeri, kursağı, böbreği, yüreği, hepsi içinde! Karınız bunu olduğu gibi tencereye koyabilir!

ALCIBIADES (Sokrates'e): — Çabuk, yolumuza, yürüyelim.

(1) Eski Yunanistan'da: Gümüş ufaklık (para).

KÖYLÜ KADIN: — Sizin bir Köylü Kadınla eğlenmekten başka işiniz olmasa gerek. Sizi işe yaramazlar sizi? Seni tenbel ihtiyar seni! Ayağında pabucun bile yok, sonra da kalkmış tavuk yemek istiyorsun!.. (*Kadının küfürleri arka planda kalır onlar, kadından uzaklaştıkları ölçüde de duyulmaz olur*).

SOKRATES: Gördün mü Alcibiades! Söyle bakalım şimdi: Tavuklar konuşabilselerdi kadın onları keserken ne diyeceklerdi acaba?

ALCIBIADES(*parmağını burnunun üstüne koyarak*): — “Utanmaz Kadın, kesiyor işte bizi! Öldürücü! Ne de yanıldık! Nasıl oldu da onu önceden tanımadık” derlerdi.

SOKRATES: — Ya sen ne dersin Alcibiades? Tavuklar acaba önce iyiydi de sonradan mı kötü oldu. Yoksa Köylü Kadın iyiydi de, o, mu sonradan öldürücü oldu?

ALCIBIADES (*gülerek*): — Yok, tavuklar, her zamanki tavuklar; Köylü Kadın da her zamanki Köylü Kadın.. Herkes bu yeryüzünde en önemli olarak yalnızca kendini görüyor; hem de yalnız kendini değil, başkalarının da kendisini böyle gördüklerine inanıyor. Oysa onlar da gene kendilerinin ne önemli olduğuna inanıyorlar. Bunun içindir ki Köylü Kadın için tavuklar, önceleri çok yumurtladıklarından ötürü iyidiler; sonra da yumurtalarını yidikleri için “utanmaz” oldular. Tavuklar için de Köylü Kadın, önceleri, onları beslediğinden iyiydi; sonraları da onları kestiği için “öldürücü” oldu.

SOKRATES: — Hay Allah cezası vermesin! Demek ki Xanthip ile benim aram, bu Köylü Kadınla tavukların arasında benziyor.

ALCIBIADES: — Dinle Sokrates: Biliyorsun ki ben, hükümet işleriyle uğraşıyorum. İnsanlar arasında olan birçok düşmanlıklar, sakın bu Köylü Kadın ile tavuklar arasında olandan olmasın?

SOKRATES: — Düşünce pek yanlış değil..

ALCIBIADES: — Belki de savaşlar da?

SOKRATES: — Belki de savaşlar da?

ALCIBIADES: — Hem yalnız, Köylü Kadınla tavuklar arasındaki düşmanlık gibi de değil, aynı zamanda Sokrates ile Xanthippe arasındaki evlilik gibi de olamaz mı?

SOKRATES: — Olabilir.

ALCIBIADES: — Ama bunu söyleyen bilge, küfürleri başkalarına bırakıp kendisi yalnız gerekeni yapmaz mı?

SOKRATES: — Evet, yalnız gerekeni yapar!

Hikâye:

SONBAHAR RÜZGÂRI GEZMEĞE GİDİYOR

Yazan: SOPHIE REINHEIMER

Bir ilkokul öğretmeni olan Sophie Reinheimer, 1923 yılında Oslo'da yapılan çocuk edebiyatı müsabakasında "Sonbahar rüzgârı gezmeğe gidiyor" adlı hikâyesiyle birinciliği kazanmış ve böylece Almanya'da olduğu kadar, dünyanın diğer memleketlerinde de haklı bir şöret sahibi olmuştur. Çocuk eğitimiyle ilgili yazıları bilhassa Anglosakson memleketlerinde büyük bir alâka toplamış olan bu kadın yazar, feragat ve faziletle dolu hayatını örnek denecek bir çalışma gayreti içinde geçirmiş müstesna insanlardan biridir.

Dışarda çok güzel bir sonbahar günü vardı. Gök mavi, güneş ılıktı; ve bahçelerde açmış, kırmızı, mavi, beyaz yıldız çiçekleri herkesin yüzüne neş'e ile güllüyorlardı.

Bu güzel havada yapılacak şeylerin en iyisi, bütün gün gezmeğe gitmekten başka ne olabilirdi?

Bu düşünce, bizden başka daha kimin aklına gelmişti biliyor musunuz? Rüzgârın, sonbahar rüzgârının.

Bütün yaz ayları boyunca içerde kalmaktan bunalan afacan rüzgâr, "aman!" diye bağırdı "aman ne güzel hava! Tam neş'e ile dolaşılacak, tam felekten çalınacak bir gün!... Gezip tozmak için bundan iyi fırsat mı olur? Haydi Allaha ısmarladık!"

Tabii, rüzgâr seyahate çıktığı zaman, bizim gibi bavullarını toplamak ihtiyacında olmadığı için bir anda dışarı fırladı ve işte şimdi, "Buvv!" diye sokakta alabildiğine koşmağa başladı.

Orada, yerde duran bir kâğıt parçasına "Bana bak kâğıt!" diye seslendi, "Benimle gelir misin?" Kâğıt, bir müddet onunla koştuktan sonra nefes nefese bir yerde takılıp kaldı.

Rüzgâr, "Buvv!" Seyahate çıkıyorum, var mı benimle gelecek?" diye bir daha hızla bağındı.

Bir anda, sağda solda seyahatın birçok isteklisi ortaya çıkmıştı. Kuru yapraklar, ağaç yongaları, boş kese kâğıtları..., hatta birkaç şapka da sahiplerinin başlarından uçarak birlikte gitmek istediler.

Rüzgâr, "Hah söyle! Hah söyle!" diye bağırdı, "İşte böyle olmalı! Şimdi kurşun gibi uçacağız!" Şapkaları önüne katarak caddede, aşağı doğru dört nala koşmağa başladı.

Seyahat arzusu sâridir. Birdenbire bütün cadde, bu isteğin ateşiyle tutuşmuş gibi idi. İşte şurada, pencereden dışarıya sarkan bir perde, beraber gitmek için çırpınıyor, biraz ilerde, pencere kepenkleri, rezelerinden sökülürcesine sarsılıyordu. Fakat ne yazık ki, bunların ikisi de seyahate katılmadılar. Şu aşağıda, balkonun kenarındaki saksı bile beraber gitmek istiyordu. Bir

sağa, bir sola yalpa vurduktan sonra "Bummm!" diye yere düştü; ve zavallı, caddede olduğu gibi serili kaldı.

Yolda insanlar bağıyor, küfrediyor, bâzıları şapkalarının peşinden koşuyor, bâzıları da acele pencereleri kapıyorlardı.

Rüzgâr, böyle bir kalabalıkla yola çıkmanın pek hoş olmayacağını anlamıştı. "Bu böyle olmaz" diye düşündü, "bir kısmı istese de gelemiyor, bir kısmının da nefesi tıkanıyor; iyisi mi ben yalnız giderim. Fakat" diyordu, "dar cadeler bana göre değil; ben açığa, meydanlara, kırlara, dağlara çıkmalıyım".

Şehrin dışında, bir yerde bir harman yeri vardı. Orda Çocuklar koşuyor, uçurtmalarını havalandırmak istiyorlardı. Bunlar, uzun, rengarenk kuyruklu, güzel ve büyük uçurtmalardı, ama nedense, bir türlü havalanmak istemiyorlardı.

Bunu gören rüzgâr, şimdi oraya doğru yöneldi.

"Hayrola sayın baylar..." dedi, "niye böyle korku ile bakınıp duruyorsunuz? Anlıyorum ki, uçmayı pek beceremiyorsunuz. Hele biraz durun, şimdi size yardım ederim.."

Bir hamlede uçurtmaları aldı ve onları havaya doğru şöyle bir kaldırıverdi. "Hah şöyle! Hah şöyle! Sâkin olun, fazla kıpırdamayın;" diyordu. "Kuyrukları, kuyruklarınızı şöyle düz tutun bakayım. Tamam!.. Tamam!.. Görüyor musunuz dostlarım? Her şey mükemmel gidiyor!.. Aman dikkat! Şurada bir ağaç var, kuyruklarınızı düşünün!.."

Bütün uçurtmaların yukarda süzülüşü çok güzel bir manzara gösteriyordu. Aşağıdaki çocuklar sevinçlerinden ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Herşey yoluna girmişti. Rüzgâr, uçurtmalara ne yapacaklarını öğretmişti; artık kendisi de yoluna devam edebilirdi.

Oradan ayrılan rüzgârın önüne biraz sonra bir orman çıkmıştı. Bu, çeşitli renkler içinde pırıl pırıl yanan bir sonbahar ormanı idi. Bütün yapraklar, renkli cici elbiselerini giydikleri için, bütün orman bir renk cümbüşü içinde yanıp tutuşuyordu. Bu elbiseleri yapraklara, güz, memlekete geldiği zaman uzaklardan getirmişti.

Yapraklar ona, "Rüzgâr!.. Sevgili rüzgâr!.." diye bağırdılar, "ne olursun, bizi ağaçlardan aşağı alsana; böyle ebediyen burada kaldıktan sonra bu güzel elbiselerin ne faydası var?.. Ah, yere inip koşmağı, dansetmeğı, sıçramağı nekadar istiyoruz bir bilsen!.."

Böyle birçok küçük zarif dansözlerle dansedeceğİne sevinen rüzgâr, "Aman ne güzel!" dedi ve hafiften "pfuuuu" diye esmeğe başladı. Biraz sonra bir daha "pfuuuu" ve yere, ağaçların dibine bir yaprak yağmurudur düştü.

Şimdi aşağıda ormanın yollarında bir dans cümbüşüdür gidiyordu. Polka, vals, tango... yaprakların gönlü neyi çekerse. Aslında rüzgâr, çok mükemmel bir dans ustası idi. Bundan başka fevkalâde güzel ılık çalmasını da biliyordu. Bu küçük fetanlarla yalnız başına kalmaktan biraz tehlike sezer gibi olan rüzgâr, artık oradan ayrılmanın hayırlı olacağını düşünerek yoluna devam etti.

Yukarda bir sırtın üstünde bir harabenin bulunduğunu biliyordu; "Varayım bakayım ihtiyar ne yapıyor, biz eskidenberi tanışırız" dedi.

Onlar gerçekten eski ahbaptılar. Daha harabe muhteşem bir şato iken birbirlerini tanımışlardı. Şimdi o, ihtiyarlanmış, duvarları yıkılmış, ne çatısı, ne de pencereleri kalmıştı. Şimdi onların yerinde her tarafda delikler, büyük bü-

yük kovuklar vardı. Fakat şatonun böyle oluşu, rüzgârın işine geliyordu. Çünkü şimdi o, her yandan içeriye dalıyor, dilediği gibi dolaşiyor, içerde her istediğini yapabiliyordu.

Artık bu harabede kimsenin bulunmaması hiç şüphe yok ki, çok iyi idi. Çünkü orada birisi otursa, muhakkak ki hava ceryanından hastalanırdı. Gerçi orada, taşların arasında örümcekler, kertenkeleler oturmuyor değildi; ama çok şükür ki, cereyan onlara dokunmıyordu.

Bu düşünceler içinde iken rüzgâr, birdenbire, "Aaaa! hele şuna bak" diye hayretle bağırdı, "şu mini mini çamın burada işi ne?.."

Gerçekten yukarda, harabenin kulesinde, yosunlu taşlar arasında küçücük, zarif bir çam ağacı bitmişti.

Küçük ağaç ona, "Beni artık tanımıyor musun? Beni buraya getiren sensin," dedi. "Senelerce evvel ben daha küçük bir tohum iken, beni ormandan alıp buraya, taşların arasına sen getirdin. Ben adamakıllı büyümüşüm değil mi?.."

Rüzgâr, bu beklenmedik tesadüften çok memnun, ona, "Hem büyümüş, hem de güzelleşmişsin" dedi. "Seni az daha tanıyamıyacaktım. Ne yazık ki, sen de yanıma alıp götüremiyorum. Ama söz veriyorum, seni sık sık ziyaret edeceğim. Artık gitmem lâzım, şimdilik hoşça kal.."

Harabenin etrafında, parlıyan güneş ışığı altında ipek gibi bir takım ince iplikler uçuşuyordu. Bunlara güz ağı derler.

Rüzgâr, "Elimde bunlardan birkaç yumak olsaydı da, bir güzel duvak örseydim," diye düşündü. "Işık kadar hafif bir gelin duvağı. Sonra onu şu minnoş yeşil çama götürürdüm."

Fakat insan seyahata çıktığı zaman, aynı şey üzerinde böyle uzun düşüncelere dalacak vakit bulamaz. Manzara değiştikçe düşünceler de değişir ve böylece her şey çabuk unutulur gider. Zaten işin asıl iyi tarafı da bu ya...

Rüzgâr kendini hızla tepeden aşağıya koyıvermişti ki, uzakta büyük bir patates tarlasının içinde şevkli şevkli yanan bir ateş gördü.

Sevinçle, "Buvvvv!" diye gürlledi, "yaşadık!.. yaşadık!.. şurada patates kırtılıyor. Ne güzel de kokusu vardır; mutlaka oraya gitmeliyim!.."

Oraya doğru hızla esmeğe başladı. Alevlere öyle bir üfürdü ki, ateşin etrafında bulunanlar korku ile geri kaçtılar. Azkalsın alevler bir kadının eteklerini saracaklardı.

Onlara saldığı telâştan keyifli keyifli gülen rüzgâr, şunlara bir muziplik daha yapayım" diye düşündü ve adamların gözlerine, boğazlarına küme küme dumanlar savurdu. Oradakiler kadın, erkek hepsi, aksırıklar, öksürükler için de rüzgârın bu azizliğine kızıyor, ona küfredip duruyorlardı. Artık işin şakaya gelir tarafı kalmadığını anlayan rüzgâr, hemen oradan sıvıştı; ama kaçarken, kızarmış patatesin nefis kokusundan birazını da yanına almayı unutmadı.

"Hiç olmasa" diyordu, "şuradaki köye uğrıyayım da köylülerim biraz ağzı sulansın.."

Zaten rüzgâr, afacan olduğu kadar şakalar da yapmasını seven bir çapkındı. Çayırdan doğru köye öyle bir gelişi ve etrafı öyle bir canlandırışı vardı ki, görülecek şeydi. Bütün köy bir anda dirilmiş, her taraf neşe ile dolmuştu.

Karakolun damındaki bayrak, "Hoş geldin!.. hoş geldin!" diye bağırdı ve coşkun coşkun savrulup dalgalanmağa başladı. Bütün gücüyle, "Yaşasın! yaşasın rüzgâr!.." diye çırpınıyordu.

Bahçelerdeki çiçekler onu, diz bükerek selâmladılar; ağaçlar eğiliyor ve çiçekliğin damındaki rüzgâr harpî dönerek şarkı söylüyordu.

Fakat daha yukarda, kilisenin çatısı üstünde dönen bir başkası daha vardı. Bu, kendini çok mühim sanan biri idi; çünkü köylülere, rüzgârın nerden estiğini bildiren o idi. Rüzgâr kuzeyden mi, güneyden mi, yoksa doğudan veya batıdan mı geliyordu? Bütün bunları o bilirdi ve bu mühim kişi rüzgâr horozu idi.

O, her zaman, "gün doğusundan gelen yel, hiç bir işe yaramaz" diye söylenir dururdu. "Her yeri kurutur, üstelik her tarafı toza bular ve soğuk algınlıkları getirir" derdi.

Zaten rüzgâr horozu hiç bir zaman hayatından memnun olmamıştı. Rüzgâr kuzeyden esse, soğuğa, kızar, güneyden gelse, sıcaktan bunalır küfreder dururdu. Hele batı rüzgârı gelipte yağmur bulutları getirdi mi, artık suratından düşen bin parça olurdu.

Evet, bunu itiraf etmek lâzım ki, bu rüzgâr horozu, hayatından hiç mi hiç memnun değildi.

Belki bu, onun bir yere sınıksız bağlı olmasından ve kendiliğinden hareket edememesinden ileri geliyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, hep rüzgâra uymak ve onun keyfince hareket etmek her yiğitin kolay kolay başaracağı bir iş değildi. Bu şartlar içinde insan, ne olursa olsun, hatta bir rüzgâr horozu bile olsa, zamanla sabrı tükenir ve keyfini yitirirdi.

Şimdi rüzgâr, kilisenin çatısına geldiği zaman, horozla birkaç çift lâkırdı etmeği ve neşesinden ona bir şeyler vermeği çok istemişti, ama o esnada kilisenin çanı çalmağa başlamış ve horozla bir yarenlik imkânı kalmamıştı. Artık ona, hemen, "hoşça kal" demekten ve oradan uzaklaşıp gitmekten başka çare yoktu.

Bununla beraber rüzgâr, kulağa çok hoş gelen bu çan sesini yanına alıp götürmeyi unutmadı. Gerçi sesin çoğu yolda dağılıp kayboldu, ama geriye daha epice kalmıştı.

"Ben bu sesi, şurada, mer'ada sürüsünü otlatan ihtiyar çobana götürmek istiyorum" dedi.

Yer yer kırmızı renklerle bezenmiş (çünkü talalarda kırmızı kır çiçekleri açmıştı) kırların üzerinden geçerek sürüye yaklaştı ve çan sesini ihtiyar çobanın ta kulağının dibine ilettili. Çoban hemen kulağını kabarttı, ve çok sevindi; çünkü bu tatlı ve hoş sesler köyünden geliyordu. Dini bütün bir insan olduğu için, tabii o da, derhal ellerini kavuşturdu ve duaya başladı. Etrafında davarlar, bütün bir sürü toplanmış oynayıp duruyorlardı; sığıyorlar, otluyorlar, hallerinden memnun görünüyorlardı.

Rüzgâr, "hele şunlara bak, ne munis mahlûklar! "diye düşündü. ve pamuk gibi yumuşak tüyleri arasında hafifce eserek onları okşadı. "Bunlar, benim gökyüzündeki beyaz bulutçuk sürülerime ne kadar benziyor, hemen hemen onlar kadar minik ve güzel..."

Gerçekten küçük kuzulara benzeyen minicik bulutlar, onun sevgilileri idi. Rüzgâr, gökyüzünün sonsuz çayırlarında onları gördüğü zaman hemen yanlarına koşardı. İsterseniz siz de dikkat edin, göreceksiniz ki, bu küçük kuzu bulutçuklar, yukarda görüldüğü zaman, çok geçmeden hemen ardlarından rüzgâr da çıkagelir.

O onları, "işte benim kuzularım" diye sever, gökyüzünde onlarla alabildiğine koşuşurdu. Onun için bâzı yerlerde bu bulutlara "rüzgâr kuzuları" derler.

İşte rüzgâr, şimdi bu sürüyü görünce hemen kendisinin pamuk gibi beyaz kuzularını hatırlamış, onları düşünerek içi hasret ve şefkatle dolmuştu.

Ama bu böyledir diye burada da uzun müddet kalamazdıya.. Yolculuklardaki tanışıklıkların zaten ömrü kısa olur. Bundan başka onun daha gideceği bir hayli yolu vardı.

Şimdi yol, ucsuz bucaksız, düz tenha bir kıraçtan geçiyordu. Burada ne bir ağaç, ne bir ev, ne de bir insan vardı.

Fakat o da ne? Şu tepenin üstünde duran şey ne idi? Odara, tepenin doruğunda biri, kollarını açmış onu bekliyordu.

Rüzgâr, "ha hatırladım canım, hatırladım!" dedi. "Bu benim eski sevgilim yeldeğirmeni." Ve durmadan oraya doğru yöneldi.

Kucaklaşmalardan ve içli göğüs geçirmelerden pek hoşlanmadığı için, kendine doğru açılmış kolların sanki farkına varmamış gibi davrandı.

Yeldeğirmenini kibar bir kavalye gibi selâmladıktan sonra, "ne dersiniz hanımefendi" dedi, "sizden bir dans rica edebilir miyim?.." Yeldeğirmeni, rüzgârın bu kayıtsızlığına ve vefasızlığına biraz üzülmüş gibi idi. Sesini çıkarmıyor, kırgın, önüne bakıyordu. Rüzgâr hiddetle, "ne o, yoksa" dedi, "dans edemeyecek kadar yaşlı olduğunuzu mu söylemek istiyorsunuz? Kaldı ki, insan, ne kadar dans etse, o kadar gençleşir.."

Artık bu naza ve bu surat asmalara iyiden iyiye kızmıştı. Bir hamlede değirmeni kanatlarından tuttu ve onu, bütün kuvvetiyle döndürdü, döndürdü. Artık okadar çok dönmüştü ki, ihtiyar yeldeğirmeni soluk soluğa gelmiş, hırıltılar ve iniltiler içinde kendinden geçmişti.

Rüzgâr, kendi kendine, "bugünlük bukadar yeter; artık fazlası zarar" diye düşündü ve değirmeni olduğu gibi bırakarak oradan aşağıya/bütün hızıyla koşmağa başladı. Bir yandan koşuyor, öte yandan da, "hay Allah canını almasın, bu nekadar hislilik böyle yahu!.." diye kızıyor, "bu edalar, bu kartaloza yakışır mı" diye söyleniyor ve şiddetle haykırıyordu, Vuuuu!... Vuuuu!... Vuuuu!...

Rüzgârın bu ziyeretine, yalnız değirmenci çok keyiflenmişti. Değirmen, rüzgârın kolları arasında kendinden geçmiş bir halde dönerken, onun da buğdayları bir güzel övülmüştü.

Şimdi rüzgârın, üzerinden esip geçtiği yerler, dümdüz, boş ve tenha idi. Artık etrafta ottan ve kumdan başka hiçbir şey görülüyordu. Arada bir şurda, burda irili ufaklı göller uzanıyordu. Ama onlar da okadar sakindiler ki; sanki uyuyor gibiydiler.

Rüzgâr, onların bu haline baktı,, "hay Allah!" diye söylendi, "gündüz uyanmanın âlemi var mı? Bunlar, herhalde buranın sıkıntılı bir yer olmasından böyle uyuşup kalmış olacaklar!" Ve böyle diyerek göllere öyle bir üfürdü ki, sular kendiliğinden oynamağa, kıvrılmağa, titremeğe ve küçük dalgacıklar halinde canlanmağa başladı. Artık göller uyanmışlardı.

Rüzgâr, "buradan, denize daha çok sürer mi?" diye sordu.

Göller, "pek uzak değil," diye cevap verdiler, "denizin uğultusunu duymuyormusun?.."

Gerçekten biraz kulak verilince, uzaktan bir ses, tıpkı rüzgârınkine benzeyen bir uğultu geliyordu. Bu, denizin sesi idi.

Rüzgâr bunu duyunca, artık bütün hızıyla yola koyuldu. Buna çok sevinmişti. Daha akşam basmadan denize varacak, zarif dostları kotralara vadettiği yardımı yapacaktı. Onlar, günlerdenberi onu bekliyorlardı...

Rüzgâr, "vuuuu!.. vuuuu!.." diye, tozu, dumana katarak denize doğru uçuyordu.

Biraz sonra denize, büyük, çok büyük, mavi ve sonsuz denize ulaşmıştı.

Aman, aban! buradaki dalgalar ne de güzeldi! Bunlar, arkada kalan şu küçücük göllerdekinden bambaşka şeylerdi. Nasıl da hepsinin köpükten tacları vardı! Birbirleriyle ne güzel oynuyor ve ne nasıl da birbirinin üstüne yıkılıyorlardı. Hele şimdi rüzgâr da geldikten ve onlarla oynamaya başladıktan sonra seyirlerine doyum olmuyordu. Şimdi denizde öyle bir dans, öyle bir sallantı ve çalkantı başlamıştı ki, gemilerdeki adamlar bile biraz korkar gibi olmuşlardı.

İşte kotralar, yelkenliler de oradaydı.

Rüzgârı görür görmez hepsi birden bağırdılar: "İşte nihayet gelebildin! Bütün günü burada hiç kıpırdamadan geçirdik. Ne olur, biraz yardım etsene!"

Rüzgâr azametle, "Tabii, tabii!" diye bağırdı, "şimdi gereğine bakılacak; hiç üzülmeğin..." bir yandan bunu söylüyor, bir yandan da yelkenlere öyle bir üfürüyordu ki, hepsi şişmiş, gerilmiş, yusuvarlak olmuştu.

Yelkenliler, "Aman, yeter! yeter!" diye bağırdılar, "nerde işe çatlıyacağız!"

Rüzgâr, "Yok canım, bukadar korkmayın!" diye gürlledi ve üfürmesine devam etti. Yelkenliler çatlamamış; aksine, danizin üstünde kuş gibi hafif ve zarif sekmeğe başlamıştı.

Şimdi artık rüzgâra yapacak başka bir şey kalmamıştı. Seyahatı burada bitmiş sayılırdı. Zaten denize kadar gitmek istememiş miydi? İşte nihayet oraya da gelmişti... Öğleden sonra bütün vaktını denizin kenarında geçirdi. Fakat şimdi akşam olmuştu. Güneş çoktan batmış, yelkenliler gitmiş, bütün gün denizde şuraya buraya uçuşan narin martılar bile kayalardaki yuvalarına çekilmiş, ve uyumağa koyulmuşlardı.

Peki, ya rüzgâr, o nerde uyuyacaktı?... Bu uzun, çok uzun yolculuktan okadar da çok yorulmuştu ki; şurada, şu ıslak suyun üstünde mi yatacaktı? Doğrusu buna hiç katlanacak hali yoktu. Uyumak için rahat bir yere ihtiyacı vardı.

Böylece o, yerinden kalktı ve denizden uzaklaştı. Karanlıklar içinde kendine bir yerler arıyordu.

İşte orada, ta karşıda bâzı ışıklar gördü. Bunlar, bir gemici evinin pencereleri idi. Karanlıkta ne kadar da ışıldıyorlardı. Bayağı insana güven veren bir halleri vardı. Onların bulunduğu oda kim bilir ne rahat ve huzur verici olmuştu idi.

Rüzgâr kendi kendine "Ah ne olur!" diye düşündü, "ben de orda, o odanın içinde olsam! Fakat oraya nasıl girebilirim?..."

Pencerelere şöyle biraz dokunur gibi oldu; sınıksız kapalıydılar. Bu sefer kapağı gitti, onu sarsmağa başladı — nafile, her taraf kapalıydı. Baktı ki, doğru yoldan içeri giremeyecek, hemen başka bir çare düşündü ve şöyle bir gerindi; bir; iki, üç, hop!... Bir sıçrayışta kendini damda buldu. Oradan bacaya, bacadan da vup — diye içeriye, sobanın borusuna girdi. Hey Allahım! sobada-

ki ateş, nasıl birdenbire canlanmış, odunlar keyfli keyfli yanmağa, altın sarısı ışıklarını odaya salmağa başlamıştı.

Burası çok rahat bir oda idi. Ortada küçük bir beşik vardı ve beşiğin içinde al yanaklı mini mini bir yavru yatıyordu. Küçük çocuk ağlıyor ve uyumak istemiyordu. Biraz sonra annesi geldi, beşiğin yanına oturdu; onu sallamağa ve bir şarkı söylemeğe başladı.

Uyu benim hayatım, uyu sevgili yavrum.
Şu esen dost rüzgardan sanma ki, korkuyorum.
Bahçede sallıyor o, yavaşça ağaçları,
dallardan düşürüyor saf altın rüyaları.
Onlar, öyle şeyler ki, tatlıdır meyva gibi;
güneş, çiçek, bahardan alıyorlar nasibi.
Bahçeden getireyim bir tane, bekle beni:
Ağlama yavrucağım, uyu da büyü ninni ! ! ...

Soba borusunun içindeki rüzgâr, kendi kendine, "gördün mü" dedi, "işte şarkı dediğin böyle olur. Ne güzel! ne güzel!"

Şarkıda, annenin, kendisi hakkında söyledikleri onun çok hoşuna gitmişti. Gerçi o, ağaçları salladığı zaman öyle yere düşen altın rüyalar filân görmemişti, ama ne de olsa bunlar, hoş şeylerdi.

Zaten o, yalnız şarkıyı değil, anneyi, küçük çocuğu, odayı ve bu sıcacık soba borusunu da beğenmişti, "Bana, buradan daha iyi bir konak olabilir mi?" diye düşündü.

Fakat nedense bir türlü uyuyamıyor, aklı hep genç annenin söylediği şarkıya takılıp kalıyordu. Şu altın rüyalar acaba doğru muydu? Artık rahatı kaçmıştı; bir daha dışarı çıkıp bunları yerinde görmek istedi. Sessizce soba borusundan ve ocaktan sıyrıldı ve bir anda kendini karanlık bahçede buldu.

İşte şuradaki küçük elma ağacında bu rüya işini deniyebilirdi. Ağacı şöyle bir yavaşça salladı. Yere birkaç sarı hazan yaprağından başka bir şey düşmedi.

Bu sefer ağacı daha hızlı salladı; daha hızlı. Fakat nedense yere yapraklardan, sadece yapraklardan başka bir şey düşmüyordu. Peki, bu altın rüyalar nerdeydi?

Rüzgâr bir kere daha ağaca dikkatle baktı. Bir de ne görsün! Dallarda birçok küçük, çok küçük tomurcuklar vardı. Yoksa rüyalar, altın bahar rüyaları bu minicik tomurcukların içinde mi saklı idi?

Belki öyle; evet öyle; ben, buna inanıyorum; rüzgâr da buna inanıyor, ama beklemek, bu tomurcuklar açılıncaya kadar beklemek; işte onun bunu yapacak hali yoktu.

Hemen yeniden bacaya fırladı, oradan da sıcacık yerine, soba borusunun içine girdi. Çok geçmeden tatlı bir uyuşukluk her yanını sarmıştı. Biraz sonra kıvrılıp yattığı yerde kendinden geçmiş ve derin derin nefes almağa başlamıştı. Kim bilir belki o da ümit dolu altın rüyalar görüyordu.

Çeviren: Cemil Ziya ŞANBEY

DÜNYA EDEBİYATI

Kültür alanında Atatürkçü anlayışın en verimli çalışmalarından olan Millî Eğitim Bakanlığının 1940 yılından bu yana çıkartmakta olduğu dünya edebiyatından çeviriler, dünya uluslarının edebiyatlarını dilimize "Dünya Edebiyatından Klâsikler Serisi" adı altında bir araya getirmektedir. Bu edebiyatlar üzerine uzun veya kısa bilgileri bir veya birkaç cilt halinde bir araya toplayan edebiyatlar tarihleri de "Dünya Edebiyatı Tarihi" adını taşımaktadır. Biz, "dünya edebiyatı" kavramını çevirilerden önce, işte bu kitaplardan öğrendik. Ama "dünya edebiyatı" gerçekten bu mudur? Uluslar edebiyatlarını ve bu edebiyatlar üzerine olan bilgileri bir araya getirmekle bir dünya edebiyatı yaratmış olur mu?

"Dünya edebiyatı", bir başka anlamda da, Homeros'un *İtalya'sı*, Dante'nin *İlâhi Komedyası*, Shakespeare'in *Hamlet'i* ve Cervantes'in *Don Quichote'si* gibi, yazıldıkları dillerin sınırlarını aşmış, kültür dillerine çevrilmiş, ulusallıkları üstünde bir değer kazanmış, insanlığın ortak kültür haznesine girmiş büyük çapta eserlere denmektedir. Bununla da "dünya edebiyatı" çeşitli ulusların ortak mallarından başka bir şey olmuyor. Sonra da ulusların ortak malı olan daha nice eserler vardır ki, her ulusta okunduğu ve dillerine çevrildiği halde bir türlü "dünya edebiyatı" kavramı altında yer alamamıştır. Hoş vakit geçirtmek, eğlendirmek için yazılan nice yazılar, eser diye verilen nice kitaplar, aşağı değerde, sırf etki yapmak kaygısını güden nice edebiyat, bugün dünyayı kaplamış bulunmaktadır. Bunlar, moda ya bağlı yazılardır; birdenbire ortaya çıktıkları gibi, birdenbire de yok oluverirler. Nitekim Goethe'nin zamanında, en çok okunan yazar, Goethe değil, Kotzebue idi. Böyle olmakla beraber, Kotzebue, dünya edebiyatında yer almış değildir. Gene onun gibi, çok sevilmiş, bütün dillere çevrilmiş, her yerde okunmuş, övülmüş, hattâ taklit edilmiş olan Salomon Gessner'i de dünya edebiyatı alanında bulamayız; çünkü zaman, bunları yaşatmamıştır. Bu görüşe göre de "dünya edebiyatı", üçüncü anlamını bulmuş oluyor.

Ancak, "zaman" içinde yaşayan ölmez eserler "dünya edebiyatı"na girer. Almancada: *Weltliteratur*=dünya edebiyatı, yalnız ulusallığın üstünde değil, aynı zamanda "zaman" üstü bir değere ulaşmış, bir modanın belirtisi olarak kalmamış olan edebiyat eserlerine deniliyor. "dünya" hem "zaman", hem de "mekân"dır ve ancak "zaman" ile "mekân" bakımından dünyanın olan eser-

ler "dünya edebiyatı"na giriyor. "Zaman" buğdayı kepeğinden, modayı gerçeğinden ayıran bir öğedir. Bunun için de, ulusal ve zamanlar üstünde bir değer kazanmış eserlere "dünya edebiyatı" denilmiştir. Ama yeryüzünde insanlar, öylesine çeşitli konuşuyorlar ki, hepsinin dillerini öğrenmek için yalnız gücümüz değil, ömrümüz bile yetmiyor. Sonra da dil, yalnız günün dili de değildir. Bunun için işte deyimler, karışıklık yaratıyor. İnsanların birbirlerini anlamaları da bundan dolayı güçleşiyor. Herkes söylenenden, başka başka şeyler anlıyor.

Çeşitli ulusların edebiyatları karıştırılmağa başlanıldığından bu yana, hepsinin birbirinden yalnız dilleriyle ayrıldıkları görülmüştür. Dillerini bir yana bırakırsak, tarihin akışı içinde, sayısız incelemelerle, benzerliklerinin de çok olduğu tespit edilmiş bulunuyor. Düşünceler, motifler, biçimler, ve eğer aynı zamana raslıyorsa, üsluplar bile öylesine birbirine yakın görünür ki, bu yakınlıklar, edebiyatın ulustan ulusa kaymış olmasıyla mi, yoksa insanlığın her ulusta aynı oluşuyla mi açıklanacağı bilinmemektedir. Sonra da karşılıklı öyle etkiler ve biribiri içine dolanışlar vardır ki, bugün artık hiçbir edebiyat, başlı başına incelenememektedir. Hepsine bir arada, birbirlerinden ayırt edilmeyen bir bütün olarak bakılmak gerekiyor. Bununla da "dünya edebiyatı" kavramı, tartışmaya yer vermeyecek anlamını buluyor.

İnsanlar, bugün artık topluluk içinde yaşayabiliyorlar. Ama onlarda, en çok da iç hayatlarında eksik kalmış bir şey var: Anlaşma, uyuşma ve beraber olma. Belki bunda, dillerinin ayrı ayrı oluşunun da bir rolü vardır; çünkü filolojik açıklamalar bile, hiçbir sonuç vermeyen kavgaları sadece önlüyor. Oysa herkes olduğu gibi, her ulus da anlaşmak, uyuşmak ve beraber olmak istemektedir. Bu ise tam anlamıyla olamıyor; çünkü uluslar hâlâ, birbirlerinin kültürleri, sanat ve edebiyatlarıyla gereken ölçüde ilgilenemiyor.

Uluslar, ancak alışverişle birbirlerine yaklaşabilmektedirler. Sözleşmeler, yardımlar, hep bunu gösteriyor. Bu alışverişler "kültür" alanında olursa, daha verimli olur düşüncesi, Avrupa'da XVIII. yüzyılın başından bu yana, hep canlı kalmıştır. Bir düşüncenin canlı kalması, gerçekleşmiş olması değil, bugün değilse bile, gelecekte gerçekleşebilir umudu besletmesi, bu umudu özletmesi ve peşinden koşturmasıdır. Uluslararası kültür anlaşmaları ve çalışmaları da hep bu umudun çabalarıdır. Bu düşünce, Almanya'da *Aufklärung*=Aydınlanma - Çağı insanına pek uygun gelmişti: İnsan aklı, çeşitli kılıklar içinde de olsa birdir. Yalnız şu var ki, insanlar bu birliğe, çeşitli yollardan varırlar. "Aydınlanma" çağının bir tepkisi olan *Sturm und Drang*=Coşkunculuk-Çağı, duyguyu üste çıkardığından, aşırı ulusalcılar, bu uluslar - üstü birliğe yer

vermediler. Bu yüzden de, kısa bir süre de olsa, bu düşünce, Almanya'da söner gibi oldu. Herder, büyük bir çaba ile, insanlığın, ancak ulusal çeşitlikleri içinde yaşayıp gelişebileceğini anlatmağa çalıştı. Onun: "*Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*=İnsanlık tarihinin felsefesi üzerine düşünceler" adlı büyük yazısı, bu düşünceyi geliştirir (1). Çeşitli ulusların şiirlerini kendi diline çevirmek ve hepsini bir arada çıkartmakla da çağdaşlarına bu yabancı ulusların seslerini duyurabilmiştir. Onun bu şiirlerine, Johann von Müller, sonraları, çok da doğru olarak "*Stimmen der Völker in Liedern*=Türkülerde ulusların sesleri" demiştir; çünkü bu şiirlerde dünya ulusları konuşuyordu (2).

Napoléon Savaşları, ulusları altüst etmişti. Napoléon düştükten sonra da, ulusların birbirleriyle anlaşmaları, büyük bir ihtiyaç halini aldı. Geçen zamanlar içinde gitgide artan ticaret anlaşmaları, kültür alanında tinsel (mânevi) mülklerin de alışverişini istedi. Bu istek, Goethe'nin düşünce ve duyularını olgunlaştırdı.

Goethe'nin Görüşü

Goethe, "Aydınlanma" çağının ve Herder'in hattâ son günlerine raslayan romantiklerin bile çalışmalarından faydalanmıştı. Bununla beraber, onun "dünya edebiyatı" üzerindeki düşüncelerinin hepsinden başka bir anlamı, bir özelliği vardır; çünkü o, bu kavramı içinde duymuş, yaşatmış; her şeyi erkenden, hem de tam olarak kavramağa çalışmış, bunun için de karşılıklı konuşmalar yapmış, düşündüklerini, duyduklarını bildirmiş, sevinçlerini paylaşmıştır. Bu kaygı, onda, yabancılara değin uzanmış ve kendi dilinde, ilk kez olarak, *Welt* = dünya ile *Literatur* = edebiyat sözcüklerini birleştirerek *Weltliteratur* = dünya edebiyatı kavramını yaratmıştır (3).

Goethe, *Weltliteratur* = dünya edebiyatını, ulusları birbirine yaklaştıracak bir araç olarak gördü; çünkü böyle bir edebiyat ancak çevreyi genişletiyor, sınırları aşıyor, yeni yeni ülkelere baktırıyor ve başka başka insanlar tanıtıyordu. Bunun için de işte her şeyden önce çevirilere önem verdi.

(1) Herder: Suphan - Ausg. Bd. 14.

(2) Herder: Suphan - Ausg. Bd. 25 (Alte Volkslieder - Volkslieder).

(3) Goethes Wortschatz.

Çeviri

Düşünce ve ruh alanında uluslararası bir paylaşma, ancak çevirilerle olabilir:

"Hiçbir ulus, yeniler, bele Almanlar biç de kendi kendilerine gelişmiş değildir. — Bir ulusun ne yarattığı ancak nereden yarattığı bilinirse anlaşılır ce duyulur. —. edebiyatımızın büyük bir bölümü çevirilerdir. — Bunları dikkate almazsak, her alanda boşluklar görürüz" (4).

Biraz daha aşağıda da şöyle demiştir:

"Eserlerimize yabancılardan neler almaktayız? — Değeri olan her şey çevrilmiş, ya da çevrilecektir. — Bizim, değerlilerden en değerlisini kullanmamız gerek. — Zamanlar ve mekânlar içinden, her zaman için ve her çeşit insana önemli olan.. — Söz, aydınlara olduğu gibi, aydın olmayanlara da bir şeyler söylese, biri için yeni, ötekisi için de yenilenmiş olur. Kültürün bütün yolları bu noktada birleşir" (5).

Bunun için Goethe, Thomas Carlyle'a yazdığı bir mektupta (Temmuz 1827) şöyle demiştir:

"Ve böylece çeviriciye, bu genel ruh ve düşünce ticaretinde, alıverişi arttırmağa çalışan bir tüccar diye bakılabilir" (6).

Biraz aşağıda da:

"Çevirinin yetersizliği üzerinde ne söylenirse söylensin, gene de bu genel dünya görüşmeleri arasında en önemli, en şerefli bir iş-tir" (7).

Bu satırlardan sonra da Goethe, Kurânın: "Tanrı, her ulusa, kendi diliyle konuşan bir peygamber vermiştir" sözünü anarak:

"Her çevirici kendi ulusunun peygamberidir" der (8).

(4) "Deutsches Eigenes. Bildung von Aussen" (Entwurf zu einem Volksbuch historischen Inhalts) Volksdichtung (in: schriften zur Literatur).

(5) Goethe: German Romance. Europäische Literatur (Schriften zur Literatur).

(6) Aynı yazı.

(7) Aynı yazı.

(8) Aynı yazı.

Luther'in İncil çevirisi çok büyük etkiler yapmıştır. Bu çeviri üzerindeki eleştirmeler bugüne değin, bitip tükenmek bilmiyorsa da, derneklerinin başlıca ödevi: İncil'i her ulusa, kendi dilinde ve kendi tarzlarında vermek olmuştur.

Ama "dünya edebiyatı", yalnız çeviri de değildir. Çevirilerin kendileri "dünya edebiyatı"na görev verirler. Goethe, Carlyle'e, "Tasso" adlı dramının İngilizceye çevrilişi dolayısıyla şöyle yazmıştır:

"Ama şimdi de ben sizden, bu Tasso'sun ne ölçüde İngilizce sayılabileceğini bilmek isterim. Bana bunu açıklar ve beni bu yolda aydınlatırsanız, size karşı gönül borcu duyarım; çünkü aslında çeviriye olan bu ilgiler, ulustan ulusa olan ilgileri açıklar ve ayrı ayrı edebiyatları kimlerin teşvik ettikleri anlaşılır: böylelikle de dünya edebiyatı tanınır ve yargılanır" (9).

İnceleme, Açıklama ve Eleştirme

"Ulusların birbirlerini tanımaları, birbirleri üzerinde düşünmeleri için çevirilerden sonra, bu yabancı eserleri kendi ulusuna anlaşılır bir hale sokan, inceleme, açıklama ve eleştirme yazıları da "dünya edebiyatı" alanında önemli bir rol oynar. Bunlarda, uluslar arasındaki ilgilere işaret edilir. Birbirlerini nasıl anladıkları, nasıl gördükleri gösterilir. Edebiyat ve sanat dergileriyle, gazetelerin edebiyat ve sanat yapıtlarındaki sütunların ödevleri işte budur.

Dergiler

Yabancı dergilerde çıkan yazılardan uluslar, kendilerini yabancıların nasıl anladığını, haklarında nasıl hüküm verdiklerini, kendilerine karşı nasıl davrandıklarını öğrenirler. Bunun için işte Goethe, "*Kunst und Altertum* = Sanat ve Eskiçağ" adlı dergisinde, yalnız yabancı edebiyatları değil, aynı zamanda ulusuna devamlı olarak kendinin ve çağdaşlarının, Herder, Schiller ve Alman romantiklerinin, yabancı ülkelerde, Fransız, İngiliz, İtalyan dergilerinde, haklarında neler söylendiğini ve nasıl değerlendirildiklerini bildirmiştir. Onların, kendilerinden neler çevirdiklerini, çevirdiklerinin de nasıl karşılandığını, yabancı edebiyatlara neler verdiklerini, onlardan neler aldıklarını, karşılıklı delillerle göstermeğe çalışmıştır. Bununla da hiçbir zaman, yalnızca kendisini veya kendi ile birlikte çalışan dostlarını hatırlatmak istemiş değildir. Goethe, ortaya koyduğu kavramın tam anlamıyla "dünya edebiyatı"na teşvike çalışıyordu. Bir kez de şöyle yazmıştır:

(9) Goethe an Thomas Carlyle, Weimar 1 - Ocak - 1828 tarihli Mektup.

"Ama bizim için yalnız böyle (Carlyle gibi) adamların hakkımızda söylemiş oldukları sözler önemli değil, onların aynı zamanda daha başka ilgilerini de saymamız, başka ulusların, Fransızların, İtalyanların karşısında nasıl durduklarına bakmamız gerekir; çünkü bundan ancak genel bir edebiyat çıkarılır. Uluslar, herkesten herkese karşı olan ilgilerini bilmeliler. Böylece ancak, herkes bir başkasında, hoş ve hoş olmıyan, benzetmeğe veya kaçınmağa değer bir şey bulabilir" (10).

İtalya'da, Milano'da "L'Eco = Yankı" adlı bir dergi çıkıyordu (11). Bu dergiyi Goethe, 1828 yılında tanımıştı. Amacı: İtalya'yı yabancı uluslara, yabancı ulusları da İtalya'ya tanıtmaktı. Gerçi bu dergi, Goethe'nin deyişiyle:

"Antik çağ, ve eski debiyatlar üzerine kurulmuştu ama, bundan, İtalyan'ların son zamanlarda, aralarında neler görüştüikleri, yabancılarla neler bildirmek istedikleri, yabancılardan, en çok da biz Almanlardan, nelerin seve seve alınmak istendiği ve neleri kullanabilecekleri, Fransızlara, İngilizlere, İspanyollara karşı nasıl davrandıkları görülüyordu. Onlar, akıllıca davranıyorlar ve okuyucularının günbe gün neler bilmek istediklerini dikkate alıyorlar, öte yandan da yüksek bilgi değerlerine önem veriyorlardı. Bu dergi, böyle devam ederse, ulusunu dil ve deyim bakımından teşvike, estetik görüşlerini de genişletmeğe yarayacaktır" (12).

Fransa'da da, 1824 yılında, Dubois ile Leroux *Le Globe* adını taşıyan bir dergi çıkarmışlardı (13). Bu dergi, Fransız romantiklerinin dergisiydi. Burada, Almanya'nın etkisi altında, genç kalemler yazıyordu. Goethe'nin eline bu dergi, çıktığından tam iki yıl sonra (1826 yılında) geçti. 1828 yılına değin de, çok sevdiği bir dergi oldu. Dünya edebiyatının geleceğini uman düşünüşleri her yerde destekleniyordu. Şimdiye değin de hep katı klâsizmde tutunmuş olan Fransa, şimdi yeni genç, kuralsız, dengesiz yeni hayata göğüslerini açarak, içlerine yeni hava almak için hazır olduklarını bildiriyorlardı. Me de Stael'in *De l'Allemagne* adlı ünlü eseriyle ektiği tohumlar, Goethe'nin görüşleri önünde filizlenmeğe başladı. O, bu dergide: "Dünya edebiyatı" için Fransa ile Almanya arasındaki ilgilerin, Schiller'le birlikte kendiyile başladığını öğrenmişti. Bu derginin yazarları arasında, genç eleştir-

(10) Goethe: "Betrachtaungen zur Weltliteratur" (Europäiscche Literatur) Schriften zur Literatur.

(11) Gionale di Scienze, Lettere, Arti, Commercio e Teatri. Milano (Über Kunst und Altertum. Sechsten Bandes zweites Heft. 1828).

(13) Paris.

meci Ampère'de vardı. Albert Stapfer, daha başkalarıyla birlikte, Goethe'nin eserlerini çevirmişti: "*Ouvrages dramatiques de Goethe = Goethe'nin Dramaları*" (14) Ampère, bunun eleştirmesini yaptı. Eleştirme çok başarılı olmuştu: Ampère, Goethe'yi anlamıştı. Goethe'nin üzerinde de öylesine etki yaptı ki o, bu eleştirmeden kendi dergisi için, birçok yerlerini çevirerek bastırıldı.

Böylece romantik Avrupa için Goethe'nin etkisi çok büyük olmuştu. Bu Fransız dergisinin, "Faust'unu övmesi üzerine de Goethe, kendi dergisinde eski Yunan mitolojisini savunmakla cevap verdi. Bununla, Avrupa romantizminin dengesizliğe düşmemesi, aykırılıklara sapmaması için uyarılarda (ikazlarda) bulunmak istemişti. Bunu ona, Avrupa için duyduğu sorumluluğu yaptırdı. Aslında, bütün çekiciliği ve tehlikeleriyle, Avrupa romantizmi içinde kendi gençliğinin coşkunluk çağı *Sturm und Drang* yükselmişti.

"Benim estetik düşüncelerimi ve bunlarla yazdığım eserlerimi örnek alanlar, her halde, anti-klâsikler olacaktır" (15).

"Edebiyatımızın özgürlüğü, evet dizginsizliği, klâsizmle karşı savaşan bu iş adamlarına pek uygun gelmişti" (16).

Gerçekten de katı kurallardan bıkmış olan Fransız klâsikleri, Goethe'nin bu yanını hayranlıkla karşılamışlardı. Oysa Goethe'nin kendi dengesizliği, aşırılıkları çoktan yatışmıştı. O, Avrupa'da, batmakta olan klâsizmle, doğmakta olan romantizmin arasında bir ortam aramakta idi. Kendi Avrupalılığını da burada görmüştü. Faust ile evlenen Helena'sını, İskoçyalı Carlyle, Fransız Ampère ve Rus Schewireff'in nasıl karşıladıklarını görünce, içinde bir umut belirdi. "*Helena in Edinburgh, Paris und Moskau = Helena Edinburgh'da, Paris'de ve Moskova'da*" (17) adlı yazısında o, bu umudunu: karşıtların kalkacağını, dengenin sağlanacağını ve Avrupa için daha iyi bir geleceğe yol açacağını söylemiştir:

"Burada İskoçyalı, esere nüfuz etmeğe, Fransız, onu anlamağa, Rus da benimsemeğe çalışmış. Böylece Carlyle, Ampère ve Schewireff, hiç birbirleriyle görüşmeden, bir sanat veya tabiat eserini paylaş-

(14) Traduites de l'Allemand; précédées d'une notice biographique et littéraire. 4 vol. in 8° (Über Kunst und Altertum. Fünften Bandes drittes Heft. 1826. Sechsten Bandes erstes Heft 1927).

(15) Goethe: "Historische Studien zur Weltliteratur: Frankreich (Europäische Literatur) in: Schriften zur Literatur.

(16) Goethe: "Bemerkung des Übersetzers" (Die Zeitschrift Le Globe) Europäische Literatur (in: Schriften zur Literatur).

(17) The Foreign Review. No. II. 1928. p. 430. - Le Globe. Tome VI. No. 34. p. 209 - Der Moskowitzische Bote. Nr. 21. 1827. S. 79.

mak imkânını veren bütün tarzları ortaya koymuş oldular. Bundan sonrası artık iyi niyetli dostlarımıza kalıyor. Onlar, birbiri içine giren bu üç tarzın farkına varacaklar ve bunu çok karakteristik olarak, çeşitli, estetik etkileri açıklamak üzere kullanmağı fırsat bileceklerdir" (18).

O zamandan bu yana da, Avrupa'da klâsikler ile romantikler arasında çarpışılmağa başlandı. Fransa'da, İtalya'da, İspanya'da, İngiltere'de, Rusya'da, İskandinavya'da olan bu çarpışmalar, Goethe'nin de dikkatini çekmiş ve onu edebiyatların birbirlerine olan etkileri, verimlilikleri ve tehlikeleri üzerinde düşündürmüştür. Dünya kültürü ve edebiyatlarından faydalanarak, eğitimin ne değin verimli olduğunu Goethe, kendi kişiliğinde görmüş, yaşamıştı. Avrupa ona romantik şair demeğe başlamıştı. Ama o, "*Werther*"nin coşkunuğunu çoktan yenmiş, *Sturm und Drang* = çağının romantizmini de aşmış bulunuyordu. Sonra bunu da Fransız klâsisizminden faydalanarak yapmıştı. Alman romantizminin, aslında romantizmin değil, "*Werther*" çağının coşkunuğunun Fransa'ya akmasıyla bu akım, kendi yurdundaki gücünü kaybetmişti. Klâsik kurallardan kurtulmak, tamamiyle kuralsız bırakabilir, biçimsiz kalıp bozulmak tehlikesini gösterebilirdi. Motif dünyası da, antiki aşmış, Ortaçağa, Goethe'nin "*Ultraromantik* = Aşırı romantizm" dediği çirkinliğe ve kabalığa doğru yönelmişti. Ama kendini, içinde klâsisizmle romantizmin barıştığı bir sanata ulaştırdı. Faust'un Helena ile evlenmesi, bu barışın sembolü olmuştu; zaferine anıtı o, böylece bu eserinde dikmiş oldu. Avrupa'nın alinyazısını da, klâsiklerle romantiklerin bu savaşında, bu yarışında görmüştü. Araya girerek, eserleriyle birbirlerine uzanmasını, böylelikle ancak daha yüksek bir hayata, birliğe, bütünlüğe ulaşabileceklerini söylemiştir. Bu alanda bugün bile hiç kimsenin, Goethe kadar söz söylemeğe hakkı yoktur. Hiç kimse de bu görüşte, bugün bile onun kadar otoriter değildir; çünkü bu çağda, Alman edebiyatını Schiller ile birlikte kendisi temsil ediyordu. Avrupa'ya Schiller'le birlikte onun coşkunuğunun uygululuğu etki yapmış, Avrupa edebiyatlarını Fransa'nın dar ve katı klâsisizminden, dar ve katı biçim ve motif dünyasından kurtarmıştır. Bundan sonra artık Almanya'ya da bakılmağa başlandı ve Almanların edebiyatlarından da, biçim ve ölçü öğrenildi. Ama Avrupa bağlarının gevsememesi, Avrupa romantizminin aşırılığa kaçması için Goethe uyarılarda bulunmak zorunu duymuştu; çünkü Avrupa'da uyanan romantizm, Alman düşüncesinin tamamiyle tersi idi.

Mektup, Konuşma, Günlük

Çeşitli ulusların şair ve yazarları arasında yazılan, içlerinde düşünce alış-

(18) Goethe: Schriften zur Literatur. Artemis - Ausg. S. 959.

verişi olan mektuplar, edebiyat eserleri üzerinde konuşmalar, teşvikler, gönül borcu olduğu ölçüde, dünya edebiyatı alanına giriyor. Bunun için işte Goethe, İtalyan yazarlarından Manzoni, İskoçya yazarlarından Walter Scott, İngilizlerden de Byron ile Carlyle'den kendisine gelen mektupları, kendi ulusuna bildirmek amacıyla hep yayınlamıştır. Buna karşılık başka ulusların gazetelerinde veya dergilerinde, kendisinin gönderdiği mektupların da yayınlandığını görünce çok sevinmiştir.

Gezi Anıları

Yabancı ülkelere yapılan geziler üzerinde yazılan anılar (hâtıralar), eğer biçimlerini almışlarsa "dünya edebiyatı" alanına giriyor. Goethe, bu tip gezilerin faydasını kişiliğinde görmüş, bunun için de gezilerinden kazandığını yazmış ve herkese de geziler yapmalarını söylemiştir. İnsanların birbirlerini yakından tanımaları, birbirlerine gördüklerini, duyduklarını söylemeleri, tanışuklarının yaşadıkları çevreleri görmeleri, ülkelerinin hayat alanlarını bilmeleri: toprağını, havasını, yaşayışlarını, geleneklerini öğrenmelerinin çok faydası vardı:

*Şiiri anlamak isteyen
şair ülkesine gitmeli!
Şairi anlamak isteyen de
şairin ülkesine...(19)*

Goethe, 1800 yılında "*Hermann und Dorothea* = Hermann ve Dorothea" adlı epopesini çeviren Bitaubé'ye şöyle yazmıştır:

"Daba genç olsaydım, sizi ziyaret etmek, Fransa'nın geleneklerini, çevrelerini öğrenmek, oralarda oturanların özelliklerini tanımak, böylesine bir bunalmadan sonra kafa ve ruh ıhtiyaçlarını yakından bilmek için bir plân yapardım. Ve bundan sonra ancak, çevirdiğiniz "Hermann ve Dorothea'nın yanında etki yapabilecek bir şiir yazabilirim sanıyorum, yazacağım. Bu şiir sınırlı da olsa, çeviriciye olduğu değin, yazara da iyi gelir her bulde" (20).

İtalya'da bulunmuş ama, hiç İngiltere'ye gitmemiş olan Goethe'nin, bir İtalyan yazarını bir İngiliz yazarından bambaşka bir ilgiyle okuduğunu, kendisi bile farkına varmıştır. İtalyan yazarı kendisine bütün duygularıyla derhal hitabediyor, ona az veya çok, her şeyden tam bir tablo veriyordu. İngiliz ya-

(19) Goethe: *Noten und Abhandlungen zu besserem Verständnis des Westöstlichen Divans*. (Artemis - Augsburg, Bd. 3, S. 413).

(20) Weimear, 19 Kasım 1800 tarihli Mektup.

zarı ise, hep imge (muhayyile) gücünün yargısı altına giriyor, bu sırada düşünüyor mu, yoksa duyuyor mu, pek belli olmuyormuş. Ama Goethe'nin yabancı şairleri araması pek gerekmiyordu; çünkü onlar kendisini arıyordu. Weimar'daki evi, dünya edebiyatının ocağı olmuştu. Fransız, İngiliz, İtalyan, İskandinavya, Rus ve Polonya yazarları, orada buluşuyorlar, yurdlarından, geleneklerinden söz ediyorlar, edebiyatlarını anlatıyorlar ve kendi ile başka ulusların özelliklerini belirtiyorlar, karşılaştırmalar yapıyorlardı.

Dünya Edebiyatı İlmî

Goethe'nin anladığı anlamda, dünya edebiyatının en önemli bölümü de, dünya edebiyatı ilmidir. Buna genel olarak "*vergleichende Literatur* = Karşılaştırmalı edebiyat" dediler. Ama bu deyim uygun değil; çünkü edebiyat ilmi, nasıl olsa karşılaştırma metodunu kullanır: Goethe'nin çağına değin, başka ulusların edebiyatlarını, inceden inceye karşılaştırmamışsa bile, Alman Renaissance'ını, Alman Baroku ile, Alman klâsisizmini Alman romantizmiyle karşılaştırmış ve tarih alanında ne gibi ruh ve düşünce değişikliği olduğunu göstermeğe çalışmıştır. Schiller, kendisini bile Goethe ile karşılaştırmış, bununla da aynı zamanda yaşamış olan iki büyük sanat yaratıcısının özellikleri belirmiş ve ikisinin klâsik üslûpta nasıl karşılaştıkları görülmüştür (21). Hiçbir ilim, edebiyat ilmi de, karşılaştırmadan yapamaz. Karşılaştırmalı edebiyattan söz edilince de, çeşitli ulusların edebiyatlarını birbirleriyle karşılaştırarak onları birbirinden ayıran ulusal özelliklerini, ama öte yandan da gene, her birini birbirine bağlayan genel, insancıl, ya da zaman birliğiyle birbirine bağlı niteliklerini ortaya çıkarmak anlaşılır. Bunun için karşılaştırma, yalnız edebiyatlara özgü olmadığı için "karşılaştırmalı" değil, "dünya edebiyatı ilmi" demek daha doğru olur. Nitekim yalnız karşılaştırma da ona yetmez. Onun ödevi, çeşitli edebiyatlar arasında, tarihlerini incelemek, ne zaman, nerede ve birbirleri üzerine nasıl etki yaptıklarını, karşılıklı birbirlerini nasıl geliştirdiklerini, birbirlerine nasıl verimli olduklarını, birbirlerini nasıl zenginleştirdiklerini, birbirlerine neler verdiklerini ve birbirlerinden neler aldıklarını araştırmaktır. Burada asıl sorun: Ulusal özellikler içinden karşılıklı neler aldıkları ve neler verdikleridir. Nitekim her edebiyatın da aldığına karşı, bir de verdiği vardır. Dünya edebiyatı ilmi, hangi eserlerin çeşitli dillere çevrilmiş olduğunu, çevirilerin de nasıl karşılandığını ve etkilerini nasıl devam ettirdiklerini tespit edecek, edebiyatlar arasında, ne gibi araçların ortaya çıktığını, bu araçları hangi yollardan denediklerini, birbirlerini nasıl gördüklerini, birbirlerini nasıl yargıladıklarını da, gösterecek, çeşitli ulusların şairleri arasındaki kişisel

(21) Bk. Schiller: "Über naive und sentimentale Dichtung".

ilgileri araştıracaktır. Motiflerin, düşüncelerin, kişilerin, bir edebiyattan ötekine nasıl geçtiğini, tarih yönünden inceleyecektir. Ama o, bu yaptıklarıyla kendisi de dünya edebiyatına girer. Uluslar arasında araç olan edebiyat, ulusları birbirleriyle tanıştıır, aralarındaki ruh ve düşünce ilgilerini kurar. İster bunu sistemli karşılaştırarak yapsın, ister tarih yönünden temsil ederek yapsın, hiçbir edebiyat tarihi, dünya edebiyatının gözünden sıyrılmaz. Herhangi bir ulusun edebiyatını tek başına incelemek imkânsızdır; çünkü kendi kendine gelişmiş, başlı başına, yalnız kendi malzemesini işlemiş, ancak kendi ruh ve düşünceleriyle yoğrulmuş uluslar bir edebiyat, hiçbir zaman ve hiçbir yerde olmamıştır. Edebiyatlar öylesine birbirlerinden ayrılmazcasına birbirlerine bağlanmışlar, öylesine içiçe dolanmışlardır ki, her edebiyat ilmi, ulusal edebiyata, dünya edebiyatı açısından bakmak zorundadır. İşte Goethe "dünya edebiyatı" kavramı altında hep bunları anlamıştır; düşüncelerinin bugün de değeri vardır.

Böylece "dünya edebiyatı", Goethe'nin anladığı mânada, ön plânda, aynı zamanda yaşayan insanları, ulusların ve çağdaşların arasında olan şeyleri tutar. Evet hiç geçmiyecek ve modern olan da işte budur.

Aynı-Zamanlılık

Goethe, bir kez şöyle yazmıştır:

"Eğer biz, bir Avrupa, evet genel bir dünya edebiyatı gelecektir demediği göze alabilmişsek, o zaman bu, yalnız çeşitli ulusların varlıklarını ve eserlerini bilmek demek değildir; çünkü bu anlamda dünya edebiyatı çoktan vardı, şimdi de devam edegelmekte, az çok da durmadan yenilenmektedir. Hayır! Burada söz konusu' Yaşayan, çırpınan yazarların birbirlerini tanımaları ve birbirlerini sevmeleri, ortak düşüncelerle toplumcu olarak çalışmaya teşvik edilmeleridir" (22).

Bu "Gleichzeitigkeit = Aynı zamanlılık" Goethe'nin aklına bir kez gelip geçmiş değildir. Bu, onun "dünya edebiyatı" düşüncesinin temelidir; çünkü o, hayatı, etki yaptığı, verimli kıldığı ve yaratıcı olduğu yerde duymuştur. İnsanlar, yaşayanlarla yaşar. Ama, bu, eskilerle, yabancıların geçmişte yaşamış büyük yazarlarıyla uğraşılmıyacak demek değildir. Geçmişin değerlerini, günün eserlerini ölçebilmek için bilmek şarttır. Goethe, Shakespeare'i okuduktan

(22) Goethe: "Die Zusammenkunft der Naturforscher in Berlin." (1828) *Allgemeine Betrachtungen zur Weltliteratur. Europäische Literatur* (in: *Schriften zur Literatur*).

sonra Carlyle'ı tanıdı. Fransızların Molière'ini, Racine'ini tanıdıktan sonra yaşayanlarla yazıştı. Bunun için işte çağdaşlarının, kendi umutlarını içlerine aldıklarını, gerçekleştirdiklerini ve teşvik ettiklerini görünce çok sevinmiş ve ancak o zaman kendisini başkalarıyla birlikte, bir bütün olarak duymuş, gerçek, canlı bir varlık olarak görmüş. Tarihte ilk kez olarak, insanları birbirlerine dost, çağdaş yapan, alinyazılarını birbirine zincirlemesine bağlayan "aynı zamanlılık"ı Goethe görmüş ve benimsemiştir. Bunun için de işte çağdaşlığa daha derin bir anlam vermeğe valışmıştır. Gerçekten de böylesine içten bir çağdaş olmak, aynı amaca doğru yürüyerek bağlanmak, birlikte etki yapmak ve yaratmak çok güzel bir şey. İnsanların, içinde yaşadıkları "aynı zaman", öylesine güçlü bir bağdır ki, ulusal güzellikleri asla çürütmez. Çağdaşlık, insanı ulusal sınırların, ulusların yıktıkları mekânın üstüne çıkarır. Bunun için çağdaşlar, bütün sınırları, ırmakları ve dağları aşarak, ellerini birbirlerine uzatmadılar. Bunu da onlar ancak, Goethe'nin "dünya edebiyatı" dediği alanda yapabilirler; çünkü "dünya edebiyatı", çağdaşların, hangi ulustan olurlarsa olsunlar, karşılaştıkları, birlikte yürüdükleri ve beraberce çalıştıkları tinsel (mânevi) mekândır. Böylece Goethe'nin "dünya edebiyatı" düşüncesi, kendinden önce bu kavram altında anılan şeylerin hepsinden başka idi. Gerçi, onun ihtiyarlık çağına raslıyan Alman romantizmi de yabancı edebiyatlardan çeviriler yapmıştır ama, neler çevirmiştir? Hep geçmişi: Hind'in "Veda"larını, Kuzey'in "Edda"larını, Dante'yi, Petrarca'yı, Ariost'u, Tasso'yu, Cervantes'i, Calderon'u ve Shakespeare'i. Alman romantizmi, yabancı ulusların çağdaşlarıyla hiç ilgilenmemiştir. Alman romantizmi, zamanı yalnız bir *Nacheinander* = ardı ardına gelip geçen anlar, günler, aylar, yıllar gibi yalnızca bir geçmiş olarak almıştı. Oysa Goethe için zaman, bir *Nebeneinander* = Yan yana, *Miteinander* = beraberlikti, çağdaş olarak birlikte yaşayanlardı, aynı zamanlılıktı. O, bir kez de şöyle demiştir:

"Tarihte de geri gitsek, her yerde, iyi geçinebileceğimiz insanlara raslıyabileceğimiz gibi, hep kavga etmemiz gerekecek kişiler de buluruz. Önemli olan, aynı zamanlılıktır; çünkü bu, bizim içimizde, biz de onun içinde en arı olarak yansır!" (23)

Antik kültür, Avrupa edebiyatının temelini vermiş olsa bile, Goethe, çağdaş edebiyatlara olan bakışıyle moderndir, romantiklerden de daha Avrupalıdır.

Yabancı edebiyat yazarları, arasında çağdaş olanlardan da Goethe'ye ba-

kanlar ve Goethe'nin bakışlarını üzerlerine çekenler yok değildi. Goethe onların düşüncelerine kıtlmış, sevdiklerine, beğendiklerine iltifat etmiş ve kendilerinin Avrupa çapında bir yazar olarak edeğerlendirilmelerine yardımcı etmiştir. Bunların arasında Byron, Carlyle, Manzoni ve Ampère vardı, hepsi, Goethe'ye olan hayranlıkları, Goethe'nin de kendilerini öven yazılarıyla Avrupa'da tanınmışlardı.

Çağdaş Yazarlar

Goethe, Lord Byron'un "*Manfred*"ini 1820 yılında okumuş; okur okumaz da eserin yaratıcısına hayran olmuş (24). Onda "*Faust*"unun izlerini bulmuş. O zamandan bu yana da yükselmek isteyen bu dizginsiz dehayı, içe çevrik yıldızlı yollarda bir baba sevgisi ve kaygısıyla izlemiş. Yolunda uyarılarda (ikazlarda) bile bulunmuş; çünkü kendisini arıtan ve aydınlatan Faust'un ateşi, bu genç şairi kemirmeğe başlamış, onunla birlikte bütün Avrupa'yı da yakmağa yeltenmişti. Goethe, kabına sığmıyan, ölçüsüzlüğüyle mahvolan bu genç dehanın kişiliğine, Euphorion'unda bir anıt dikmiştir. Byron, Euphorion'da sembolik anlamda ölmezliğini buldu; ağıtlar da çevresinde göklere değin yükseldi. Goethe'nin, Byron'un "*Manfred*"i, "*Don Juan*"ı ve "*Cain*"i üzerine yazdığı yazılar da (25) yalnız Almanya'da değil, bütün Avrupa'da, öylesine yankılar yapmış ki, Byron, bunlarla her yanda tanınmış. Goethe'nin Byron'un hâtırasına yazdığı yazı da: "*Beitrag zum Andenken Lord Byrons*" bu genç dehanın Goethe üzerinde, uzaktan da olsa, yaptığı etkileri tespit etmektedir (26).

Gerçi İngiltere'de ve İskoçya'da Byronizm yenildi ama, bunda Goethe'nin büyük payı olmuş. Şöyle ki: Thomas Carlyle, Goethe'nin "*Wilhelm Meister*"-ini çevirmişti. Onun bu çevirisi, Byron'un ölüm yılında çıktı (1824). Bundan başka da o, "*Faust*"un ikinci bölümünü ve ihtiyar Goethe'nin bilgelik şiirlerini çevirdi. Onun bu çevirileri, kendisini şaşkınlıktan, kötümserlikten kurtarmıştı. Öyle ki, dünyanın kötülükleri karşısında nerede ise çıldıracaktı. Böylelikle de Carlyle, hem İngiltere ve İskoçya'da Goethe'yi tanıttırılmış, hem de kendini, Goethe'nin eserlerinden aldığı güçle kurtarmış oldu. Goethe de Carlyle'in, yurduna Alman edebiyatını olmasını sevinçle karşılamış, kendini ona yakın

(24) Goethe: "Historische Studien zur Weltliteratur: England (Europäische Literatur) in: Schriften zur Literatur.

(25) Goethe: "Über Kunst und Altertum" "*Manfred*" in Bd. 5, Heft 2/1920 - "*Don Juan*" in Bd. 3, Heft 1/1821. - "*Cain*" in Bd. 5, Heft 1/1924 Artemis-Ausg. Bd. 14, S. 785 - 88; 792 - 96.

(26) Journal of the conversations of Lord Byron. By Thomas Medwin. 1828 (Artemis - Ausg. Bd. 14, S. 796 - 99).

bulmuş ve onda da gene eserlerinin izlerini tanımıştı. Böylelikle "dünya edebiyatı"nın gelişeceğine ve kutsallığını uluslar üzerine dökeceğine inancı daha da arttı. Carlyle, bir de Schiller'in biografisini yazmıştı: "*The life of Friedrich Schiller = Friedrich Schiller'in hayatı*" (27). Bu biyografi sonraları Almancaya çevrildi. Goethe de bu çeviriye uzun bir önsöz yazdı. Bu önsözde, dünya edebiyatı kavramı üzerine çok aydınlatıcı düşünceler vardır. Bunlar da "dünya edebiyatı" üzerine yazılacak büyük bir eser için plânlanmıştı. Ama yarım kaldı. Çalışmalarının bir kısmı ve düşünceleri ancak "*Kunst und Altertum Sanat ve Eski Çağ*" adlı dergiye girebildi. Thomas Carlyle'ın 1827 yılında, bir de dört ciltlik *German Romance = Alman romansları*" adlı bir dergisi çıkmıştır. O, burada Alman yazarların hikâyelerinden ve masallarından seçmeler yapmış, kendi ulusuna en uygun olduğunu sandığı seçmeler yapmıştır. Bu eserde: Musäus, La Motte Fouqué, Tieck, Hoffmann, Jean Paul ve Goethe'nin adı geçmektedir. Her birinin başına da, yazarların hayatlarını, eserlerini, yölerini veren yazılar vardır (28). Edinburg dergilerinde de, yukarıda adları geçen yazarlardan başka, Ernst Schulze, Klingemann, Franz Horn, Zacharias Werner, Graf Platen ve daha birçokları geçmektedir. Bunlar üzerine de birçok eleştirmeciler, ama en çok da Carlyle'in kendisi yazmıştır (29).

1820 yılından bu yana, Goethe, İtalyan romantizminin en büyük temsilcisi Alessandro Manzoni üzerine dikkati çekmişti. Bunda da o, gene eserlerinin izlerini gördü. Hem de bu sefer "*Götz*" ile "*Egmont*"u övülüyordu. Goethe, Manzoni'yi, nerede ise Byron kadar sevdi. Yalnız bunda, Byron için düştüğü kaygıya lüzum yoktu. İtalyanlar, coşkunluklarını, antik kültürle yatıştırıyorlar, İngiliz romantikleri gibi dengelerini yitirmiyorlar, aykırılıklara düşmüyorlardı. Manzoni, antik klâsik kurallarından, konularından kurtulmuş olmakla beraber, yeni yolda, gene de ölçülü, ağırbaşlı, sakin ve açık yürümüştü; hem öylesine ki, onun eserlerinden gene yeni kurallar çıkarılabilmiştir. Goethe, bunun için ona *klassisch = klâsik* demiştir; çağdaşları arasında da bu bakımdan övdüğü tek kişi olmuştur. Goethe, Manzoni'yi, İtalyan ve İngiliz eleştirmecileri karşısında da savunmuştur. Onun bu savunmaları, Manzoni'nin bütün Avrupa'ca ün almasını sağladı. Bu sıralarda hattâ en başarılı eseri: "*I Promessi Sposi = Nişanlılar*" adlı eseri çıkmamıştı bile.. çıktıktan sonra da artık *contre rendue*'sünü kendisi yapmadı. Bunu "*Kunst und Altertum = Sanat ve Eski Çağ*" adlı dergi için Dante mütercimi Adolf - Streckfuss'a yaptırdı. Streckfuss, sonra bunu Almanca'ya da çevirdi. Bu sıralarda Jena'da Manzoni'

(27) Carlyle Comprehending an examination of this works. London 1825.

(28) Goethe: "Thomas Carlyle - Leben Schillers" (Europäische Literatur) Schriften zur Literatur (Artemis - Ausg. Bd. 14, S. 931).

(29) Goethe: "German Romance" (Europäische Literatur) Artemis - Ausg. Bd. 14, S. 940.

nin İtalyanca külliyatı çıkmıştı. Bu külliyata Goethe, büyük bir önsöz yazdı: "*Teilnahme Goethe an Manzoni = Goethe'nin Manzoni ile ilgisi*" (1827). Onun bu önsözünde Manzoni için ne yaptıysa, hepsini bir araya getirmiş, aralarında gelişen kişisel ilgileri de bildirmiştir. Manzoni'nin Goethe'ye yazdığı mektupta da o, bütün gücünü, Goethe'nin kendisine göstermiş olduğu ilgide bulduğunu söyler. Goethe, bu mektubu, aslını çevirisiyle birlikte, kendisinin de buna yazdığı cevabıyla yayınlamış ve böylece, klâsik eğitimini almış olduğu İtalya'ya bu İtalyan şairini yurdu için değerlendirmekle, gönül borcunu ödemiştir.

Ama uluslar arasında, çağdaşıktan güçlü bir bağ, zamanın üstünde, zamanları yenen bir şey de yok mudur? Hiç bitmeyen, sönmiyen, ulusları daha yüksek bir birlik içinde tutacak bir şey?

Bu öyle bir soru ki, cevabı, Goethe'nin özlediği ve ulaşmağa çalıştığı dünya edebiyatının anlamı, ereği ve amacı diye gördüğü bilgiye götürdü.

İnsanlık Duygusu

Goethe için çağdaşlardan da güçlü olan bir şey varsa, o da kitaptı. Hayatta gerçekleşmesi istenen insanlık, kitaplarda gösterilebilirdi. Yalnız bunun, etkili olabilmesi için bir biçime girmesi gerekirdi. Her ulus, bu insanlığa, kendi öz biçimini veriyordu. Biçimler değişik ve birbirlerinden alınmış bile olsa, arada "insanlık" kavramı, genel ve ölmez halde kalıyordu. Goethe buna: "*Allgemein - oder Ewig - Menschliche = genel - ya da ölmez - insanlık*" dedi. Bütün bitkilerin bir ana tipi olduğu gibi, hepsi de, zaman ve mekân içinde, başka başka değişimler gösterdiği gibi, insanların da bir *Urbänomen des Geistigen* = Kafa ve ruh hayatının bir ana tipi olacaktı. Bütün insanlar, başka başka zaman ve mekânlar içinde bu ana tipten gelişmişlerdir. Goethe'ye göre de insanların en büyük ödevi, işte bu ana tip insanlığını geliştirmek, hep daha çok açıklamak, daha güzelleştirmek, aydınlatmak, canlandırmaktır. Goethe'nin "dünya edebiyatı"na yüklediği ödev de işte budur. "Dünya edebiyatı" arı, ölümsüz ve genel insanlığı geliştirecektir. Ama bu, ulusal özellikleri giderecek, her birinin düşünüş ve duyularını birbirine uyduracak, aralarında tam bir denge sağlayacak demek değildir. Genel insanlığı geliştirecek demek, insanların, ulusların kültürlerini arttıracak demektir. Goethe gerçekçiydi ve açık düşünüyordu. Ulusları, birbirine uydurmanın imkânsızlığını görmüştü. Aslında da o, bunu istemiş değildir. Onun için "dünya edebiyatı"nın ödevi, ulusların özelliklerini birbirlerine karşılıklı anlatmaktır; bu özellikleri anlatarak birbirlerini hoş görmelerini sağlamak, insanlara *Tolerans = Hoş görürlük* öğretmektir. Çeşitli İskoçya - İngiliz dergilerini: "Edinburg Review,

Foreign Reviews ve Foreign Quartely Reviews dergilerine bakarak bu düşünce onda, 1828 yılında daha da sağlamlaşmış:

"Gitgide daha çok okuyucu kazanan bu dergiler, umut edilen genel bir dünya edebiyatını çok canlı olarak yaratacaktır. Yalnız burada, uluslar aynı biçimde düşünsünler demek istenmemiş olduğunu tekrarlıyalım. Onlar, yalnızca birbirlerini bilsinler, birbirlerini kavrasınlar, birbirlerini karşılıklı sevmek istemezlerse bile, birbirlerini boş görmesini öğrensinler" (30).

Goethe, ulusal ayrılıklara karşı hoş görürlük gerektiğini, tabiat bilgisinden çıkarmıştı: Tabiatta her şey, aynı türden olanlar bile, hep başka başka idi. Bitki dünyasında, her bitki, kendi türü içinde bile bir başkalık gösteriyordu. Öyle ise her düşünüş ve duyuş da başka başka olacaktı. Bu başkalıkları eğer kaybettirerek birbirlerine uymaları için zorlayacak olursak, o zaman zenginliklerini ve özelliklerini gidermiş oluruz. Tabiatta görünen çeşitlilik ve renklilik de yalnız daha yüksek bir birliğin görünen parçası değil midir?

"Bu çeşitli görünen de, hiç değişmeyen bir birdir."

İnsan kafasının ve ruhunun yaratıcılığında işte böyle bir birlik vardır. Eserlerde beliren ulusal çizgiler, bir ulusun kafa ve ruh, düşünüş ve duyularıdır ama, ulusların eserleri bir araya geldiği zaman, bunlarda da ortaklaşa uluslararası çizgiler belirir, hem de öylesine belirir ki, sanki hepsini, insanlığın bir anatip kafası ve ruhu yaratmış gibi gelir insana. Bunun için işte "dünya edebiyatı"nın bir ikinci ödevi de ulusların yazınında genel insanlık ruhunun özünü geliştirmektir.

"Her ulusta, en iyi şairler ve estetik yazarlar, çalışmalarını genel insanlık alanına girene yönelttikleri, epey zamandan bu yana görülüyor. Her özel olanda, isterse taribi, mitolojik efsanevi olsun, az veya çok zorlu düşünülmüş bulunsun, ulusallık ve değişiklikle gitgide daha çok parladığı ve parıldadığı görülecektir. — Pratik hayat yolunda da buna benzer bir şey ağır bastığından, yeryüzünün bütün kalabalıkları, vahşilikleri, korkunçlukları, yapmacıkları, egoistlikleri ve yalanları içinden geçtiğinden, her yerde bir çeşit yumuşaklık yaymak istediğinden; bununla gerçi genel bir barışın gelebileceği umulamaz ama, önünden kaçınılmaz bir kavganın gitgide azaldığı, savaşın öylesine korkunç, zaferin de öylesine küstah olmadığı görülür."

"Ulusların eserlerinde neye işaret ediliyor ve etki yapılıyorsa, ötekilerin benimsemeleri gereken şeyler işte bunlardır. Her birinin özelliklerini kendilerine bırakabilmek ve işte asıl bunlarla görüşebilmek için tanımak gerekir; çünkü bir ulusun özellikleri, dilleri ve paraları gibidir: görüşmeyi kolaylaştırır, evet hattâ mümkün kılar" (31).

Aynı mektubun biraz daha aşağısında da şöyle denmiştir:

"Gerçekten tam bir hoşgörüyü, güvenle ancak, eğer insanların ve ulusların özellikleri kendilerine bırakılınca erişilebilir. Bu arada da şu hatırdan çıkarılmamalı ki gerçek yararlık, ancak bütün bir insanlığa yönelmişse olur" (32).

Werther, neden bütün uluslar üzerinde böylesine büyük bir etki yapmıştır? Çünkü muhtevası, genel insanlığın alanına girmekte idi, Goethe, sebebini kendi de bunda görmüştür:

"Werther'in Acıları" çok çabuk Fransızcaya çevrilmişti. — Etkisi her yerde olduğu gibi büyük oldu; çünkü genel insanlığı bütün gücüyle belirliyordu" (33).

Onun "Faust"u da her ulusta büyük bir başarı olarak karşılanmıştır; çünkü o da bir zamana bağlı olmayıp, her zaman için gözönünde tutulabilecek bir insan ruhunun gelişimini tespit etmiş, bir insanın kişiliğinde, bütün bir insanlığı kırbaçlayan, üzen, sıkı, inciten, tiksindiren ama, öte yandan da hoşlandıran, özleten ve mutlu kılan şeyleri vermiştir. Oysa:

"Böyle durumlar şairin günlük hayatından uzaktır, dünyanın da yapacak başka işleri var. Ama ne de olsa, insanların durumları, sevinç ve acıları aynı oluyor. Son doğanın, kendisini hazırlayabilmesi için, kendinden önce duyulmuş sevinçlere ve çekilmiş acılara baktırmağa temel buluyor" (34).

Böylece yüzyıllar boyunca, yalnız başka edebiyatlardan alan, aldıkları

(31) Goethe: Brief an Thomas Carlyle, Weimar, Juli 1827. (Artemis-Ausg. Bd. XXI, S. 746).

(32) Aynı Mektup.

(33) Goethe: "Historische Studien zur Weltliteratur (Europäische Literatur (Schriften zur Literatur).

(34) "Faust, tragédie de Monsieur de Goethe, traduite en français par Monsieur Stapfer, ornée de XVII dessins par Monsieur Delacroix".

karşısında da yalnız alıcı olarak kalmış olan Alman edebiyatı, Goethe'nin "Werther"inden bu yana, Avrupa ölçüsünde bir edebiyat olmuş ve Me de Stael'in "De l'Allemagne = Almanya'dan" adlı kitabından sonra Avrupa romantizmini yaratmıştır. Bununla da Goethe'nin "dünya edebiyatı" dediği şey gerçekleşmeğe başlamıştı. Karşılıklı verme ve alma ile ancak "dünya edebiyatı" gerçekleşebilirdi.

Bununla beraber, Goethe'nin "dünya edebiyatı" kavramı, herkes için bir değeri olan, bütün insanların içlerinde duydukları "insanlık" duygusunu uyandıran muhtevalı eserlerle bir değildir. Nitekim onun "Faust"u da, yalnız bütün insanlığı ilgilendiren sorunları işlediği için dünya edebiyatı alanına girmiş değildir; ancak birçok dillere çevrildiği ve milletleri Almanların düşünce ve ruhlariyle tanıştırdığı için "dünya edebiyatı"nın malı olmuştur. "Dünya edebiyatı" milletler arasında araç olan edebiyattır. Ulusların düşüncelerinin ve duygularının karşılaştıkları, birbirlerinden alıp verdikleri bir düşünce ve duygu alanıdır. "Dünya edebiyatı" bu alanda önemli bir rol oynar.

Ulusların bu edebiyatları, eğer gerçekten edebiyat iseler, içlerinde bir parça insanlık vardır. Ulusların arasındaki bağı da işte bu insanlık verir. Ulusların edebiyatları insanlığın bu alanında isteklendirilmeli, o zamaan ancak insanlık, ulusların kendi özellikleri içinde belirir. Ama, Goethe bu çeşit edebiyata "dünya edebiyatı" değil, "dünya şiiri" demiştir.

"Dünya Şiiri" (Weltpoesie)

"Weltliteratur = Dünya edebiyatı" ile "Weltpoesie = Dünya şiiri" arasındaki ayrımı, Goethe'ye, Herder göstermişti. Herder için Poesie = şiir, bir dünya mülkü, ulusların yarattıkları, insanlığın ortak malıdır demiştir. Goethe de bunu Herder'den öğrenmiştir:

"Henüz yontulmamış bir balkın, çok incelmış bir balkla, hafif bir şiir basamağında karşılaşması dikkati çekiyor. Bununla da biz, genel bir dünya şiirinin varlığına ve birçok sebeplerle ortaya çıktığına inanıyoruz. Ne muhtevanın, ne de şeklin, bir ulustan ötekine geçmesine lüzum yok. Güneşin aydınlattığı her yerde o mutlaka gelişir" (35).

Goethe, böylece bir *Allgemeine Weltpoesie* = Genel bir dünya şiirinin varlığına inanmış, bunu da insanın, dolayısıyla insanlığın bünyesinde görmüş-

(35) Goethe: "Serbische Gedichte" (Volksdichtung) Schriften zur Literatur (Artemis - Ausg. Bd. XIV. S. 549).

tü. Bunun için bu şiirin gelişmesi, kültüre toplumsal durumlara bağlı oluyor. Bu şiir, bütün insanlara vergidir; en kültürsüzünden en kültürlüsüne değin özdür. Her zaman ve her insanda, her ulusta görülür. Goethe, bu görüşünde halk şiirlerine dayanmaktadır. Nerede bir halk şiiriyle karşılaşsa, son derece büyük bir ilgi duymuş, onun bu ilgisi de bu görüşünü desteklemiştir. Ama o, bu ilgiyi yalnız kendine ve kendi ulusuna özgür bir ilgi olarak görmemiş ve şöyle demiştir:

"Bu ilgiler, eğlencesini seven Fransızlara da vergidir. Bunlar, meselâ Sırpların halk şiirleriyle öylesine ilgilenmişlerdir ki, hele son zamanlarda Béranger, bu çeşit şiirlerin ustası bile olmuştur, yalnız o, böylesine yetkin bir şair olmak için aydın bir dünyaya borçlu olduğu bütün dikkate alışları tepmek zorunu duymamış olsaydı, örnek oldu bile diyebilirdik" (36).

Uluslar, birbirlerine uzak oldukları halde, öylesine benzerlikler gösteriyorlar, başka başka kültür basamaklarında buldukları halde, öylesine aynı şeyleri duyuyorlar ki, bunun için de işte aynı motifler kullanıyorlar, aynı durumlar karşısında aynı biçimde davranıyorlar, aynı acıyı, aynı sevinci yaşıyorlar. Hepsi de, en çok halk şiirlerinde beliriyor. Bir "dünya şiiri" olmadan da bu şüphesiz olamazdı:

"Dünya hep aynı kalıyor. Durumlar yenileniyor. Bir ulus, bir başka ulus gibi yaşıyor, seviyor ve duyuyor da, neden bir şair, bir başka şair gibi yazmasın? Madem ki bayatın durumları aynıdır, şiirlerin durumları neden aynı olmasın?" (37).

Ama Goethe, ulusların halk şiirlerinde yalnız bu benzerlikler üzerinde durmuş değildir. Bu benzerliklere olduğu değin ayrılıklara da işaret etmiştir. Ayrılıkları daha çok: çevre, durum, ahlâk ve karakterlerde görmüştür. Toplumcu görüşüyle, ulusal ayrılıklar açısından bakarak kültürsüz, ilkel toplumun şiirini kültürlü aydın toplumunkilerinden ayırmak ve bunlara *Volkslieder* = Halk şiirleri (şarkıları), hattâ daha başka bir ad da vermek istemiştir. Goethe, Herder'in içinde gözlemliyerek düşüncelerini şöyle deyimler:

"Ulusların şiiri demek, bütün niteliklerinde değilse bile, başlıca çizgilerinde kendilerine öz olarak gösterilebilecek başarılı işlenmiş şiirler demektir" (38).

(36) Goethe: "Serbische Gedichte" (Volksdichtung) Schriften zur Literatur. (Artemis - Ausg. Bd. XIV. S. 549).

(37) Goethe: Europäische Literatur.

(38) Goethe: "Spanische Romanzen, übersetzt von Beanregard Pandin". (Literatur).

Goethe, ulusların kendilerine öz halk şiirlerine *Nationallieder* = Ulusal türküler, *Nationalpoesie* = Ulusal şiir ve *Provenzialpoesie* = Mahallî şiir de dedi. Hepsini de kendi dergisinde, Sırp, Yunan, Litav, Eski-Bohemya ve daha birçok şiirler üzerine yazdığı yazılarını *Nationale Dichtkunst* = Ulusal şiir sanatı adı altında bir araya topladı (39). Ama o, bunlarda da gene hep genel ve sönmez insanlığın etrafında ulusal özelliklerinin çeşitli kefelere bu- lunduğunu görüyordu. Sırp, Lett ve Kuzeylilerin şiirlerini tanıttırırken de şöyle yazmıştır:

"Gitgide daha çok ve ulusal şiirin anlamlarını anlamak durumuna giriyoruz; çünkü aslında, gerçek olan yalnız bir şiir vardır. Bu da ne bir halkın, ne bir asilzadenin, ne bir kralın, ne de bir köylü- nündür. Kendisini gerçek insan duyan herkes bunu benimser. Bu da, yalın, evet, hattâ kaba halkın içinde, karşı konamıyacak halde belirdiği gibi, kültürülüler arasında da, evet hattâ kültürleri yük- sek uluslar arasında da belirir. Bunun için bizim en önemli ça- lışmalarımız, şiir gücünü bütün deyimlerinde tanıtabilmek ve onu bozulmamış parçası olarak insanlığın tarifi içinden geçtiğini gös- termek üzere genel bakışa ulaşabilmektir" (40).

İşte Goethe, *Weltpoesie* = Dünya şiiri altında bunu anlatmıştır. Bu da *Weltliteratur* = Dünya edebiyatı yazını ile karıştırılmamalıdır. Goethe'nin ölümünden sonra, Cotta yayınında, şiirleri arasına giren bir şiirinin *Weltliteratur* = Dünya edebiyatı adını alması da, böyle bir karıştırılmaktan ileri gel- miş. Bugün de hâlâ, birçok yerde bu yanlış başlık altında durmaktadır. Oysa ilk kez olarak çıktığı yerde: *"Kunst und Altertum* = Sanat ve Eskiçağ" adlı dergide ise bu şiir adsız çıkmıştır. Goethe'nin eserlerinin Jübile-Yayınında da *Volkspoesie* = Halk Şiiri" bölümüne önsöz olarak konmuştur:

*"Harpsiyle eşsiz türküsünü söylerken Davud,
Yükseldi Bağcı Kadının sesi tabta değin bütün sevimliliğiyle.
Bir korku bürüdü İranlıların Gül ile Bülbülünü.
Yılan Derisi de göründü vahşilere kemerini vererek.
Yenilendi ülkeden ülkeye türküler.
Abenkli bir havanın oyunu oldu hepsi bu kargaşalıkta.
Bırakın versin uluslar eşit armağanlarını birbirlerine
Aynı göğün altında ve sevinsinler umutla"* (41).

39) *Nationale Dichtkunst* (Über Kunst und Altertum. Sechsten Bandes zweites Heft. 1828).

(40) Goethe; *Serbische, Lettische Lieder, aus dem Schwedischen.*

(41) Goethe: *Gedichte: "Aus fremden Sprachen"* (Motto zu Byrons "Don Juan") Gotta - Jubiläums - Ausg. Bd. 3, S. 245.

Bu şiire, hiç kuşkusuz, "dünya edebiyatı" değil, "dünya şiiri" demek daha doğrudur. Tersine daha sonraları, Rückert'in ve Hebbel'in "dünya şiiri" dedikleri şiirler de, Goethe'ye göre "dünya edebiyatı"dır. Böylece her iki kavram da birbirlerinden tamamiyle ayrı oldukları halde, gene de aralarında ikisini birbirlerine yaklaştıran bir bağ var. "Dünya şiiri", "dünya edebiyatı"nın önemli bir ögesidir. Karşılaştırmalı "dünya edebiyatı" genel bir dünya şiirinin var olduğunu bilir, Goethe'nin yorulmadan yaptığı gibi de ulusları, birbirlerine kendi araçlarıyla tanıttirmek gerekir. "Dünya şiiri"nde bu genel insanlığın armağanlarında ne varsa, hepsi bilerek bilmiyerek tabiatta vardır. Bir ulusun, bir başka ulusta genel insanlığını, hiç farkında olmadan suura çıkartmak istemesi, uluslar arasında gerçek bağı kurması demektir. "Dünya şiiri" işte böyle bir araçla, herhangi bir ulusun tek başına, gerçek şiire varamayacağını söyler, bunun için de tek başına, beyhude yere uğraşmaması için ikaz eder. Muhakkak olan bir şey varsa, her ulus, başka ulusların çeşitli "dünya şiiri" ile tanışmak ister. Bu yol da onlara, birbirlerini daha iyi anlamalarını ve birbirlerini hoş görmelerini öğretir. Birbirlerinden edindikleri bilgi ile de aralarında bağlar kurulmuş olur.

Avrupa Edebiyatı (Europäische Literatur)

Çok kez de "Dünya edebiyatı" yerine *Europäische Literatur* = Avrupa edebiyatı kavramı kullanılmakta idi. Bu şüphesiz doğru değildir; çünkü Avrupa, bütün bir dünya değildir. Bununla beraber Goethe de bir yerde, bu iki kavramı bir tutmuş, hattâ birini ötekisiyle açıklamak istemiştir:

"Avrupa edebiyatı, dünya edebiyatı demektir" (42).

Bunun bir sebebi vardı: Goethe'ye göre "dünya edebiyatı" düşüncesi, Avrupa'da gerçekleşme yolunda olduğu için, ancak geçici olarak bir "Avrupa edebiyatı" idi. Avrupa uluslarının edebiyatları anlamında "Avrupa edebiyatı" uluslararası değişik edebiyatları, ilk kez, Avrupa bir araç olarak görüp gerçekleştirmeye çalıştığından, "dünya edebiyatı"nın ilk basamağı sayılıyordu. "Dünya edebiyatı" Avrupa'dan başlayarak, gitgide daha geniş halkalar halinde etrafını çeviren, sonunda da bütün dünyayı kavramak üzere genişleyen edebiyat olmuş, Avrupa edebiyatından gelişmiştir. Goethe, kendisi "*West-östlicher Divan* = Batı - Doğu Divanı" adlı eseriyile, Batı ile Doğu arasında da bir köprü kurmağa çalışmış, Avrupa dünyasına Asya dünyasını tanıttirmek,

(42) Goethe: "Schema zu Kunst und Altertum" VI. Bandes 3. Stück. (Historische Studien zur Weltliteratur) Europäische Literatur (in: Schriften zur Literatur).

bununla da "Avrupa edebiyatı"na "Asya edebiyatı"nı katarak "dünya edebiyatı"nı tamamlamak istemiştir. Bugün ise bu edebiyat, beş kıta uluslarının edebiyatını içine almaktadır.

Goethe'nin "dünya edebiyatı"nı anlayış tarzı, uluslararası kültür münasebetlerine bakılırsa, gerçekleşme yolundadır. Bizde de bu anlayış, Atatürkçü anlayışın özünü vermektedir.

Melâhat ÖZGÜ

TÜSTAV

İnceleme:

WOLFGANG BORCHERT: "KAPILARIN DIŞINDA"

(Behçet Necatigil'in Çevirisi Dolayısıyla)

İkinci Dünya Savaşı Almanya için yıkıcı olmuştu. Yıkıntılar ardında da çöküntüler görüldü. Bu çöküntüler içinde bir grup yazarlar, dünyayı çok karışık buldular; dünyaya anlaşılmasız bir gizlice diye baktılar; çünkü içinde insanlar, en çok da küçük olanlar, acı ve yoksulluk içinde bile hadlerini aşmış, yontulmamış içtepilerinin zoru altında, birbirlerine karşı zorba davranıyorlardı. Bu yüzden, insanların hayatı, varlığı, tehlikeye girmişti. Fransa'da Jean Paul Sartre varoluşculuk felsefesini (*existencialisme*) savunuyordu: İnsanın varlığı tehlikeyeydi. Bu karışıklık içinde yaşamak korkunçtu. Bu korkunçluk da insan yüreklerini "korku" ile bürüyordu. Yaşamın artık bir anlamı kalmış mıydı. Neden yaşıyorduk? Neden hâlâ mutluluk peşinde koşuyorduk? Bu nedenleri, Julien Teppe, acılıklılık felsefesiyle (*dolorisme*) destekledi: Değil mi ki birgün aramızda toprak yığından, moloz ve süprüntüden başka bir şey bırakmıyacağız? Bu nedenlere cevap verilemediği, cevap verilemediği için de ne yapacaklarını bilemedikleri için, içlerini, çığlık koparmakla ferahlatabileceklerini sandılar. Savaş sonrası yurduna dönen Wolfgang Borchert de (1921-1947) bunlar arasında idi. Eserlerini tamamlıyamadan öldü. Yazdıklarının da bağrından kopan çığlıkla, ne yapacağını bilemediği için yazdı. Yoksa günün büyük acısını söyleyebilecek değil sözcük, harf bile yoktu:

"Aramızda, içine kurşun girmiş bir akciğere kim bir uyak yapabilir... Makinalı tüfeklerin gürültüsüne kim bir dize ölçüsü bulabilir.. Can veren bir anın gözünde, yeni susmuş haykırış için.. kim bir sözcük verebilir.. Bu yük arabalarının pas kırmızısı, bu dünya yangını kırmızısı, bu ak insan derisi üzerinde kurumuş, kanlı, kabuklaşmış kırmızı için hangi matbaanın bir harfi vardır?"

Wolfgang Borchert'i dilimizde, ilkin Behçet Necatigil'in dört şiir çevirisiyle tanıdık. Ondan "*Lanternen Traum*—Fener olmak hülyası", "*In Hamburg*—Hamburg'da", "*Aranka*" ve "*Abschied* = Ayrılış" adlı şiir çevirileri "*Yeditepe*" dergisinde çıktı. (1) Sonra Borchert'in hikâyelerini tanıdık: "*Das Brot* = Ekmeğin" dilimize iki kez çevrilmiştir. Birini Seniha Bedri Göknil, (2) ötekini de Adalet Cimcoz (3) yapmıştır. İkisi de Almanca aslındandır, arada da altı

(1) Yeditepe, Yeni Seri, sayı 6, 1 Kasım 1951.

(2) Ufuklar cilt 1, sayı 8, Eylül 1952.

(3) Yeni Ufuklar cilt 6, sayı 72, Mayıs 1958, S. 431-32.

yıl kadar bir zaman vardır. "Die Küchenuhr = Mutfak Saati"ni da Kâmuran Sıpal çevirdi. (4) Son günlerde ise Sevgi Nutku: Borchert'in "Dann gibt es nur eins=yalnızca bir şey var" adlı yazısını "Yalnızca Hayır" diye vererek çıkardı. (5) Aslında rodyofonik bir oyun olan "Draussen vor der Tür" adlı tiyatro eserine gelince, buna: "Kapının dışında bırakılanlar" adı altında, yalnızca prolog ve kişilerle ilk sahnesini Burhan Arpad'ın çevirisinden okuduk. (6) Birinci sahneyi altı yıl sonra Orhan Çubukçu da "Kapının dışında" adı altında çevirdi. (7) Şimdi de Behçet Necatigil, tamamını vermiş bulunuyor. Çeviri çıkmadan önce, bunu 1959 yılında, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu tam onaltı kez oynamış. (8)

Hikâyeci, seyircilere, perde açılmadan, Behçet Necatigil'in çevirisiyle, şöyle anlatır:

Bir Adam Almanya'ya geliyor. — Uzun zaman yadelerde kalmıştı bu adam. Çok zaman. Belki haddinden fazla. Adam giderken başka idi, dönüşünde bambaşka. Hani kuşları (kimi de gece vakti insanları) korkutmak için tarlalara bir şeyler konur; adam dışıyla işte onlara benziyor. İçile de öyle. Adam bin şu kadar gün işte onlara benziyor. İçile de öyle. Adam bin şu kadar gün soğuklarda, ayazda, kapıların dışında bekledi. Para yerine dizkapağını verdi ve içeriye öyle girebildi. Bin şu kadar gece soğuklarda, ayazda, dışarılarda bekledi, işte en sonunda yerine yurduna dönebildi." (S. 5-6)

"..yaman bir film seyrediyor. Oyun sürüp giderken sık sık kolunu çimdiklemesi gerek; çünkü uyanık mı, yoksa rüya mı görmekte, bilmiyor. Ama sonra sağında solunda daha bunca insanın aynı filmi yaşadıklarını görüyor. Demek gerçek, diye düşünüyor, ne çare, gerçek! Evet, sonunda karnı aç, ayakları üşümüş, kendini tekrar sokakta bulunca bunun pek orta malı, pek beylik bir film olduğunu anlıyor. Almanyaya dönen bir adamın, onlardan birinin hikâyesi." (S. 6)

Önoyun: Elbe ırmağını gösterir. Sularına, intihar maksadiyle bir adam, kendisini atmıştır. Dalgaların içinde, gözlerini bir rüyadan uyanırcasına açar ve "Neredeyim?" diye sorar. Ona Elbe ırmağı cevap verir: "Benim koynumdasım". Böylece ırmak da kişileştirilerek sembolik anlamda sahneye çıkarılır. Kendisini sulara atan adam, hikâyenin kahramanıdır: Beckmann'dır ve henüz yirmi-beş yaşındadır. Ondan önce de daha nice kişiler, kendilerini bu suya atmışlar. Neden? Çünkü:

"Onlar yurtlarına dönerler, ama evleri barkları kalmamış ki yurtlarına kavuşsunlar." (S. 6)

Maddî mânevi yoksulluk içinde yaşama güçleri tükenmiş, iç acılara dayanamaz olmuşlardır. Beckmann da işte bunun için isyan etmekte ve kendisini, sularında alakoyması için Elbe'ye yalvarmaktadır:

(4) Yeditepe sayı 24, 1-15 Mayıs 1960, S. 11.

(5) "Değişim" 15 Ocak 1962, yıl 1, sayı 3, S. 10-11.

(6) Türk Tiyatrosu sayı 265, Aralık 1952.

(7) Yedi Ufuklar; cilt 6, sayı 72, Mayıs 1958, S. 425-30.

(8) Yayınevi 1962 (Bk. Sönsöz, S. 64)

"Artık açlığa dayanamıyorum. Artık seke seke önüne gelip de yatağında bir başka erkeğin yattığını görünce topallaya topallaya evimden çıkıp gitmeye dayanamıyorum. Ayak, yatak, ekmek... artık dayanamıyorum...!" (S. 9)

Ama Elbe ırmağı, Beckmann'ı koynunda tutmak, öldürmek istemez; çünkü o, daha gençtir, önce yaşaması gerektir onun. Bunun için onu kıyıya atar. Gövdesi yarı karada, yarı suda, Beckmann, şimdi gece yarısı, rüzgârın, dalgaların hırşırtiları arasında, benliğiyle başbaşıdır:

"Bu topallamalar, bu sekişler. Sonra şu kadın meselesi, eskiden karım olan kadın. O, bana, masaya masa der gibi sadece Beckmann dedi. Sonra karımın yanındaki öbür erkek, bana sırttı. Sonra bu enkaz yığını. Yurdumdaki bu moloz tarlası. Burda, Hamburg'da. O molozların altında bir yerde benim çocuğum yatıyor. Biraz çamur, biraz harç, biraz sıva. İnsan çamuru, kemik harcı. Tam bir yaşında idi, ben onu görmemişim bile. Ama şimdi her gece görüyorum. On binlerce taşın altında. Moloz, olup olacağı bir parçacık moloz. Dayanamıyacağım..." (S. 12)

diyerek, kendini suya atmış ve bunun çok kolay olacağını sanmış.

Ama yalnız Beckmann değil, evine tek ayakla dönen bir koca da, bu kez, Beckmann'ı hep hayaliyle yaşadığı karısının âşığı olarak bulur:

"Ben üç yıl Siberyada kaldım, Beckmann, dün akşam evime döndüm. Ama yerimi bir başkası almıştı, benim yerimi sen almıştın, Beckmann. Ben de kalktım, Elbe'ye gittim..." (S. 59)

Oysa Beckmann'ı kıyıda, bu Tek Ayaklı'nın karısı, bitkin bir halde bulmuş ve "sırf ıslak olduğu için" evine götürmüş, ama sonra onu sevmiş ve onunla kocasına hıyanet etmişti. Bunda Beckmann'ın hiçbir suçu yoktu. Bununla beraber suçluysa.

Babacan, sen ve şakacı bir Binbaşı, ailesi ile birlikte, akşam yemeğine oturmuştur. Beckmann buraya, Komutanın kendisine savaşta yüklediği "sorumluluğu" geri vermek üzere gelir: Yirmi erle birkaç düşman askeri ele geçirmek üzere Gorodek doğusundaki ormanı keşfe çıkmış ve döndükten sonra onbir kişi eksilmiştir. Bu onbir kişiden Çavuş Beckmann kendisini sorumlu tutmakta, bu yüzden geceleri uyuyamamakta, haykırışlar arasında haykırmaktadır. Vicdan azabı, onu böylesine kemirir, azaptan kurtulmak, ferahlamak için de Binbaşının insanlığına sığınmak ister. Oysa Binbaşı, değil, onbir, onbinlerce kişi kaybettiği halde hiç sorumluluk duymaz; Beckmann'ın sözlerini komik bir numero gösterisi diye alır ve barışçılığını yıkıcılıkla itteham ederek kahkahalar arasında, önce kendine bir çekidüzen vermesini, görünüşü bakımından "insan" olmasını tavsiye eder:

"Evet ciddi konuşuyorum! Atın paçavraları üstünüzdən, giyin benim eski elbiselerimden birini.. İşte ancak o zaman yine insana benzersiniz.. Hele tekrar bir insan olun bakalım!" (S. 27)

Bunun üzerine Beckmann büsbütün şaşırır.

"Bir insan mı olmak?.. Ben mi insan olayım? Peki sizler nesiniz?" (S. 28)

Gerçekten de hepsi insanlıklarını yitirmiş, buz kesilmiş, vurdum duymaz insanlardı. Binbaşının Karısı, Beckmann'ın bu acıklı hali karşısında sıcak odada "üşür". Kızı da duygusuz ve korkaktır, bütün bu konuşmalar sırasında, hiç istifini bozmayarak, soğukkanlılıkla, yemeğine devam eder. Kızın kocası ise kesip atan türünden, hemencecik hükmünü verir: Beckmann için "sarhoş" der. "küstah" der "deli" der, sonunda da onu hırsız yaparak durumun içinden kendini sıyrır. Bu türlü insanların arasında Beckmann nasıl yaşayabilir? Çıkar. Sirkte olsun acaba kendisine bir iş bulabilecek midir?

Kabare Direktörü de bunlardan farksızdır. Sanatta "bütün problemlere aktif bir cephe alan" cesur, ayık, dünyayı olduğu gibi görüp seven ve gerçeği her şeyin üstünde tutan bir gençlik aradığını söyleyen, bu arada da kendini bu nitelikleriyle öven Direktör'ün önüne gerçek, bütün çıplaklığıyla çıkınca, derhal sözlerini değiştirir ve "sanatın gerçekle hiçbir ilgisi yoktur" diyerek şöyle devam eder:

"Gerçeğe bağlı kalırsanız ilerleyemezsiniz."

"Bu sizi ancak gözden düşürür. Herkes birdenbire gerçeği söylemeye kalkışaydı halimiz neye varırdı? Bugün gerçeğin birazını bile öğrenmek isteyen var mı? Ha? Var mı? Sizin aslâ unutmamanız gereken hakikatlerdir bunlar." (S. 35)

Beckmann gerçeği şimdi anlamıştı. Bunun için işte bütün kapılar ona kapanmıştı: Sesi "çok yavaş" çıktığı için subay olamamıştı. Sesi "çok yüksek" çıktığı için seyircileri korkutuyordu; geceleri, ölüleri anılarak "haykıran bir kalbi" olduğu için de, önce "yeniden insan olmayı öğrenmesi" gerekiyordu. Doğduğu evde Beckmann, anne ve babasının yerine bir Bayan Kramer'le karşılaşır. Bu, yabancı bir kadındır ve yalnız Bayan Kramer'dir. Bütün korkunçluğu da işte onun, buradan gelmektedir. Büyük bir kayıtsızlıkla annesinin ve babasının, yehudi aleyhdarı olduklarından "hakiki uniformalı delikanlılar devri" geçince (bununla da Hitler devrini demek istemiştir) kendilerini nasıl havagazi ile öldürmek zorunu duyduklarını duygusuzca anlatır. Oysa bunları o, kendisi öldürmüştü.

Bütün bu korkunçluklara da Allah Baba, hiç ses çıkarmaz olmuştur. Çocuğu bombalar altında ölürken gözlerini yummuş, keşif kolundan onbir çavuş eksilirken orada bulunmamış, Stalingrad'da savaşırken de hiç yardım etmemiş. Bu nasıl babalıktır böyle? diye sorar Beckmann. Bunun için de ama, artık kimse ona inanmaz olmuştur. Hiç kimsenin inanmadığı, aldırış etmediği, umursamadığı Allah olmuş o; çünkü geri kalmış, uzun ölümler listesinin altından kalkmaz olmuş:

"Bize bugün bir yenisi gerek. Korkularımıza, sefaletimize uygun bir yenisi. Yepyeni bir Allah."

"Biz seni az mı aradık, Allah Baba, her yıkıntıda, mermilerin açtığı her çukurda, her gece, Can korkusuyla biz sana seslendik, Allah Baba! Bize yardım et diye haykırdık, ağladık, küfrettik! Sen nerelerdeydin, Allah Baba Bu akşam neredeydin? Bizden yüz mü çevirdin yoksa?" (S. 46)

Oysa Allah onlardan değil, onlar = yavruları ondan yüz çevirmişti. Tıpkı babalarını dinlemiyen oğullar gibi, o da oğullarına artık söz geçiremez olmuştu. Borchert, Allah gibi saydığı ve sevdiği bu Allah tipini kendi babasından almıştı. O da bu Allah gibi yumuşaktı ve oğluna söz dinletemez olmuştu. Allah mı insanlardan, insanlar mı Allah'dan yüz çevirmişti? Bu bir ilâhiyat sorusuydu. Allah geri kalmış, ilâhiyatçılar onu ihtiyarlatmıştı. İhtiyarlar, kendilerini yeni şartlara uyduramazlar. İnsanlar, artık sokaklarda Allah da sokakta. Kimsenin, ona da bir kapı açtığı yok. Yalnız ölüm kaldı insanlara kapısını açan.

Ölüm de Beckmann'ın karşısına, sokakları süpüren, süpürgesiyle insanları toplayan Çöpçü Kurumunun adamı ve General olarak çıkar:

"Çöpçünün süpürgesi, can çekişen bir adamın ciğerleri gibi hırıltıyor. Çöpçünün pantolonunda kırmızı şeritler var. Bu bir çöpçü generali. Bir Alman çöpçü generali. Yerleri süpürdüğü ölmekte olanların hırıltılı ciğerlerinden fırt fırt sesler çıkıyor..." (S. 48)

Borchert'in, ölümü, bu şekilde temsil etmesi, eseri yanlış olarak "antimilitarist" olarak damgaladı. Oysa eser, ne generallere, ne de savaşa karşıdır. Ancak hiç uğruna döktürenlere kızgındır; insanlar kanlarını dökmek üzere cepeye generaller çağırdığı için, isyanı, bu tip generallere ve generallerin kişiliğinde bu tip insanlara, sorumluluklarını duymayanlara karşıdır:

"Şimdi onlar kapılarını kapamış, evlerinde oturuyorlar. Onlar kapılarını sınıksız kapadılar.! (S. 55)

Oysa sokaklarda, yerlere serilmiş ölümler var. Kendilerini cepheye gönderenler, neden şimdi bunları umursamıyorlar? Eskiden sigara izmaritleri, portakal kabukları, kağıt parçaları olan sokaklarda insanlar yatıyor da, neden onlar bunlara kapılarını açıp bakmıyorlar? Savaş sonunda insanların durumu bu mu olacaktı? Savaş uğruna hayatlarını çökertenlerin, canlarını verenlerin karşısında insanlar, böylesine mi taş kesilmeliydi? İşte Borchert, insanlığın bu amansız yönünü, gereksiz, amaçsız savaşların ulusları nereye götürdüğünü göstermek istemiştir. İnsanlar, duygusuzluklarını seyretmek istemeyecekleri için de, kitabının başına:

"Hiç bir tiyatronun oynamak, hiç bir seyircinin görmek istemediği oyun"

sözünü koymuştur. Oysa eser çıkar çıkmaz, 30 tiyatrodan birden oynandı. Gerçi hiç uğruna açılan Hitler - Savaşında iç değerler, özdeksel güçlerle çürütülmeğe çalışıldı; ama bu yolda bir çalışma bile, her birinin varlığını gösterdi. Yalnız alinyazısı, Beckmann'ı, bu değerleri parçalayan güçlerin karşısına korkunç bir şekilde çıkardı. Hepsî, üzerine, ağır bir yük gibi çökmüştü. O, bu ağır yükün altında korktu ve hayatın, bunun için artık yaşamağa değer olmadığını sandı. Onun iyimser Öteki Benliği de gene Beckmann'a, onun bu hayattan hep göç etmek istediği anlarda, ardında olduğunu duyuruyor ve kendisine kuvvet ve cesaret vermek için, onu hiç rahat bırakmıyor, ona durmadan "yaşayacaksın" diyordu. Ama: "Niçin, kimin için, ne için" yaşayacaktır Beckmann?

Günün edebiyat eleştirmecileri, bu "niçin"lere bakarak, eseri ve dolayısıyla Borchert'i hemencecik hiçlikçiler (*Nihilisten*) arasına yerleştirdiler. Ama bu doğru olmadı; çünkü Borchert de, Beckmann da, ölümü istemekle beraber, gene hayata bağlı, hem de bütün kötülükleriyle bağlıydı. Hayata kanmamış olan biri varsa, o da Borchert'dir O, hayatı bütün duyularıyla öylesine yaşamış ki, hayattan tiksiniş olamazdı: "Biz hem güler, hem de ağlarız" diyen cümlesi, hayat duygusunun niteliğini belirtir. Borchert, bu dünyanın adamıydı. Bu dünyanın değerlerine önem vermişti. Yeryüzünde, bir yurt, bir aile, bir karı koca birliği, bir ruh hayatı vardı. Savaştan önce, o, bu hayatı kendisi de yaşamıştı. Felâket, bunu söndükten sonra, bıraktığı gibi bulamayışında oldu. O, Savaşın en çetin durumlarını yaşamış, en büyük tehlikelerini atlatmış, ama içindeki insanlık duygusu sönmemiş, dostlarının, ailesinin kendisine kucak açacağını ummuştu. Oysa onlar, çevresinde yaşamış olan bu en yakın insanlar, onu aldatmışlar. Savaşta gösterdiği yararlıklar değerlendirileceği yerde, dikkate bile alınmamış, kendisine yaşama imkânları sağlamamış, nereye girmek istediye uzmanlık aranmış. Savaştan yaralı dönen biri anlayamazdı bunları: anlamadığı için de haykırmaktan başka bir şey yapamaz. Dışa vurumculuğun haykırışıydı bu! İnsanlar, niçin onu anlamadılar? Niçin ona yardım etmek istemediler? Üç yıl içinde o mu değişmiş, dünya mı değişmişti? Gerçek neredeydi? Bilemez o, bunu! Savaştan dönen birinin anlayış ve sevgi bulamadığı, alayla, küçümseme ile karşılandığı için acısı büyük oldu: sevdiği ve saydığı değerlerin parçalandığını, bir daha da onları bulamayacağını sandı ve değerleri parçalayan o korkunç güçlerin altında ezildi. Eserinin karanlık gölgeleri bu ezilişin izleridir; çöküşü de hayatının tragedyasını vermiştir.

Eserin önemli yerlerini belirtmek için metinden verdiğimiz parçalardan da anlaşılacağı gibi, Behçet Necatigil'in Borchert'den pürüzsüz dili ve akıcı üslûbıyla yaptığı bu çeviri zevkle okunmaktadır; Burhan Arpad'ın ve Orhan Çubukçu'nun çevirisinden de çok farklıdır. Yalnız şunu da unutmuyalım: İlk ile son çeviri arasında tam on yıl var. Bu on yıl içinde çeviri anlayışımız değiştiği gibi, dilimiz de birhayli gelişmiştir. incelikler, daha iyi verilebilmekte, sözcüklerin karşılıkları daha uygun bulunabilmektedir.

Necatigil'den önceki çeviriler, dergiler için, ve belki de çok acele yapılmıştır. Bununla beraber, sırf çeviri anlayışımızın yıllar boyunca nasıl değiştiğini gösterebilmek için, bu üç ünlü çeviricinin kaleminden çıkmış çevirileri, üçü de Almanca asıllarından yaptıkları için, mevcut parçaları karşılaştıralım, karşılaştırmamıza da, eserin adının çevirisiyle başlayalım.

Burhan Arpad, çevirisine başlamadan önce, Wolfgang Borchert'in hayatı ve kişiliği üzerinde söylediği birkaç sözde: bu eserin ruhunu veren başlığını şöyle açıklıyor:

"Dışarıda, kapının önünde" isimli piyesi, en güzel gençlik hülyalarından koparılarak mevlân hakikatların kucağına vahşi bir zevkle kurban olarak itiliveren milyonlarca Alman gencinin ve bu milyonlardan geri dönebilenlerin eposesidir. Onların yeri artık "Dışarıda, kapının önündedir, onlar "Kapının Dışında Bırakılanlar'dır" (1).

(1) Türk Tiyatrosu, yıl 23, Aralık 1952, sayı 265, S. 8.

İşte bunun için Arpad, başlığı "*Kapının Dışında Bırakılanlar*" diye çevirmiş olacak, Çubukçu ise "*Kapının dışında*" demekle, aslına daha yakın kalmıştır. Behçet Necatigil'e gelince, o, daha çok metindeki açıklamalara dayanmış: "*Kapıların Dışında*"

"...kapalı bana bütün kapılar... Bu yüzden kapıların dışındayım" (S. 36)

Almancası:

"...sind alle Türen zu... Deswegen stehe ich draussen..."

Kelimesi kelimesine çeviri:

"Kapalı bana bütün kapılar... Bu yüzden dışarıdayım..."

Aslında ve Necatigil'in çevirisinde söz kahramanıdır. Beckmann, tek başına, aynı durumda kalanların yerine sembolik bir figürdür. Okuyucudur onu açıklıyacak. Oysa Arpad'ın çevirisi doğrudan doğruya açıklanmış biçimini veriyor, okuyucuya bir şey bırakmıyor. Bu bakımdan Orhan Çubukçu'nun çevirisi daha doğru.

Metin çevirilerine gelince:

Aslı:

"Ein Mann kommt nach Deutschland.

"Er war lange weg, der Mann. Sehr lange. Vielleicht zu lange. Und er kommt ganz anders wieder, als er wegging. Aeusserlich ist er ein naher Verwandter jener Gebilde, die auf den Feldern stehen, um die Vögel (und abends manchmal auch die Menschen) zu erschrecken. Innerlich - auch. Er hat tausend Tage draussen in der Kaelte gewartet. Und als Eintrittsgeld musste er mit seiner Kniescheibe bezahlen. Und nachdem er nun tausend Naechte draussen in der Kaelte geartet hat, kommt er endlich doch nach Hause.

"Ein Mann kommt nach Deutschland.

"Und da erlebt er einen ganz tollen Film. Er muss sich Waehrend der Vorstellung mehrmals in den Arm kneifen, denn er weiss nicht, ob er wacht oder traeuimt. Aber dann sieht er, dass es rechts und links neben ihm noch mehr Leute gibt, die alle dasselbe erleben. Und er denkt, dass es dann doch die Wahrheit sein muss. Ja, und als er dann am Schluss mit leerem Magen und kalten Füessen wieder auf der Strasse steht, merkt er, dass es eigentlich nur ein ganz alltaeglicher Film war, ein ganz alltaeglicher Film. Von einem Mann, der nach Deutschland kommt, einer von denen, die nach Hause kommen und die dann doch nicht nach Hause kommen, weil für sie kein Zuhause mehr da ist. Und ihr Zuhause ist dann draussen vor der Tür. Ihr Deutschland ist draussen, nachts im Regen, auf der Strasse.

Das ist ihr Deutschland."

Arpad'ın çevirisi:

"Bir adam, Almanya'sına dönüyor.

"Adam, uzun zaman ondan uzakta kalmıştır, hem de pek uzun müddet.

Şimdi de gittiğinden çok farklı bir halde dönüyordu. Dış görünüşü, kuşları ürkütmek için... Tarlalara dikilen korkuluktan farksızdı; iç âlemleriyle de öyle.

Adam dışarda binlerce geceyi soğuktan titreyerek geçirmişti. Ve binlerce gece soğukta titredikten sonradır ki nihayet evine dönüyordu.

"Bir Adam Almanya'sına dönüyor..."

"Ve işte o zaman başından çok garip şeyler geçti. Bu sebeplerdir ki adam, bütün temsil boyunca birçok defalar kolunu cimdikliyecek, uyanık veya rüyada olup olmadığını anlamaya çalışacaktır. Fakat sonra, sağında ve solunda bulunan pek çok insanın başında da hep aynı şeylerin geçmiş olduğunu anlayacaktır. O zaman, bütün bunların hakikat olduğuna aklı yatar.

"İşte böylece sonunda, bomboş bir mide ve buz gibi ayaklarla yine yollara düşünce, bütün bu olup bitenlerin alelade, hem de çok alelade bir hikâyeden başka bir şey olmadığını farkederek. Bu hikâye, Almanyalara dönen, fakat ev bark bulamadıkları için de dönmüş sayılmayacaklardan bir adamın hikâyesidir. Bundan sonra onlar için ev bark dışarda, kapının önündedir. Onların Almanyası kapının dışındadır. Yağmurlu gecelerin yollarıdır.

"İşte onların Almanyası." (S. 9)

Burhan Arpad, yanlışsız ve düzgün olan bu çeviriyi bugün yapacak olsa, muhakkak ki çok daha başka türlü yapacaktır. Ama on yıl öncesi, kelimelerin karışılıkları öylesine kolay bulunamıyor, bulunamadığı için açıklamaya kayılıyor, konuşma, anlatma dili, yazı diline kaçıyordu.

Necatigil'in çevirisi:

"Bir Adam Almanya'ya geliyor."

"Uzun zaman yâdelerde kalmıştı, bu adam. Çok zaman. Belki haddinden fazla. Adam giderken başka idi, dönüşünde bambaşka. Hani kuşları (kimisi de gece vakti insanları) korkutmak için tarlalara bir şeyler konur; adam dışıyla işte tıpkı onlara benziyor. İçiyile de öyle. Adam bin şu kadar gün soğuklarda, ayazda, kapıların dışında bekledi. Para yerine diz kapağını verdi ve içeriye öyle girebildi. Bin şu kadar gece soğuklarda, ayazda, dışarlarda bekledi, işte en sonunda yerine yurduna dönebildi.

"Bir adam Almanya'ya geliyor."

"Geliyor, yaman bir filim seyrediyor. Oyun sürüp giderken sık sık kolunu çimdiklemesi gerek; çünkü uyanık mı, yoksa rüya mı görmekte, bilmiyor. Ama sonra sağında solunda daha bunca insanın aynı filmi yaşadıklarını görüyor. Demek gerçek, diye düşünüyor, ne çare, gerçek! Evet, sonunda karını aç, ayakları üşümüş, kendini tekrar sokakta bulunca bunun pek orta malı, pek beylik filim olduğunu anlıyor. Almanya'ya dönen bir adamın, onlardan birinin hikâyesi. Adam, onlardan biri; onlar yurtlarına dönerler, ama evleri barkları kalmamış ki yurtlarına kavuşsunlar. Artık onların yerleri kapıların dışındadır. Onların Almanyaları dışarıdır, gece vakti yağmurda sokak. "Budur onların Almanyası."

(S. 6)

1. Sahnedeki Beckmann'ın soruları:
Borchert:

"Wer ist da? Mitten in der Nacht. Hier am Wasser, Hallo! Wer ist denn da?"

Arpad:

"Kim var orada? gece yarısı ne arıyorsun buralarda? Kimsin?"

Çubukçu:

"Kim var orda? Böyle gece yarısı? Su kenarında? Heey, kim var orda be?"

Necatigil:

"Kim var orada? Gece Yarısı. Suda. Heey! Kim var orda?"

Arpad "*Hier am Wasser. Hallo!* = Burada, suda, heyy!" sözcüklerini çevirmiş, İkinci: "Kim var orda? sorusunu da tekrardan kaçındığı için olacak, bu kez "kimsin? diye vermiş. — Çubukçu, bu tekrarı veriyor ama, ardından da bir "be" getiriyor ve bununla Beckmann'ı aslında olmıyan kabalığa ve bayalığa düşürmüş oluyor. Beckmann'ı, bayağı bir insan değil, içi dışı acıklı, acının verdiği kuruluk ve donukluk içinde.. — Necatigil ise yalnız "burada" sözcüğünü atmış, tekrarı da olduğu gibi gene aynı biçimde vermiş ve ardına hiçbir şey katmamıştır. Bu yüzden de onda, aslının havası çok daha iyi veriliyor.

Borchert:

"Danke. Und Wer ist das: ich?"

Arpad:

"Anladık, amma sen kimsin?"

Çubukçu:

Sağol. Ama "Ben" dediğin kim?"

Necatigil:

"Sen mi? Peki, kimsin sen?"

Arpad ile Necatigil'de, aslındaki *Danke* = teşekkür" sözcüğü yok. Beckmann'ın "kim var orada?" sorusuna karşılık Öteki adamın, aslında yalnızca *ich* = Ben diyen cevabı üzerine, cevap verdiği için önce bir teşekkür gerekir. Çok güç, perişan bir durumda olsa bile bu teşekkür gerekir ve ancak ondan sonra başka sorular sormaya hak kazanılır. Arpad'ın, bu teşekkür yerine: "anladık amma" demesi, havayı senli benli yapıyor. — Çubukçu'nun "sağol" karşılığında da, aslının kuruluşundan çok, bir sevinç vardır. Bunun için de havayı değiştiriyor. Bunu yapmamak için olacak, Necatigil, yalnız "Sen mi?" diye soruyu tekrarlamakla yetinmiş. — Arpad: "*Und* = *Ve*" sözcüğünü hiç vermemiş, *Wer ist das: ich?* = Kimdir bu: ben? sorusunu da sıradan bir "Sen kimsin?" diye sormuştur. Oysa bu soru, sıradan bir soru değildir. Necatigil, "Sen'i, sona getirmekle, cümlelerin havasını bir dereceye değin korumuş ama, "*Ich* = *Ben*", varoluşçuluk felsefesine (*existencialisme*) dayanıyor. Bu "ben", bir ikinci kişi değil, Beckmann'ın kendi varlığı, kendi benliğidir. Bunun için de işte "Sen"

diye sormaz. Bir "Ben"dir onunla konuşan. Burada Türkçe deyimini, Çubukçu "ve"yi "ama" ile vererek: "Ama "ben" dediğin kim?" demekle çok daha iyi bulmuş oluyor. Bu "Ben"in ardında kocaman bir varoluşçuluk felsefesinin akımı, korku içinde bir hayat sorusunun, insanın kendi düşünce ve duyusunun kişiselliği olduğu belirlemeli. Yoksa Borchert de yalnızca "Wer bist du?" = Kimsin sen? diyebilirdi. Ama o, işte böyle değil, "Und wer ist das: ich? = Peki, kimdir bu: Ben?", Çubukçu'nun deyişiyle de: Ama "ben" dediğin kim?" diye soruyor. Bugün artık metinler çevrilirken XX. yüzyıl dünyasının, hele İkinci Dünya Savaşı sonrasının düşünce ve duygu akımlarını dikkate almamak olmaz. Bunu Necatigil bilir. Öteki, Beckmann'ın asıl benliği, kendisini şöyle tanıtır:

Borchert:

"Der von gestern. Der von Früher. Der Andere von Immer. Der Jaser. Der Antwoer."

Arpad:

"Dünün ötekisi. Bütün geçmiş zamanların ötekisi. Evet efendimcisi."

Çubukçu:

"Dünkü. Eskisi. Başkası yani her zamanki. Evet, diyen, karşıt veren!"

Belli ki Çubukçu burada "karşıt" sözcüğünü "cevap" anlamına almış. Ama bu sözcüğün bu anlamı tutmamıştır ve "karşıt" daha çok "karşı" "zıt", "muhalef" anlamlarına kullanılmakta, yeni karşılığı olan "yanıt" da henüz yerleşmemiştir. Necatigil, bunun için gene eski sözcükle "cevap veren" le yetinmiş olacak:

Necatigil:

"Dünkü. Daha önceki. Her zamanki. Evet diyen. Cevap veren."

Görülüyor ki Çubukçu ile Necatigil, Arpad'ın yanında, aslına çok daha fazla uymağa çalışmışlar, hepsini daha yalın olarak, karşılıklarını verebilmişlerdir. Çubukçu'da gene tek tük atlamalar varsa da, Necatigil, eserin hiçbir yerini atlamamıştır. Arpad'da, bundan sonra da, aslında olan birçok cümleleri bulamıyoruz. Beckmann'ın dördüncü sorusu hele hiç yok.

Çubukçu'da şöyle:

"Eskisi? Her zamanki? Okuldan tanıdığım mı? Yoksa kızak kaydığım çocuk mu?"

Burada "çocuk" sözcüğü fazla; çünkü bununla "benlik" sınırlandırılmış oluyor.

Almancası:

"Der von Früher? Von Immer? Du bist der Andere von der Schulbank, von der Eisbahn? Der von Treppenhaus?"

Necatigil'in çevirisi:

"Daha önceki, her zamanki mi? Sen okul sıralarındaki, spor alanındaki öteki misin? Evin avlusundaki öteki mi?"

Bütün bu soruların yerine Arpad, yalnızca: "Başka?" demiş. Öteki'nin sekizinci cevabının da son cümlesi yok.

Çubukçu'da:

"İnanan.. gülen.. seven, ileriye bakan, geri gidersen ileri yürüten, hayır diyene "evet" diyen. Karşıt veren.. Rahatsızın biriyim ben canım. Ben.."

Burada *Çubukçu*: "*wenn gehumpelt wird*" bu somut sözcükleri, soyut olarak, açıklayarak vermiştir. Bu veriyle de, bu Ben'in, Beckmann'ın kendisi, öz benliği değil de, bir ikinci kişi gibi görünüyor. "Geri gidersen ileri yürüten", "hayır diyene evet diyen" değil..

Almancası:

"Ich bin der, der glaubt, der lacht, der liebt! Ich bin der, der weiter marschirt, auch wenn gehumpelt wird. Und der ja sagt, wenn bu Nein sagst, der ja sager bin ich. Und der.

Necatigil'inki çok daha doğru ve aslına uygun:

"İnanan, gülen, sevenim ben! Topallayarak da olsa yürüyüp gidenim ben! Sen hayır derken evet diyenim ben! Ben evet diyenim! Ben.."
(S. 11)

Bu karşılaştırmalarla bugünkü çeviri anlayışımızın, altı hele on yıl öncekinden çok daha ileride olduğu belirmiyor mu? Biz artık yalnız anlam doğruluğuna, sözcüklerin karşılıklarına ve pürüzsüz deyiş tarzına değil, metinde hiç bir şeyin, ufak bir nüansın bile atlanmamış, eserin havasının verilip verilmemiş olmasına da bakıyoruz. Çevirmenin en güç yanı da işte bu oluyor; çünkü hava, ancak düşünce ve ruh alanında şairden şaire giden yol üzerinde esebilir. *Necatigil*, *Borchert*'e Arpad ve *Çubukçu*'dan çok daha fazla yaklaşabilmiş, çevirisi bu bakımdan başarılı ve bundan böyle *Almanca*dan yapacağımız çevirilere örnektir.

Prof. Melâhat ÖZGÜ

MEVLÂNA HAKKINDA DEĞERLİ BİR KİTAP

Çağımızda Bediuz - Zaman unvanına hak kazanmış değerli üstad, İranlı sayın Fürûzânfer, Mevlâna'nın hayatı ve eserleri hakkında evvelce yazmış olduğu monografiyi yeni baştan birçok ilâveler ve düzeltmelerle zenginleştirmiş, ikinci baskısını tekrar mevlevî irfanı âşıklarının istifadesine sunmuştur. Üstadın şu yüce himmetini cidden takdir ve şükrana lâyük bulduk.

Anadolu'nun ölümsüz varlığı maneviyet âleminin ulu sultanı Mevlâna Celâleddin hakkında kılı kırk yararcasına uzun ve derin tetkiklerle dolu olan bu mühim eser denilebilir ki aynı mevzu hakkında evvelce yazılmış olan emsali arasında eşsizdir.

Görülüyor ki sayın müellif bu konu ile ilgili bütün senet ve vesikaları gözden geçirmekle beraber bu bapta geniş tetkiklerini Mevlâna'nın kendi eserlerinin şahadetleriyle de kuvvetlendirmiş, vuzuhlandırmış, hülâsa bütün eski kaynakları karıştırmıştır. Bu bakımdan muhtevası sağlam ve itimada değer bir mahiyet kazanmıştır.

Mevleâna'nın hayat tarihçesi uzun yıllardan beri yüz türlü efsane perde siyle örtülmüş olduğu için bu güzel eser, gerçek tetkik ve tahlilleriyle o uydurma rivayetleri tasfiye etmiş, bu konuyu aydınlatmış yani yüce Mevlâna'yı hakiki çehresiyle tarih sahnesine çıkarmıştır.

Her ne kadar Cenabı Mevlâna, *Mesnevi*'sinin ilk onsekiz beytinde:

Herkes kendi zannınca oldu gönlümün yâri,
Aramadı hiç kimse içimdeki esrarı.

buyurmuştu. İşte Bediüzzaman'ın kitabı bu sitem dolu beytin mazmununa açık bir cevap oldu, öyle zannediyoruz ki, aziz müellifimiz nefis eseriyle Mevlânamızın kutlu esrarına erebilmiş, ona eşsiz bir mahrem olmuştur.

Süphesiz birçok vesika vce kaynaklarla Mevlânamızın büeün eserleri bizim kütüphanelerimizde de saklı kalmış, zamanın tahribatından kurtulmuştur; lâkin bu malzeme ve eski vesikaları ince bir tetkik süzgecinden geçirmek, bunların karşılaştırılması neticesinde böyle lâtif ve şirin bir terkip meydana getirerek böyle bir esere vücut vermek kolay bir iş değildir. Süphe yok ki bu türlü arifâne eserler ancak Mevlevî irfanına âşina bulunmakla beraber geniş tetebbu ve tahlillere de ihtiyaç gösterir.

Pek muhterem üstad Fûruzanfer ki nefsinde birçok meziyetleri toplamış ve bu konuda tam yetkili bir şahsiyet olarak kendini tanıtmıştır. Ne saadet ki, bu kitabıyla bir yandan Mevlânamızın hayat ve hâtıralarını dile getirmiş, öte yandan da kendi adını ebedileştirmiştir; hattâ sayın müellifin eseri sadece

Mevlâna Celâleddin'in hayatını anlatmakla da yetinmemiştir. Üstad, Mevlâna-mızla çağdaş bulunan sayılı ilim ve fikir adamlarının hayat ve eserlerini de incelemiş, onlardan da topluca bilgiler vermiştir. Bilhassa Şems-i Tebrizî ile Mevlâna'nın mülâkat ve dostluk hikâyeleri arasında birbirini tutmayan rivayetlerden ve bu bahiste o devrin tezkerecileriyle tarihçileri arasındaki ihtilâflardan da söz açmıştır. İşte bu hususiyetler, bu arifâne araştırmaların mahsulü olan eserin değerini bir kat daha artırmaktadır.

Bugün işaret etmek gerektirki halen Mevlâna konusunda tetkikçilerin başvurdukları en eski mehav ve vesikalar şu birkaç kaynaktan ileri geçemez:

- 1 — Eflâki Ahmet Dedenin Menakib-ül Arifin adlı biyografisi. Müellifi Sultan Veled ve onun oğlu Ulu Arif Çelebi ile muasır;
- 2 — Risale-i Sipehsalar. Feridun Ahmet Sipehsaların tezkeresi Hazreti Pir ve Sultan Veledle çağdaş;
- 3 — Elcevahirül-Muzia Muhyiddin Abdülkadirin biyografisi. Sultan Veletle çağdaş;
- 4 — Tezkere-i Devletşahi. Alâeddin Bahtışah ibni Devletşah.
- 5 — Rihle-i İbni Batuta.

Yukarıda sıraladığımız beş vesikadan dördüncü ve beçinci mehavların yazarları kısmen Eflâki ve Sipehsalardan, kısmen de halk arasındaki söylentilerden faydalanmış olduklarından rivayetlerinin fazla bir edeğeri yoktur; ancak bunların dışında elde en eski ve sağlam bir vesikamız vardır ki, bütün kaynaklara tercih edilecek kıymettedir, bu da Sultan Veled'in İbtidaname adlı mesnevisidir. İbtidaname her cihetten güvenilebilir aslı, esasî malûm olan bilgilerle dolu olması bakımından en muteber vesika sayılabilir. İşte hakim ve fâzıl müellif bütün bu kaynakları gözden geçirmiş, taramış, incelemiş, kendine has olan ilmi bir metotla, dürüst bir tenkid ölçüsüyle dervişlerin, Mevlâna âşıklarının hayallerinden doğmuş efsaneler arasından hakikati görmeye çalışmış, rivayetlerin doğrusunu eğrisinden; sağlamını çürüğünden ayırmaya uğraşmıştır. Bu yüzden ki Bediüzzeman'ın eseri diğer benzerlerinden çok üstün bir değer kazanmıştır.

M. Nuri GENCOSMAN

TÜSTAV

Not :

Eser, Mevlâna torunlarından Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Yakında Şark - İslâm Klâsiklerine Yardımcı Eserler arasında yayımlanacaktır.

TERCÜME SANATI

Monthelet'nin *Pitié pour les Femmes* adlı eserinin Varlık yayınlarında *Kadınlara Acıyın* başlığı altında çıkan çevirisini inceledik. Bütün eseri baştan başa karşılaştırmak mümkün olmadığından önce ilk 10 sayfanın incelenmesiyle yetindik. (Fransızca metin S. 1083 - 1091, Türkçe metin S. 3 - 13).

Kitaba başlangıç olarak Tolstoy'un *Kazaklar*'ından alınmış beş satırlık parçada

"Il n'y a péché à rien" in çevrilmemiş olduğu hemen göze çarpıyor. Ardından, eserin daha ikinci satırında *une Petite Tranquille*'e "Sessiz Kız" dendiğini görüyoruz. Halbuki Tranquille'in tam karşılığı sâkindir. *Des repas entiers* için yalnız "Sofrada" kullanılmış, *en barque, dans un pavillon à l'écart* çevrilmemiş; *oubliant de lui présenter un plat*, "yemeğini vermediği, unutulmuş" olmuş. Şimdi Fransızca metinlerle çevirideki Türkçe karşılıkları yanyana yazmak suretiyle farkları belirtmeğe çalışalım:

1. Sans Succès = İş çıkmadı (?)
2. Toute, cette mécanique l'exasperait = makineler onu deli ediyordu (?)
3. Un gentil talent avec le crayon = Esaslı bir çizgi kabiliyeti...

Çizgi kabiliyeti ne demek? Sonra "gentil", esaslı değil, az çok hoş giden bir mahiyet taşımaz mı?

4. à la vérité = (çevrilmemiş)
5. Solennellement = (çevrilmemiş)
6. Bazardé = Bit pazarına yolladı. (Elden çıkardı, daha iyi olmaz mıydı? zaten yazar, il l'a envoyé au marché aux puces, dememiş.)
7. Rester Chaste = Namuslu olmak. (Buradaki namusun iffet olduğu anlaşılmıyor.)
8. Pureté = Aralık (baskı hatası)
9. Faux = Sakattı, (yanlış düşünceli)
10. Naif = Cahildi, (Sâf-dil) Sâfdil
11. Plaques = Tabaka, (leke, benek)
12. Célibataire de vocation = Bekârlıkta kabiliyetli (burada vocation temayül'dür.)
13. Encore que père de famille = İyi bir aile babası idi. (İyi'ye lüzum yok.)
14. Ses maîtres favoris = üstadlardan (?)
15. Décrire = Bahsetmek (?)
16. Se peindre = Anlatmak (?)
17. Dérobade = Yoldan sapışların, (kaçınma, çekinme...)
18. Lorsqu'ils sont ensemble = (?)
19. Plissé = Süzgül, (kırışmış)
20. Bijoux = Bilezik (?)

21. Bleu de roi = Mavi (?)
22. Habitudes solitaires = Köşede bucakta hatırlar karıştıran (?)
23. Maisons religieuses = Din kurumları (?)
24. Mais madame, entre jeunes filles, ce n'est pas mal, = Aman kardeş genç kızlar arasında hiç te fena olmuyor. (Halbuki, onları bu durumda yakalayan bir öğretmendi. Cevap şöyle olacaktı: Ama, madam, kızlar arasında bunun ne kötülüğü var (ya da) olabilir.)
25. Confidente rêvée = Sırdaşıydı (?)
26. Les Hommes qui la tenaient, dans leurs bras = Elleri beline sarılan erkeklerle. (kendini kolları arasında tutan)
27. Avec une certaine intelligence = Yürekten ve kafadan (buradaki *certaine intelligence*, anlayışla demek değil midir?)
28. Parole gentille = Kibarca bir söz (sevimli...)
29. Jamais une "attention" = Ne de "İlgi" gösterdi (Buradaki "Attention" gönül alıcı, zarif bir hareket'tir.)
30. Une demi — heure (?)
31. Mot Gentil = (gentil, atılmış)
32. Birçok yerlerde "elle" ler "bizimki" olmuş.
33. Pourquoi ne m'as-tu pas appelé? = Niçin bağırmadın? (neden bana seslenmedin, beni çağırmadın?)
34. Il n'y avait pas à se plaindre d'elle = Şikâyet edilecek bir tarafı kalmadı (?)
35. La plus authentique = Amansız. (gerçekten)
36. Or, il n'y a unité de caractère que chez les êtres qui s'en fabriquent une par artifice = Oysa ki yalnız yapma yaratıklarda vardır kişi birliği (yanlış)
37. Elle avait découvert cela = Bunu anlamıştır (yanlış)
38. Il avait toujours été incapable de remettre les plombs = Hiçbir şey yapamazdı, afacak bir şeyle karşılaştımı apışırkalırdı. (Sigorta attığı zaman, değiştirmekten âcizdi.)
39. Avec des réflexes de névropathe, les voir quand ils virent = (?)
40. Un bal par mois environ = (?)
41. Empoisonnée = Zehirledi. (zehir ederdi)
42. Enfant Jésus de Porcelaine = (çeviride Porcelaine, yok)
43. Grenier = Ambar (çatı arası)
44. Conviction = Görüş (Conception değil ki!)

Şimdi eserin sonlarına bakalım: (Fr. S. 1214-1222 = T. S. 185-197)

Önce Solange Dandillot'un Pierre Costal'a yazdığı mektubu inceliyelim:

1. Poste restante, Je vous en conjure, je vous embrasse çevrilmemiş; *Ou alors* gelmeseniz diye tefsir edilmiş. Halbuki (yazmazsanız) deneyecekti.
2. Nous sommes bien contentes qu'il ait accepté de voir un prêtre = Papazı kabul etti. Çok sevindik. (aşında, bir papazın gelmesine razı olduğundan çok memnun olduk denmeliydi.) Bu büyük bir yanlış sayılmaz, ama, eserin başından sonuna kadar aynı kısaltmalara raslanır. — Son nefesini vermeden önce bir papazın kendisini ziyarete gelmesi ve *müsaade etmesi, razı olması* bu ziyaretin önemini belirtmektedir. Kabul etti değil, papazın gelmesine *muafakat etti* demek gerekirdi. Votre Rosebourg'da sizin Rosebourg diye çevrilmiş ama Rosebourgunuz daha samimî olmaz mıydı? Sonra Costal'sın not defterinde "sıkıntidan" diye bir şey yok.

Folle elle aussi: (çevrilmemiş)

Lamentation féminine = Dişi iniltileri; (Féminine, de la femelle demek midir?)

Comme l'apprenti - sorcier j'ai déchaîné cet amour vierge, cet élément insensé dont je ne suis plus maître = Büyücü ile çırak meselesine döndü bizim iş, el değmemiş bir aşkı zincirden çözdüm.

Bu cümlelerin eksiklik ve sakatlığı gözden kaçmıyor, ortada büyücü ile çırak diye iki kişi yok, sadece acemi bir büyücü ya da bir büyücü çömezi söz konusu olmaktadır. Bu kişi harekete geçirdiği gizli kuvvetlere hâkim olamıyor. Buradaki "déchaîner" zincirden kurtarmak değil, *déchaîner les passions*'da olduğu gibi mecazidir.

Ce brusque geysir, est si étonnant = Bu beklenmedik kaynayılar şaşırtır adamı (?)

"Si Solange s'était montrée plus démonstrative avec moi" cümlesindeki démonstratif'in mânası "qui démontre vivement tout ce qui il a dans l'âme et qui témoigne des intentions bienveillantes" olduğuna ve fail de Solange olduğuna göre "solange beni fazla gayretli görmüş olsaydı" çevrili ne demektir? Burada hem "contre - sens", hem de terim yanlışlığı var.

Doux devoirs = Hoştur vazife (tatlı vazifeler)

C'étaient toujours's da toujours italik harflerle yazılmış olmasına rağmen mütercim bunun üzerinde nedense durmamış, *énchainement*'ı da unutmuş.

Şimdi 20 Temmuz 1927 tarihli mektubu şöyle bir okuyalım:

Vous me demandez la sécurité, je vous la donne = Güvenimi istiyorsunuz, sizin olsun (sorarız mütercime, bu ne demektir?)

Ce que j'aime = Sevdiklerimi (sevdiğimi)

Froidueur affectée = Sevimli bir soğukluk (Affectée, affectation'dan geldiğine göre affectueuse değil; buradaki mânası *imitation, faux - semblant*, yani yapmacık olandır.)

Je ne jouerai pas ce jeu avec vous = (?)

Conception = Düşünce (??)

Ou qu'il ne soit pas = Olmazsa cehennemim dibine gitsin. (Yazar, qu'il aille au diable dememiştir.)

Chaque soir, Je m'endors avec vous dans me bras = Her akşam uyurken sizi kollarıma alıyorum. (Burada fiil kollarıma almak değil, uykuya dalmaktır.)

Tel qu'il apparaît dans votre lettre = (?)

Türkçe metnin 189. sayfa ve 20. satırında (ben kendisini iki kere gördüm, sayıyordum) var. Mütercim "seviyordum" yazmalıydı.

20 Temmuz 1927 tarihli mektup:

J'ai eu le réflexe de te laisser tomber = Tepe taklak bırakıverdim seni. (?)

Mes joies = Zevklerim (sevinçlerim)

Remettre ça: geri bırakacağımız (yeniden başlayacağımızı)

Tout au contraire je n'ai jamais eu à son endroit un sentiment si sérieux...

= Ona karşı öyle ciddi, öyle derin, öyle sağlam bir duygu duymadım...

(Tam tersi... duyuyorum ki...)

de l'affection, que soutiennent comme deux colonnes, l'estime et le désir =

Sevgi sadece, saygı ile arzu da bu sevgiye destek olan iki sütun. (Bu cümle bir öncekinin devamıdır. Birincisini anlamadığı için, mütercim, ikincisini de bu hale sokmuş.)

Je rentre dans mon génie propre = Kendi dehâma dönüyorum. (Génie burada dehâ değil "caractère propre et distinctif" olduğu gözden kaçmış.)

Je te flatte de la main = Ellerimle alkışlarım. (Flatter = caresser par quelle attouchement, olduğunu, mütercim, sözlükte bulabilirdi.

/Spasme de jaic fulgineuse = Bir isli neşe titreyişi (?)

Kitabın başından ve sonundan bir parça inceledik. Eleştiricinin de sabrı tükenir, bazan da çok çabuk "Brunet'ye verilecek" olan mektubu atlayarak sonuncusuna geçiyoruz:

Comme dimanche dernier je suis au café, seule naturellement, puisque tu m'as abandonnée = Geçen pazara kahvede idim, beni bıraktığına göre yalnızdım tabii... (?)

Agis prrement avec moi = Açık davran bana karşı (?)

J'aurais fait mon deuil du mariage = Ben de evlilik yası tutardım (?)

Bundan önce "genç kızlar"ın bazı parçalarından yanlış örnekleri vermiştik. "Kadınlara acıyın"da, biraz baştan biraz sondan karıştırdığımız sayfaların durumunu belirtmeğe çalıştık. Öyle sanıyoruz ki, öbür parçalarda da aynı kusurlar vardır. Yazarın üslûbuna aykırı devrik, bölünmüş, kısaltılmış cümleler; yer yer "Contre - Sens"lar ve bir sürü yanlış terimlerle karşılaştığımız bu çeviriler okuyucuları tatmin edemez. Varlık Yayınevi'nin eseri takdim ederken Montherlant'ın *büyüleyici* dediği üslûp bu mudur, diyeceğimiz geliyor.

Fuat PEKİN

GİDE'İN GÜNCESESİ

Bu defa incelemeye gene Varlık Yayınlarında çıkan Gide'in Güncesi'nden yapılmış bazı çevirilerle devam edeceğiz. Gözden geçirdiğimiz parçalar 1919'a kadar yazılmış olanlardır. Bunların da hepsini Fransızcalarıyla karşılaştırmış değiliz. Gözden geçirdiklerimizde nüans, bazan üslûp farkları bulduk; ama, bizi en çok tedirgin eden "Contre - Sens", ters anlamlar olmuştur. Vereceğimiz örnekler görüşümüzü açıklamaya yetecektir:

1. Fr. Il faut que j'apprenne à me prendre au sérieux.

Tr. Kendimi daha ağırbaşlılıkla ele almalıyım.

Doğrusu: Kendimi ciddiye almağı öğrenmeliyim.

2. Fr. Opinion satisfaite...

Tr. Kendim üzerinde tamam, oldum, bittim gibi düşüncelerim bulunmalı. (Kendimi beğenmişliğe kapılmamayı öğrenmeli;)

3. Fr. Plus mobile

Tr. Kimildasın

D. Daha hareketli olmalı

4. Fr. Plaisanterie

Tr. Nüte

D. Şaka

5. Fr. Choses

Tr. Varlık

(Burada şey, şeyler demek gerekmez miydi?)

6. Fr. A se servir des *moines*

Tr. Öbür varlıkları araç yapmak

D. *En küçüklerinden (değersizlerinden)* yararlanmağa başlamak.

7. Fr. Un des trucs de Louis qui lui a toujours réussi, c'est de se figurer qu'on désire par *goût* et avec *passion* tout ce qui vous est utile.

Tr: Pierre'i çabuk başarıya götüren nedenliklerden biri çıkarına olanı yaparken iyi yaptığına kendini inandırmasıdır.

D: Louis'inin bir *kurnazlığı* ki, hep işine yaramıştır, o da, yararlı olan şeyleri sanki *keyf* için ve *hırs*la istemekte olduğumuzu sanmaktadır.

8. Fr: Non les *petits faits* qu'il faut *imiter*.

Tr: Küçükleri atmalı.

D: Küçük olayları *taklit etmemeli*

9. Fr: J'ai toujours un trop *vif désir* de leur plaisir.

Tr: Çünkü herkesin hoşuna gitmeğe kalkıyoruz.

D: Onların hoşuna gitmek için içimde her vakit şiddetli bir *arzu* duyuyorum.

10. Fr: C'est mon enfance solitaire et *rechignée* qui m'a fait ce que suis.

Tr: Evde kapalı geçen, yalnız geçen çocukluğum her halde beni böyle etti.

D: Bugün ne isem, bunu yalnızlıkla, *huysuzlukla* geçen çocukluğum meydana getirdi.

11. Fr: Nous nous *exaltons* infiniment.

T. Çünkü birbirimizi yüreklendiriyor, güçlendiriyoruz.

D. Birbirimizi alabildiğine *coşturuyoruz*.

12. Fr: *Je recommence* à écrire

Tr: Yazmağa başlıyorum.

D: *Yeniden yazmağa* başlıyorum.

13. Fr: C'est par *lâcheté morale* que je me suis interrompu.

Tr: Durmam gevşeklikten di.

D: *Manevî* bir *korkaklık* yüzünden yazılarıma ara verdim.

14. Fr: Et de *même* pour la phrase, pour l'œuvre tout entière.

Tr: Yapıtın bütünü için önemli olarak.

: (..... bütünü içinde *varittir*)

15. Fr: Me *tourmente*

Tr: Elimi kolumu bağlıyor.

D: *Tasalandırmakta*

16. Fr: *Emulation*...

Tr: İmrenme

(Emulation daha çok rakabet yoluyla teşvik ifade etmez mi? Çünkü amacı başkalarının başarısına erişmek ve onu geçmektir.)

17. Fr: Je ne me citerais pas comme exemple si je n'avais pas le travail très difficile

Tr: Nedenli güç çalıştığımı örnek gösterecek değilim.

D: Eğer çalışmam bu kadar güç olmasaydı örnek olarak kendimi ele almazdım.

18. Fr: L'idée de l'œuvre, c'est sa composition.

Tr: Yapıtı düşünce kurar.

D: Eserin mahiyeti eserin kuruluşundadır.

19. Fr: Cette société mondaine et vive l'étonne.

Tr: Tabii züppe, oynak sosyete onu şaşırtır.

D: Bu kibar *vecanlı* toplum (hayatı) onu şaşırtır.

20. Fr: Il est un savant pas un homme, sa science le gêne

Tr: Bilgisi yük olur. Bilgindir ama daha adam olmamıştır. (Adam olma - mıştır'ın küçültücü mânasından kurtarmak için = bir bilgindi o, henüz *olgun bir adam* değil, ilmi onu tedirgin ediyordu, demek daha uygun düşer.)

21. Fr: Peter Schlemhil sars, son ombre à peine il ose saluer.

Tr: (Hafzedilmiş)

(Gölgesi olmıyan Peter Schlemhil o'dur. güç belâ selâm verebiliyordu.)

22. Fr: Ce qui fait la valeur de l'homme, ce n'est pas la vérité qu'il possède, ou qu'il croit posséder, c'est l'effort sincère qu'il a fait pour la conquérir. Car ce n'est pas par la possession mais par la recherche de la vérité que l'homme grandit ses forces et qu'il se perfectionne.

Tr: Kişi oğlunun özdeğeri bulduğu ya da bulduğunu sandığı gerçekte değil, gerçek yolunda harcadığı çabadır. Zira o, gerçeği elinde tutmakla değil, aramakla yükselir, gelişir. (İnsana değerini veren *sahip olduğu* ya da *sahip olduğunu* sandığı hakikat değil fakat onu elde etmek için harcadığı *samimi* emektir. Çünkü insan sahip olmakla değil fakat hakikati aramak yoluyla *gücünü artırır ve olgunluğa ulaşır*.) Budan sonra gelen o fevkalâde sözler çevrilmemiş..

23. Fr: Guide insupportable dont les indications crèvent les tableaux.

Tr: Dayanılır şey değil bu rehber, verdiği bilgiler tabloları berbat ediyor. (Yaptığı açıklamalarla tabloları sanki delik deşik eden, dayanılmaz (çekilmez) bir rehber.)

24. Fr: Et comme je m'étonne que sa grande érudition littéraire lui permette une production si soutenue et si parfaite et que son travail d'écrivain lui

Tr: Bu kadar çok okuduğu halde nasıl olup ta o kadar çok ve güzel yazısı laisse du temps pour tout lire.

olduğuna şaşıyor, yazmaktan okumağa nasıl vakit bulduğunu soruyorum.

D: (Ebedî alanda *derin bilgisinin* gerektirdiği çabanın *arkası gelmiyen mükemmel bir yaratışa* engel olmamasına, yazarlık çalışmalarının bu kadar çok okumasını önlememesine hayret ettiğimi söyleyince...)

25. Fr: La soirée se prolonge ainsi sans peine.

Tr: Akşamı hoş geçiriyoruz.

((Biraz kısa birçeviri. Halbuki, gece bu minval üzere *kolayca uzuyor*, denilebilirdi.)

26. Fr: Sentiment artificiel de son âge.

T: Yaşı düşünmek

((Ama nasıl düşünmek?))

27. Fr: Rien ne m'empêche de travailler autant aujourd'hui.

Tr: Hiç bugünkü gibi çalışmaya uygun bir günüm olmamıştı

((Yazar böyle demiyor. Onun dediği şudur: Bugün gene o kadar iş çıkarmama hiçbir mani yok.)

28. Fr: Sentiment précis de son époque et de la production des autres.

Tr: Başkalarının yapıtlarıyla çağın gidişine imrenmek.

D: Çağının durumunu ve başkalarının verimini *doğru olarak bilmek*.

29. Fr: Ne jamais chereher à s'entraîner au moment même par la lecture ni par la musique.

Tr: Okumaya ya da musikiye kapılıp sürüklenmemek.

(S'entraîner ile se traîner ve se laisser entraîner karıştırılmış.)

D: O anda okumakla ya da musik ile çalışma hazırlığı (idmanı) yapmağa kalkışmamalı.)

30. Fr: L'imagination (chez moi) précède rarement l'idée c'est celle-ci, non point du tout celle-- là qui *m'échauffe*, mais celle-ci sans celle - là ne produit rien encore, c'est une fièvre sans vertu.

Tr: Dış kurma (bende) hemen hemen hiç düşüncenin önünden yürümemiştir. Ateş düstedir, ama, düşünce olmadan güçsüzdür, bu ateş.

D: Bende, hayalin (hayal etmenin) fikirden önce geldiği nadirdir. Beni *hareketlendiren* hiçbir zaman öbürü değil, berikidir. Fakat öbürü de olmadan beriki hiçbir şey yaratmaz. Erdemsiz bir *ateşlenme* (ateş)dir, bu.

31. Fr: Dès que l'idée d'un œuvre a pris corps, j'entends: dès que cette œuvre s'organise, l'élaboration ne consiste guère qu'à supprimer tout ce qui est inutile à son organisme.

Tr: Bir kez yapıtın düşüncesi doğdu mu, beklerim; yapıt kursun kendini, yapıtın kuruluşuma sığmayan her şeyi atmak demektir, bu (Mütercim, j'entends ile j'attends'ı karıştırınca cümleyi, yazarın düşüncesini j'attends fiiline göre kurmağa çalışıyor. Halbuki yazar şunu diyor: Bir eser hakkındaki düşüncemiz cisimlenmeğe yani bu eser kurulmağa, bir düzen almıya başlayınca, onu kaleme almak, onun bünyesinde faydasız olan *unsurları* atmaktan ibaret kalır.)

Gittikçe daha önemli yanlışlara rastlıyoruz. Şimdi bunlardan birkaçını gösterelim:

32. Fr: J'ai trouvé *le secret* de mon ennui dans Rome = je ne m'y trouve pas intéressant.

Tr: Buradaki can sıkıntısının nedenliğini buldum. İlgiye değer bulmuyorum Roma'yı.

D: Roma'da duyduğum iç sıkıntısının sırrını anladım. Orada kendimi dikkat değer (ilginç) bulmuyorum. (Ters anlam)

33. Fr: Mon Immoraliste est déjà si loin de moi, que je ne puis me décider à en corriger les épreuves.

Tr: Immoraliste'ten öyle uzağım ki tashihlerini yapmağa elim varmıyor.

D: Immoraliste'im şimdi benden o kadar uzak ki... (Ters anlam)

34. Fr: Le temps continue d'être pluvieux, froid et *morose*.

Tr: Yağmur, soğuk, sis.

D: Hava yağmurlu, soğuk ve *sıkıcı* olmakta devam ediyor.

35. Fr: Lajournée, suivant le temps qu'il fait, s'écoule un peu au hasard.

Tr: Gün havaya göre geçiyor.

(un peu au hasard, çevirilmemiş.)

36. Fr: *Un morne engourdissement* de l'esprit *me afit végété* depuis trois ans.

Tr: Üç yıldan beri usum otluyor. (Usum otluyor ne demek? Sıkıcı bir zihin uyusukluğu yüzünden üç yıldan beri olduğum yerde sayıyorum.)

37. Fr: Peu - être m'occupait trop de mon jardin, au contact ds plantes... (au contact des plantes, *çeviride ihmal edilmiş*.)

Mütercim nedense en basit yerlerde bile çeviriyi başka bir kalıba sokuyor. İşte bir örnek:

38. Fr: Puis il faut dire aussi *que je devenais difficile*.

Tr: Ağırlaştım. (?),

D: Ama şunu da söylemem lâzım, gittikçe daha *titiz* oluyorum.

39. Fr: A chaque soupçon de pensée quelque *critique acariâtre*, toujours embusqué au fond de mon esprit se dressait pour me dire...

Tr: Birkaç acı eleştirme, bir takım kuşkuvar içimde pusu kurmuş, ikide bir başlarını kaldırıp... (mütercim burada da *un critique* ile *la critique*'i, eleştirmeci ile eleştirmeyi birbirine karıştırdığından cümleyi ona göre değiştirmek zorunda kalmış.)

D: Bir fikir nüvesi belirir belirmez zihnimin derinliklerinde (kafamın içinde) gizlenmiş huysuz bir eleştirmeci önüme diklerek şöyle sesleniyor...)

4. Fr: L'irretrouvable, l'ininventable, c'est la sensation.

Tr: Bulunmayan, görülmemiş olan, işte burada heyecan.

D: Yeniden ele geçirilemeyen, yeniden icat edilmeyen (o andaki) duygudur.

41. Fr: Copeau de très bon conseil *sait ne voir*, dans ce que je lui ai lu que la préparation d'une chose meilleure.

Tr: Pek değerli öğütleri bulunan Copeau okuduğum satırların, daha çok iyi olacak olan bir yapının hazırlıkları bulunduğu anlamadı.

(*Sait ne voir* ile *ne sait voir*, *n'a pas su voir*'in aynı olmadığı gözden kaçmış ve böylece yeni bir ters-mâna meydana çıkmış)

D: Copeau... okuduklarında, yalnız, ileride daha mükemmel olacak bir eserin hazırlığını görüyor.

42. Fr: Et je ne crois pas qu'il puisse, y avoir par ma faute, dans la républiques des lettres, un Balzac inconnu, un Daudet méconnu, un Ferdinand Fabre *inédit* ou un George Sand oubliée...

Tr: Fakat Balzac'ın tanınmadığı, bir Daudet'nin küçümsendiği, bir Fabre'in okunmadığı, bir George Sand'ın unutulduğu edebiyat cumhuriyetinde genç bir değere raslanmazsa, sanırım kabahat bende değildir.

D: Edebiyat cumhuriyetinde, eğer *bilinmeyen* bir Balzac, *tanınmayan* bir Daudet, henüz *yayımlanmamış* bir F. Fabre, ya da *unutulmuş* bir George Sand varsa, kabahatin bende olduğunu sanmam.

Şimdi küçük ihmallerden daha birkaç örnek verelim.

43. Accusation — eleştirme — D = Suçlandırma.

44. Boulevardier — Boulevard tiyatrosunun adamı imişim — D = Bulvar çapkını.

45. Vaudevilliste — Vodvilci — D = Vodvil yazarı.

46. Malhonnête, stupide — Alık, bozuk — D = Terbiyesizce, ahmakça.

47. Infâme — eğri — D = Rezilce.

48. Mise au net — Gözden geçirme — D = Temize çekme.

49. Ne se pourrait douter — Bilemez — farkında olamayacak.

50. Parquelle témérité, par quelle présomptim de longue vie (çeviride par quelle témérité hazfedilmiş)

51. *Déloyauté foncière de certains critiques* — Bir takım eleştirmelerin derin bozgunluğu. (Yine *le critique*'le *la critique* karıştırılmış.)

D: Bazı eleştirmecilerin hiç te dürüst olmayan davranışları.

52. Et du neste il aurait moins de génie s'il était moins convaincu d'en avoir.

Tr: Sanki dehâsının olmadığına inanmakla dehâsı olmayacak.

D: Zaten dehâsı olduğuna daha az inansaydı, dehâsı daha az olacaktır.

53. Je m' essayai à un style qui prétendit à une plus secrète et plus essentielle beaté.

Tr: Daha derin, daha öz bir deyiş aradım.

D: Daha gizli, daha esaslı bir güzellik iddiasında bir üslûp aradım.

54. Başka bir cümleinin Fransızcasını vermeden Türkçe çevirisini ele alalım.

Tr: O, Immoraliste'in ikizi idi. İki konu kafamda birden gelişti. Birinin aykırılığı öbürünün aşırılığını dengeliyordu. Bu söylediğime kimi inandırabilirim? (Bu parça aslında tek cümledir ve şöyledir:

Bu kitabın Immoraliste'le ikiz olduğuna, iki konunun zihnimde birbiriyle rakabet halinde geliştiğine, birinin aşırılığının ötekinin aşırılığında gizli bir müsaade bulduğuna ve her ikisinin bir arada bir denge kurduğuna kimi inandıracam?)

55.... El j'ai du mal à m'arrêter d'y penser.

Tr: Ama bunu düşünmekte istemiyorum.

D: Ve onu düşünmekten, kolayca kendimi alamıyorum.

56. Quelques pins font une moucheture à leurs flancs.

Tr: Şurada burada birkaç çam nokta gibi

D: Birkaç çamyamaçları benek benek yapmış.

Kitabın yarısından bazı yerleri incelediğimi söylemiştim. Öbür kısmını bilmem aynı eleştirmeden geçirmek gerekir mi? Yazımı şu son ters anlama bitireceğim:

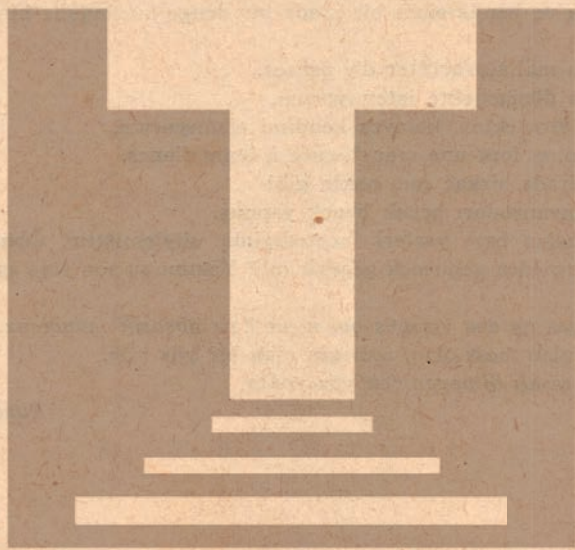
57. *Il n'était pas un des visages qui n'eût l'air absorbé, soucieux.*

Tr: Farkında olan mest olan, tedirgin olan bir yüz yok.

D: *Dalgin ve tasalı olmayan tek yüz yoktu.*

Fuat PEKİN

TÜSTAV

TÜSTAV

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TARAFINDAN SON
ZAMANLARDA KLÁSİK VE MODERN SERİLERDE
YAYIMLANAN ESERLERDEN BAZILARI:

- Echart Peterich. *Küçük Yunan Mitologyası (yeni baskı)* Yakup Baydur.
Sophokles. *Kral Oidipus (yeni baskı)* Bedrettin Tuncel.
Erasmus. *Deliliğe Methiye (yeni baskı)* Nusret Hızır.
Shakespeare. *Kral Lear* (İrfan Şahinbaş).
La Rochefoucauld. *Özdeyişler (yeni baskı)* Yaşar Nabi Nayır.
Voltaire. *Candide (yeni baskı)* Fehmi Baldaş.
N. Hawthorne. *Yedi Çatılı Ev* (Naciye Öncül).
L. Tieck. *Hayat Bereketi* (Arif Gelen).
Ch. Vildrac. *Sonsuz Yolculuk* (Fehmi Baldaş).
C. Brentano. *Gockel, Hinkel ve Gockelia* (Orhan Şaik Gökyay).
Giovanni Verga. *Seçme Hikâyeler* (Dr. Feridun Timur).
Dostoyevski. *Suç ve Ceza I. II. III. (yeni baskı)* Hasan Ali Ediz.
Knut Hamsun. *Benoni* (Behçet Necatigil).
Oscar Wilde. *Lady Windermere'in Yelpazesi* (Hadiye Sayron).
Moss Hart ve George S. Kaufman. *Öteki Dünyaya Götürecek Değilsin Ya*
(Lütfiye N. Erduran).
Giovanni Verga. *Malavoglialar* (Dr. Feridun Timur).
Colette. *Claudine'in Evi* (Vedia Tatarağası).
Abbott ve Holm. *Yarış* (Melih Cevdet Anday).

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlarıyla bütün kitapçılarda satılmaktadır.

GÖRMEDEN GÖREBİLİRİM,
AMA DÜŞÜNMEDEN DÜŞÜNEMEM

Paul Valéry

TÜSTAV

№ 2929

F. 500 Kuruş